

Ungu Tukumemu Jononi Torumu Jon Jononi Ungu Torumumunga Ungu Pulu Mare

Kitipi kanoli Jon, yu Jisasini paa konopu mon-dorumu. Jononi imboma Jisas Gotenga malo ningo ipuki tiengei nimbelie i ungu tukumemu topa panjirimu. Ungu enge nili mare Sapta 13-17 akuna peremo.

Goteni nu i ungu tukumemu pilko kondoko Jisas olandopa ipuki tiwi nipili.

Jisas Kraist, Gotenga Ungumu, maina iye apuwe lerimu

¹ Paa koro oi mulu mai talo kape melema oi naa leli, Gotenga Ungumu molorumu. Aku Ungumu Gote kinye moloringili. Aku Ungumu yu Gote.

² Paa koro oi, melema maina oi naa leli, yu Gote kinye moloringili.

³ Ungumu yuni yunu melema pali terimu. Melte we pora naa purumu. Mele wendo orumuma pali yuni terimuna wendo orumu. ⁴ Koinjo mololi ulu pulumu yu kinye kau perimu. Kano koinjo mololi ulu pulumu imboma tepa pa tenderemo. ⁵ Aku pa teremomuni kombu tumbulu toromomu pa tenderemo. Tumbulu toromomuni walite pa telimu manda pipi tipe tumbulu altopa naa toromo.

⁶ Iye te Goteni lipe mundurumuna orumu, yunge imbi Jon. ⁷ Jon yuni pa tendelimunga pulumu nimbe timbei orumu. Imbomani pali yunge ungumu pa tendeli akumu ipuki tiengei omba nimbe tirimu. ⁸ Jon yu aku pa tendelimu molo. Aku pa tendelimu ombalo ungumu nimbe timbei orumu. ⁹ Paimbo pa tendelimuni imboma pali pa tenderemo kanomu maina ombai orumu.

¹⁰ Yu mai kombuna omba molorumu. Yuni yunu mai kombumu terimu nalo mai kombuna imbomani yu kanoko imbi naa tiringi. ¹¹ Yu yunge kombuna omba molorumu nalo yunge imbomani yu tukundo naa ltingi. ¹² Nalo imbomani yu kanoko imbi tiko tukundo ltingimando yuni Gotenga bakuluma apuwe leko molangei nimbe imbi tirimo. ¹³ Nalo kano imboma Gotenga bakuluma apuwe leringi, aku ulumu kangimunga kongonomu molo, anupili lapalini Gotenga bakuluma meamili ungu naa ningila. Goteni yunu kau enondo Nanga bakuluma nimbe aku ulu terimu.

¹⁴ Gotenga Ungu mainye omba maina iye apuwe lepa lino kinye peya molorumu. Lapani tipe mundurumuna orumu malo tendeku imbi awili moromo iye kanopo pilerimulu. Yu kondo kololi ulu pulumu kinye paimbo nili ulu pulumu kinye yunge konopuna pepa tengepeya terimu iyemu.

¹⁵ Jononi yu kanopa imbi tipelie wali ru nimbelie nimbei, “Altopa ombalo iyemu nanga kiyendumu, aku ambe telka yu koro oi molorumu. Aku ungu oi niu kano aku iyemundo nio,” nimu. Imbomando aku tepa ungu nimbe tirimu. ¹⁶ Goteni yu kinye konopu noirimo ulu pulumu yu kinye pulu peremomunga lino tipe titirimo. Ulu pengama

pali yu kinye pulu peremo akumunga lino nokopa kondorumuna ltimolo. ¹⁷ Mosesini lino Gotenga ungu mane tirimu. Nalo Goteni lino we kondo kololi ulu pulumu kinye paimbo ulu tukumemu kinye aku uluma Jisas Kraist yu kinye kau pepili orumu nimu. ¹⁸ Maina imbo teni oi kape, kinye kape Gote naa karomele. Gotenga Malo tendekumu kau moromo, akumu Lapa kinye peya kopu teko morombele, akumuni kau Gote moromo mele kanangei nimbe yuni yu moro ton-doromo.

No Ltindili Jononga ungumu

¹⁹ Juda imbomanga iye awili kaunsil ulke kombu awili Jerusalem moloringi aku iyemani Gote popo tondoli iye pokore kinye Livainga talape iye pokore kinye Jon imbo no ltindipe molorumuna liko mundukolio, Jonondo nu nariya ningo waliko pilengei paio ningi. ²⁰ Aku iye poko ongo yu waliko pileringi wali yuni kolo naa topa tumbi tipe nimbelie nimbei, “Goteni lino nokombalo iye te lipo mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist na molo,” nimu.

²¹ Aku iye poko ningei, “Nu aku iyemu molo lemo, nu nariya? Nu Gotenga profet iye Elaija Goteni oi olando ltimu akumu nu kelko onioya?” ningo waliko pileringi. Yuni “Na aku iyere molo,” nimu. Ungu topondoko ningei, “Aku lemo profet iye te pele ombalo oi ningi iyemu nuya?” ningi. Yuni “Molo!” nimu.

²² Kano kinye yundo ningei, “Nu nariya? Lino paio ningo tope tinge iyema ongo ningo tinge

ningo nokoko moromele kani nunge imbi leko tiwi! Nu pa nariya?” ningi.

²³ Jononi nimbei, “Gotenga profet iye Aisaiani koro oi nimbei,

Imbo naa peli kombuna iye teni Awilimunga ombalo aulkemu tumbi tindiwi nimu, (Ais 40:3)

nimu. Aisaiani oi pilerimu ungumu nani kinye nio,” nimbe Jononi nimu.

²⁴ Ongo moloringi iyemanga Farisi iye mare moloringi. ²⁵ Aku Farisi iyemani yundo waliko pilkolio ningeindo, “Nu iye Kraist molo, Elaija molo, ombalo ningi profetemu molola. Ambe temona imboma no ltindinoya?” ningi.

²⁶ Jononi aku iyemanga ungu topondopa nimbei, “Na paimbo imbo no ltindiro nalo nanga kongonomu mainye. Iye te linonga kombuna tukundo moromo akumu eno kanokolio we iyere konopu leko, kanoko imbi naa tirimele. ²⁷ Nalo yu iye paa kiyendomu. Na yunge kimbo su ka pilke topo kimbo su wendo ltindilimu lemo na iye penga. Nalo aku kongonomu na kame i tepa iyemuni manda naa tembo,” nimu.

²⁸ I ulu wendo orumuma ulke kombu Betani, no Jordan nekondo ltemo kombuna, wendo orumu. Jononi akuna imbo no ltindirimu.

Jononi Jisasindo, Gotenga Kongi Sipsip Walomu nimu

²⁹ Otilikondo Jon molorumuna Jisas ombai orumu ulu kanopalie nimumuni, imbomando nimbei, “Kanaio! Gotenga Kongi sipsip Walomu oromo. Yu imbomanga pali ulu pulu keru terelemelema kulu tondombalo iyemu oromo,”

nimu. ³⁰ “Oi nani iye te niu kanomu andi oromo iye akumundo niu. Nani oi nimboi, iye na lombili ombalo iye te na naa molambo yu koro oi molorumu kala yu olandopa na mainyendopa niu kanomu i iyemu. ³¹ Na kape yu naa kanoru nalo Israel imboma yu kanoko imbi tiengei lipo ondambo nimbo na ombo imboma no ltindiro,” ni mu.

³² Jisas kinye wendo orumu ulumu kanopalie Jononi nimbei, “Yu no ltindipo molopo kanopolio wali Mini Kake Telimu kera imili mele mulu kombuna mainyendo omba yu moromona omba moromo ulu kando. ³³ Nani yu kanopo imbi naa tipo yu we iyere konopu leka nalo nando imboma no ltindipuwu nimbe lipe mundurumu iyemuni na nimbe tipelie nimbei, ‘Mini Kake Telimu mainye omba iye tenga kangina omba ola molombalo kanonio lemo aku iyemuni Mini Kake Telimu lipe imboma timbelo iyemu,’ ni mu ungu pilipolio yu kanopo imbi tipolio ³⁴ enondo Yu Gotenga Malo, nio,” ni mu.

I ungumu torumu iye Jon kinye Andru kinye Pita kinye Jisas lombili puringi ungumu

³⁵ Otilikondo Imbo No Ltindili Jon angilipelie nimumuni kinye, yu lombili andolimanga iye talo kinye No Jordan kulendo akuna peya angilingi. ³⁶ Aku wali Jisas omba purumu ulu kanopalie nimbei, “Kanaio! Gotenga Kongi Sipsip Walomu omba purumu,” ni mu.

³⁷ Yu lombili andoli iye talo yuni ni mu ungu pilkolio Jisas lombili puringili. ³⁸ Jisas topele topa yu lombili puringili ulu kanopalie nimbei, “Elo ambele mele kororombeleya?” ni mu.

Eloni yundo “Rabai, nu tena perenoya?” ningili. (Rabainga ungu pulumu ‘Ungu mane Tilimu’.)

³⁹ Yuni kano iye talondo “Ongo kanalio!” nimu. Elo yu perimuna pungo kanokolio ipupene 4 klok terimu mele kano wali yu peya puringi.

⁴⁰ Jononi nimumu pilkolio Jisas lombili puringili iye talonga te Andru, Saimon Pitanga angenu.

⁴¹ Andru pumbelie kumbe lepa angenu Saimon koropa kanopa ltendepalie nimbei, “Lino Iye Mesaia kanopo ltendemolo,” nimu. (Mesaia akumu Juda imbomanga ungu te, akumunga ungu pulumu Goteni imboma nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo oi nimbe panjirimu iyemu. Mesaiano Grik unguna Kraist nimele.) ⁴² Aku nimbelie Andruni angenu Saimon Jisas molorumuna meli purumu. Jisasini Saimon kanopalie nimbei, “Nu Saimon, Jononga nili iye tenga malo. Nunge imbi te Sifas ningo lenge,” nimu. (Juda imbomanga unguna Sifas ningo, Grik unguna Pita nimele, aku ungu talonga pulumu kou mulu.)

Jisasini Filip kinye Nataniel kinye Yu lombili walio nimu

⁴³ Otilikondo Jisas Kombu Galili distrik pambo konopu lepa pumbei purumu. Pumbelie Filip aulkena angilerimuna kanopalie, “Na lombili owi,” nimu.

⁴⁴ Filip kape ulke kombu Betsaida iyemu, Andru kinye Pita talonga kombumu. ⁴⁵ Filiponi Nataniel kanopa ltendepalie yundo nimbei, “Iye te, oi Gotenga ungu manema moromo bukuna Mosesini iye te ombalo nimbe temane torumu kanomu kinye, Gotenga nimbe munduli ungu nili

profet iyemani enonga bukumanga iye te ombalo ningo panjiringi kanomu kape, kinye lino kanopo ltendemolo. Yu ulke kombu Nasaret iye Jisas, Joseponga malo,” nimu.

⁴⁶ Nalo Natanieleni Filipondo nimbei, “Nasaret kombu taun aku tepana ulu penga te manda wendo ombaloya?” nimu. Filiponi Natanielendo nimbei, “Ongo kanowi!” nimu.

⁴⁷ Aku wali Nataniel ombai orumu Jisasini kanopalie, yundo nimbei, “I iye oromomu paimbo Israel iyemu, ungu kolo toli yu kinye naa peremo,” nimu.

⁴⁸ Natanieleni Jisasindo nimbei, “Nuni na ambe teko kanoko imbi tikolio ninoya?” nimu. Jisasini topondopalie nimbei, “Molo. Filiponi nu oi naa waltipili nu unjo fik puluna molonio wali nu kanopo imbi tindu,” nimu.

⁴⁹ Aku tepa nimu wali Natanieleni topondopa nimbei, “Ungu Mane Tilimu, nu Gotenga Malo, lino Israel imbomanga iye nomi kingimu lepamo,” nimu.

⁵⁰ Jisasini nimbei, “Nani nu unjo fik puluna molonio wali kanondu nio kanomunga nuni na Gotenga Malo moromo konopu ltenoya? Kinye nani nundo nio mele mainyendopa pele ulu tondolo paa olandopama wendo ombalona kanonio,” nimu. ⁵¹ Aku ungu nilipe pumbelie Jisasini nimbei, “Nani enondo paimbo nimbo tiro. Pele mulu kombuna anjo yando pumbe, Gotenga ensel iyemani Iyemunga Malo molombalona olando pungo mainyendo ongo tengena kanonge,” nimu.

2

Jisasini ulu enge nilima pulu polopa tembaindo imbo nomu no wain apuwe ltenderimu ungumu

¹ Wali yupoko tipemunga ulke kombu Kana kombu Galili distrik tukundo lerimu, akuna iye te ambo limbeindo langi koipa imboma timbei terimu, akuna Jisasinga anumu waye moloringi.

² Jisas kinye yunge lombili andoli iyema kinye kano ambo limbei iyemuni eno kape langi peya namili waio nimu kala eno ongo langi waye noringi. ³ Langi nongo molangei no wain pora nimu wali Jisasinga anumuni Jisas yundo nimbei, “No wain kano pora nimo,” nimu.

⁴ Jisasini anumundo nimbei, “Ambomu, nani ulu temboma nunge kongono te molo. Nani ulu tembo waimu oi wendo naa oli,” nimu.

⁵ Yunge anumuni ulke pulu iyemunga kende-mande imbomando nimbei, “Yuni enondo teaio nimbelo mele aku teko teaio!” nimu.

⁶ Juda imbomani no lengeindo mai mingi awili kite talo pakera akuna no kolko mondoringi. Mingimanga te te nimbe no 100 lita mele manda molorumu.

⁷ Jisasini ulke pulu iyemunga kendemande imbomando nimbei, “Mingi kelo marenga no mare pungo kolkolio, andi mingi awili lemomanga munduko peko tieio,” nimu. Kano wali eno no mare kolko paa peko tiringi.

⁸ Yuni enondo kelepa nimbeindo, “Olama liko mundukolio andi langi nokoli iyemu meko pungo tieio,” nimu. Kano wali meko pungo yu tiringi.

⁹ Kano langi nokoli iyemuni no wainimu nomba pilerimu nalo imbo nomu no wain ambe tepa

apuwe lerimu ulu naa lipe manjirimu. Nalo kendemande no koloringimani nomu kanoko imbi tiringi. Langi nokoli iyemuni nomba pilipelie ambo limbei iyemundo owi nimbelie ¹⁰ yundo nimbei, “Iyemani pali waliwalima no wain pengamu oi pulu polko tikolio, altoko imbomani no awini nongo pora tiko tingo naa pimele kano wali no keru mele leluma tirimele. Nalo nuni no wain pengamu anjo noikolio altoko tirino, paa manda tirinoya,” nimu.

¹¹ I Jisasini kombu Galili tukundo lerimu ulke kombu Kana terimu ulumupe ulu enge nilima tembaindo imu pulu polopa terimu. Aku tepalie, yu Gotenga enge peli iyemu imbomando lipe on-dorumu. Aku wali yunge lombili andolimani Yu paimbo Goteni lipe mundurumu iyemu ltemo ningo yu ipuki tiringi.

¹² Iye ambo limbeimunga langi nongo pora tikolio Jisas kinye anumu kinye angenupili kape lombili andolima kinye ulke kombu Kaperneam pungolio, akuna wali pokore moloringi.

Gote popo toko kaloli ulke tempelena bisnis teko moloringi iyema Jisasini topa makororumu

¹³ Juda imbomanga Pasova ningo wai awili akumu nondopa ombai orumu wali Jisas Jerusalem kombundo olando purumu. ¹⁴ Gote popo toko melema kaloringi ulke tempel akuna tukundo pumbe kanorumu wali kongi pirimu kao koinjoma kinye kongi sipsip koinjoma kinye kera imili koinjoma kinye kou mone liko bisnis teringi imboma kape, kou mone alowa teringi imboma kape akuna tukundo aku teringi uluma

kanopalie, ¹⁵ ka mare lipe lakopalie kano ka pultemuni kongima pali ulke tempelena topa makoropa pena pena tepa, kou alowa teringi imbomanga kou mone walena perimuma lipe ondopa enonga kou noiringi poloma lipe topa bili bala tipelie, ¹⁶ kera mondoko tarepo toringi imbomando nimbei “I Aranga ulkena tarepo naa toko i melema wendo uwa ningo, meko paio! I Aranga ulkena tarepo toko kombu naa wamaio,” nimu.

¹⁷ Yuni aku terimu ulu kanokolio yunge lombili andoli iyemani Gotenga Bukumunga tukundo peremo ungu te konopuna pilingi. Aku i tepa, Nunge ulkemu penga tepa angilipili nimbolio mindili noro, *(Sng 69:9)* nimbe peremo.

¹⁸ Aku terimu wali Juda iye awilimani yundo ningei, “Nu imbi ambelemu likolio aku ulu terenoya? Goteni tewi nimu lemo Goteni teremo mele ulu enge nili te lino kanamili tewi!” ningi.

¹⁹ Jisasini topondopa nimbei, “Enoni i ulke tempelemu tekiringe wali nani wali talo wali takopolio yupoko tipemunga pora timbo,” nimu.

²⁰ Pilkolio Juda iye awilimani ningeindo, “I ulke tempelemu poinye 40 omba pumbe kelepa poinye kite talo pakera omba purumu wali takoko ltingi kanomu. Altoko nuni wali talo wali takopolio yupoko tipemunga pora timbo ninoya?” ningi.

²¹ Nalo yuni ulke tempelemu nimu akumu yunge kangimundo nimu. ²² Altoko Jisas kolopa wali talo ono kombuna pepa yupoko tipemunga makilipe koinjo molorumu wali yunge lombili andolimani yuni oi ulke tempelemundo nimu ungumu liko

manjiringi. Pilkolio Gotenga Bukumunga moromo ungumu kinye Jisasini nimu ungu talo paimbo ungumu lepamo ningo pilingi.

Jisasini imboma pali teko moloringi ulu lipe manjirimu ungumu

²³ Pasova Langi Noringi Walimanga Jisas Jerusalem molopalie imbomani yuni ulu enge nili terimuma kanokolio Yu paimbo Gotenga Malo lepamo ningo yu ipuki tiringi. ²⁴⁻²⁵ Nalo Jisasini imboma pali teko moloringi ulu lipe manjipelie imbomanga konopu mandopa ltemele imbo teni yu lipe ondopili ungu naa nili yu yunu akuma pali pilipe molorumu. Enoni ningo pilingi mele yuni konopuna pilipelie, eno kinye we wakulu tipo molambo ungu naa nimu.

3

Jisas kinye Nikodemus talo ningili ungumu

¹ Juda imbomanga iye mare Farisima ningo moloringi. Aku iye Farisimanga iye te, imbi Nikodemus, yu Juda imboma nokorumu kaunsil iye te, ² yu Jisas molorumuna ipu leli ombalie nimumuni, yundo nimbeindo, “Ungu Mane Tilimu, nu Gote peya molkolio ungu mane tinindo orunu nimbo pimolo. Iye te Gote kinye naa molkanje Goteni ulu enge nili teremo mele nuni tereno aku tepa yuni manda naa telka nimbo pimolo,” nimu. ³ Jisasini topondopa yundo nimbeindo, “Nani nundo paimbo nimbo tiro. Imbore kelko naa minge lemo kano imbomuni Goteni

iye nomi kingimu molopa kombu nokoromo kombumu manda naa kanopa yunge imbo manda naa molombalo,” nimu.

⁴ Nikodemusini yundo nimbeindo, “Imbo te anda lepa moromo kinye yu ambe teko mengeya? Yu anumunga olona altopa manda tuku pumbelo, anumuni yu kelepa manda membaloya?” nimu.

⁵ Jisasini topondopa nimbeindo, “Nani nu paimbo nimbo tiro. Imbore nomuni kape Minimuni kape naa mengili lemo aku imbomu Gotenga bakulu naa molopa Gote iye nomi King molopa nokoromo kombuna tuku manda naa pumbelo, molo. ⁶ Mele kangimuni merimu mele, akumu kangimu yu maina molombalo melemu kau. Mele Gotenga Minimuni merimu mele akumu minimu aku melemu kau Gote moromona manda pumbe molombalo. ⁷ Akumunga nani nundo nimboindo, Gote iye nomi kingimu molopa nokoromo kombuna pamili ninge imboma pali oi altoko meangei niomundo konopu awini naa lewi! ⁸ Poporomemu yunu pilipe kombu lupe lupemanga toromo kinye enoni yunge ungumu pilko, melema lopelape teremo karomele, nalo yu naa kanoko yu wendo oromona kape purumona kape naa karomele. Gotenga Minimuni aku tepala. Mini Kake Telimuni meremo imboma mini koinjo pupili eno paa imbo lupe mele moromele imbomani karomele, nalo Gotenga Minimuni kano imboma mini koinjoma tirimo kano Minimuni naa karomele,” nimu.

⁹ Nikodemusini yundo nimbeindo, “I uluma ambe tepa wendo oromoya?” nimu.

¹⁰ Jisasini yundo nimbeindo, “Nu Israel imbo-manga ungu mane tili iye te nalo i nio mele naa piltino lepamo. ¹¹ Nani nundo i tepo paimbo nimbo tiro, Lino pimolomando nimolo, karomolomando nimbo tirimolo. Nalo i ungu nimolo unguma enoni pali pilko limele imbo te molo. ¹² Ya mai kombuna uluma eno nimbo tiro kinye enoni kolo toromonje ningo pimelemunga pele kinye mulu kombuna uluma nimbo tindu lemo paimbo nimu ningo ambe teko manda pilingeya? Manda naa pilinge lemo. ¹³ Imbo tendekure kape olando tiko mulu kombuna tuku naa puringi. Iye tendekumu kau, mulu kombuna mainyendo tipe orumu iyemu kau oi mulu kombuna molorumu. Yu Iyemunga Malo. ¹⁴ Oi Mosesini imbo naa peli kombu kuna kongi ka waimbe kapani telimu lipe ola uku topa panjirimu aku teko mele imbomani Iyemunga Malo liko ola uku toko panjinge. ¹⁵ Aku wali, oi imbo waimbemani nongo kondoringi kolongei teringi imbomani Mosesini lipe ola uku topa panjirimu waimbe kapani telimu kanokolio koinjo puringi aku mele kinye aku teko imbomani yu mele mele na ulu pulu keru teru konopuna peremomanga kombu kerina pumbo molopo naa kenjembo, Yuni na lipe tapondombalo ningo pilkolio Iyemunga Malo liko ola uku toko panjingenana kanonge wali, aku imboma pali molko kondoko kau pangei nimbe Goteni Malo unjo polopeyana ola uku toko panjengei nimu. ¹⁶ Goteni maina imboma konopu paa pulumu mondopalie imboma kombu kerina naa pungo, waliwalima molko kondoko kau pangei nimbe yunge malo tendekumu kau molorumu nalo

akumu maina imboma tirimu. Imboreni Yu ipuki timo lemo kombu kerina naa pumbe waliwalima molopa kondopa kau pumbelo. ¹⁷ Goteni Malondo nuni maina imboma kot pilko eno ka ulkena liko mundeni puwi ungu naa nimu. Nalo Maloni teremo ulumuni mai kombu imboma kombu kerina naa pangei nimbe tepa lipili nimbe Goteni yu kanopa lipe mundurumu. ¹⁸ Malo ipuki tirimo imbomu yunge kot naa pembalo, molo. Nalo ipuki naa tili imbomu, yunge kotemu oi wendo orumu. Kano imbomuni Gotenga Malo tendekumu kau moromo akumundo Gotenga Malo naa nimu. Ne kano imbomu kot pimo iyemuni lipe kot tendepa yu kolopili nimbe koro oi kot pilipe pora tirimu. ¹⁹ Kotemunga ungu pulumu i tepa: Pa telimu maina wendo orumu nalo maina imbomani ulu pulu kerima kau tekolio pa telimu konopu naa mondoko tumbulu tolimu kau konopu mondoromele. ²⁰ Imbo ulu pulu kerima teremelemanu pa telimu kanoko keru pilkolio, pa telimuni nanga uluma mona ltendembalo ningo pa telimunga wendo naa oromele. ²¹ Nalo imbo ulu paimboma teremo imbomuni Goteni na lipe taporomona i ulu pulu paimboma tero kani tero uluma imbomani kanangei nimbe pana wendo oromo,” nimu.

Imbo No Ltindili Jononi Jisas molorumu mele nimbe tirimu

²² Altopa Jisas kinye yunge lombili andoli iyema kinye Judia distrik kombu tenga pungolio ningimuni, akuna wali mare yu eno kinye molkolio, yuni imboma no ltindirimu. ²³ Jon yu imboma no ltindipe molorumula. Ulke kombu Salim nondopa kombu Ainan no awini

omba purumu kala Jon yuni akuna imboma no ltindirimu. Imbo awini yu molorumuna no lingei oringi. ²⁴ (Jon yu iye nomi king Heroteni ka oi naa tipili aku tepa molorumu.) ²⁵ Walite Jononga lombili andoli iyema kinye Juda iye te kinye nendo yando karaye teko ningolio, “Lino no ambe tepo lemolo kinye Goteni lino kake tembalo kanombaloya?” ningo ningi. ²⁶ Altopa Jononga lombili andolima Jon yu molorumuna ongolio ningeindo, “Ungu Mane Tilimu, iye te no Jordan nekondo nu peya moloringili kinye nuni yu moromo mele ningo tirinu kano iyemuni imbo no ltindipe moromona imbo awini purumele,” ningi.

²⁷ Aku ningi ungu pilipelie Jononi topondopa nimbeindo, “Mulu kombuna Goteni iye te ulu te tepili ungu naa nilkanje aku iyemuni manda naa telka. ²⁸ Nani eno oi nimbo tiru pileringi mele i tepa: Nani nimboindo, na iye Kraist molo, Goteni na oi kumbe lepa lipe mundurumu niu pileringi kanomu. ²⁹ Iye ambo limbeimunga ambomu yunge kau. Iye ambo limbei iyemunga pulu lembalo iyemuni ambo limbei iyemuni ungu nimbelo mele pilimbeindo komu tendepa molombalo. Yunge ungumu pilipelie paa tono kolombalo. Akumunga iyemu kinye pulu lembalo iyemu konopu timbelo mele na aku tepo kamukumu tono kolto. Ambo limbei iyemu olandopa, yunge pulu ltemo iyemu yu kinye we tapu topa moromo, aku iyemu mainyendopa. ³⁰ Aku tepa mele neya no ltindipe moromo iyemu yunge imbimu paimbo paa olandopa pumbelo. Nanga imbimu paa mainye pumbelo.

³¹ Iye wi ola molopalie mainyendo orumu iyemu imbomanga pali yu olandopamu. Lino maina imbo moromoloma maina melemanga kau molopo maina melemanga kau imbima nimbo tipo temane toromolo. Lino mainyendopa, mulu kombuna molopalie mainye orumu iyemu yu imbomanga pali olandopa. ³² Yuni mulu kombuna kanopa pilerimu mele nimbe tirimo nalo imbomani kolo toromo ningo liko tui tiko naa pimele. ³³ Imbo teni yunge ungumu pilipe lipe paimbo nimu nimbe imbomuni aku tepa Goteni paimbo nimo nimbelola. ³⁴ I Goteni lipe mundurumu iyemu Gote yunge Minimu paa awili tepa tirimo konopuna pepa manda teremo kani yuni Gotenga ungumu tumbi tipe nimo. ³⁵ Lapani Malo konopu mondopalie melema pali Malo nokopili nimbe tirimu. ³⁶ Imbo te Yu paimbo nimu Yu paimbo Gotenga Malo ltemo ninge imboma waliwalima koinjo molko kau punge. Nalo imbo te Malo umbulu tiko yunge ungumu liko tui tiko naa pilinge imboma koinjo mololi ulu pulumu naa linge. Aku imboma kinye kape, pele kamukumu kape Goteni mindili lipe timbelo ulu pulumu eno kinye peremo,” nimu.

4

Jisas Samaria ambo te kinye ungu ningili

¹ Juda imbomanga iye nomi Farisimani ungu te pileringi mele i tepa, Jisas moromona imbo awini no ltindipili ningo purumele, Jon moromona imbo koltalo mele no ltindipili ningo purumele ningi ungumu pileringi. ² (Nalo Jisas yu lombili

puringi imboma yuni no naa ltindirimu. Yunge lombili andoli iyemani imboma no ltindingi.)

³ Aku wali, Farisi iyemani temane akumu pilingi mele pilipelie Awilimuni kombu Judia distrik tiye kolopa kombu Galili distrikindo altopa pumbei purumu.

⁴ Yu Galili pumbei aulke akumu kombu Samaria imunana lerimu. ⁵ Aulkemu aku tepa lerimuna yu Samaria ulke kombu tenga orumu, aku taunomunga imbimu Sikar. Aku kombumu lino Juda imbomanga ara kaue Jekoponi yunge malo Josep tirimu maimunga nondopa lerimu. ⁶ Jekoponi no molopili nimbe muru akurumu aku no mongolumu kano kombu Sikar lerimu. Jisas aulke tuluena orumumunga tiye terimuna aku no kulendona omba mainye molopa mulu pilerimu. Kombu awi tangoli mele akuna omba molorumu.

⁷⁻⁸ Jisas yu lombili andoli iye waye oringima yu mulu pilipe molopili eno langi topo toko lingeindo Sikar taunona puringi. Pele yu mulu pilipe molorumu wali Samaria ambo te no kolombaindo orumu kinye Jisasini yundo nimbei “No te namboi tiwi!” nimu.

⁹ Samaria ambomuni yundo nimbei, “Nu Juda iyemu. Na Samaria ambomu. Ambe temona nando no tiwi ninoya?” nimu. (Aku nimumunga ungu pulumu i tepa: Juda imbomani Samaria imboma kanoko keru pilko langi tendekumu moke teko naa nongo, eno kinye tendekuna kopu teko naa andoringi aku unguendo nimu.)

¹⁰ Jisasini topondopalie ambomundo nimbei, “Goteni melemu we tirimo mele liko manjiko, i iye no tiwi nimu iyemu kanoko imbi tilinanje yundo

no tiwi nilino kinye yuni koinjo molopa kau puli nomu nu tilka,” nimu.

¹¹ Ambomuni topondopa nimbei, “Awilimu, nu no koloni mingi te naa menio. No muruna paa mainye moromo. I no koinjo molopa kau puli nino nomu nuni tena kolkolio tinioya? ¹² Linonga kaue i no mongolu tirimu iye Jekop, yu kinye yunge bakuluma kinye yunge ari tirimelema kinye i nomu noringi, kano iyemu mainyendopa nu olاندopa ningo ninoya?” nimu.

¹³ Jisasini topondopa nimbei, “I no mongoluna no nongei imboma altopa no wali kolonge, ¹⁴ nalo nani no timbo nonge imboma altoko eno no wali naa kolonge. Paimbo nio, nani no timbona nonge imbomanga konopuna no akupe pikopiko nimbe kau molopa, koinjo molko kau punge ulu pulumu timbelo,” nimu.

¹⁵ Jisasini ungu iko torumu mele naa pilipelie nimumuni, ambomuni yundo nimbei, “Awilimu, na altopa no wali naa tepili, ya altopo takiraki ombo no naa kolambo kani nuni no ninomu nambo tiwi!” nimu.

¹⁶ Jisasini yundo nimbei, “Nunge iyemu waye wangili, pungo lipuwi!” nimu.

¹⁷ Ambomuni topondopa nimbei, “Nanga iye te naa moromo,” nimu. Jisasini nimbei, “Nunge iye te naa moromo ninomu paimbo nino. ¹⁸ Oi nu iye kite pakera purunu. Kinye nu iye te peya perembelemu nunge omena molo. Nuni kinye ungu ninomu paimbo nino,” nimu.

¹⁹ Ambomuni yundo nimbei, “Awilimu, na lipo manjiro, nu Gotenga iye profet te lepamo.

²⁰ Linonga ara kaueni i mulu kembona Gote

popo toko kapi ningi nalo eno Juda imbomani ningei, Gote popo toko kapi ninge kombumu paa Jerusalem kau, nimele,” nimu.

²¹ Jisasini enge nimbe nimbei, “Ambomu, nani nio ungumu pilko lieni! Wai te wendo ombalo aku walimunga i mai pangina kape Jerusalem kape imbomani Lapa popo toko kapi naa ninge. Eno Samaria imbomani popo toko kapi nimele iyemu pilko tunduko we nimele. ²² Nalo Goteni imbomanga kolopa tukundo limbei iyemu Juda imbomanga talape wendo ombalo nimumuni lino Juda imbomani Gote paa lipo manjipolio popo topo kapi nimolo. ²³ Nalo wai te wendo ombai pereremo kinye wendo oromo. Gote tumbi tiko popo toromele imbomani ulu tukume toya toko Mini Kake Teli enge tirimomuni Ara kapi ningo popo toromele. Imbo aku tepama Arani konopu mondoromo. ²⁴ Gote yu minimu, akumunga yu popo toko kapi ninge imbomani yunge Minimuni enge tirimomunga ulu tengena tukume pembalo,” nimu.

²⁵ Ambomuni nimbei, “Iye nomi Mesaia ombalo. Yu ombalie ungumunga puluma pali lino wamba nimbe timbelo,” nimu. (Hibru unguna Mesaia ningi akumu, Grik unguna Kraist ningi aku ungu talonga pulumu tendekumu. Ungu talonga pulumu i tepa, Goteni lino maina imboma nokopili iye lipo mundumbo nimbe panjirimu.)

²⁶ Aku wali Jisasini enge nimbe nimbei, “Akumupe na. Ombalo ningi iyemu kinye nu kinye i ungu nimbolo,” nimu.

²⁷ Yu aku nimbe molopili yunge lombili andoli iyema kelko yando ongolio ningimuni, yu

ambo te kinye ungu ningo moloringilina kanokolio konopu awini liko munduringi. Nalo iye teni ‘Nu ambele mele lini terenoya?’ molo ‘Ambomu kinye ambe temona ungu ningo morombeleya?’ ningo teni kape naa waliko pilingi.

²⁸ Aku wali ambo kanomu yunge no mingimu tiye kolopa yu altopa kombu taunona nendo pumbelie imbomando nimbei, ²⁹ “Na ulu teruma pali iye teni na nimbe timo iyemu eno ongo kanaio! Goteni lino nokombalo iye te lipo mundumbo nimu iye Kraist akumu yunje?” nimu. ³⁰ Aku nimu ungumu pilkolio imboma taun tiye kolko Jisas molorumuna ongei oringi.

³¹ Aku teko molangei yunge lombili andolimani yu toperope tikolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, langi te nowi,” ningi.

³² Nalo yuni enondo nimbei, “Na langi nom-bomu ltemo, nalo akumu eno naa pilko naa karomele,” nimu.

³³ Aku nimu ungu pilkolio yunge lombili andolimani nendo yando ningolio ningei, “Imbo teni langi oi mepa omba timonje?” ningi.

³⁴ Jisasini nimbei, “Nanga langi i tepa, Na kongono tepuwi nimbe lipe mundurumu iyemuni konopu mondoromo uluma tepo, yunge kongonomu tepo pora timbo. Akumu nanga langimu. ³⁵ Enoni oli kite omba pumbelo wali rais wit nowi lembalo, inie topo lipo noimolo nimele kanomu. Nalo nani enondo poinyema kanaio nio! Poinyena langi pali koro nowi ltemo. ³⁶ Langima lepa kau pupili nimbe inie tondopa noirimo iyemu yunge kongonomunga

mele pundu toko tiringima limbelo. Aku tender-emomunga poinye tepa langi panjirimu iyemu kinye langi inie tondoromo iyemu kinye waye talo tonoko kolongele. ³⁷ Akumunga iye teni langi imbo panjirimo, teni langi inie toromo nimele ungumu paimbo. ³⁸ Langi enoni imbo naa panjiringima nani eno inie topaio nimbo lipo munduru. Imbo lupemani poinye mindili nongo teringi, nalo imbo lupemani teringi langima eno inie toromele,” nimu.

³⁹ Ambomuni na ulu teruma pali yuni nimbe tirimo nimu ungu pilkolio taunona moloringi Samaria imbo awini Jisas paimbo iye Kraist ningo ipuki tiringi. ⁴⁰ Akumunga Samaria imboma Jisas molorumuna ongolio, nu lino kinye kolte molamili ningi. Aku ungu pilipolie kano imboma kinye wali talo molorumu. ⁴¹ Moloringi wali imbo awini yuni nimu unguma pilkolio yu paimbo iye Kraist ningo pileringila.

⁴² Enoni ambomundo ningei, “Nuni oi ungu nin-iomu pilipo yu paimbo iye Kraist nimbo pilimolo nalo kinye lino linongano yunge ungumu pilipolio paimbo, Gote mai kombu imboma tukundo lipe tepa koinjo mundurumo iyemu ltemo nimbo pimolo,” ningi.

Jisas Kombu Galili distrik kelepa pumbelie, iye nomi kingimunga kongono tendeli iye awili tenga malo tepa koinjo ltimu ungumu

⁴³ Samaria imboma kinye wali talo molopalie Jisas eno tiye kolopa kombu Galili distrik pumbelie purumu. ⁴⁴ Galili Jisas yunge pulu kombumu. Oi walite Jisas yuni nimbei, “Gotenga

iye profet moromomunga kombu puluna moromele imbomani yu wale naa pakoromele,” nimu. ⁴⁵ Oi Juda imboma Pasova Pilingi Waimu wendo orumu wali Galili imboma Jerusalem pungo molangei yuni akuna ulu enge nili mare terimuna kanoringimunga enoni yu Galili kombu tukundo orumu kanokolio wali paa orono ningo tono kolko panjiko ltingi.

⁴⁶ Jisas Galili distrik pumbelie altopa ulke kombu Kana tukundo orumu. Kano ulke kombumunga oi yuni imbo no koloringima no wain apuwe ltenderimu. Ulke kombu Kaperneam iye nomi kingimunga kongono tendeli iye awili te molorumu, aku iyemunga malo kuro awili te torumu. ⁴⁷ Jisas Judia kombu tiye kolopa Galili kombu tukundo orumu ungumu pilipelie aku iyemuni, Jisas molorumuna pumbelie nimumuni, yundo konge tepalie nimbei, “Nanga ungulumu winjo lie mendo lie teremo kani mainyendo ongo yu teko koinjo liwi,” nimu.

⁴⁸ Aku nimu ungu pilipelie Jisasini yundo nimbei, “Ulu enge nili te naa kanokoliope na ipuki naa tinge ltemo,” nimu.

⁴⁹ Kingimunga kongono tendeli iye awilimuni yundo nimbei, “Awilimu, nanga ungulumu nomi ka akumbei teremo kani nu welea maindo owi!” nimu.

⁵⁰ Jisasini yundo nimbei, “Marena koinjo pumbelo kani puwi!” nimu. Iyemuni Jisasini nimu ungu pilipelie paimbo nimo nimbe ipuki tipe yu purumu. ⁵¹ Mainyendo pumbei purumu wali yunge kendemandema aulkena ongo yu mainyendo orumu kanoko likolio enoni yundo

ningei, “Marena koinjo pumo,” ningi. ⁵² Aku wali yuni enondo nimbei, “Ena wai ambelemunga kuro pora nimoya?” nimbe walipe pilerimu. Enoni yundo ningei, “Olianga awi tangoli 1 klok mele kangina tipe tomomu pora nimo,” ningi.

⁵³ Lapani pilipelie Jisasini marena koinjo pumbelo nimu kano enamunga kuro pora nimo lepamo nimbe pilipelie, yu kinye yunge ulke peringi imboma kinye akumani Jisas ipuki tiringi.

⁵⁴ Judia distrik tiye kolopa Galili distrik omba molopalie Jisasini ungulumu tepa koinjo ltimu ulumu aku kombuna ulu enge nili talo tipe terimu. Te oi walite aku kombuna imbo no koloringima no wain apuwe ltenderimu kanomu.

5

Jisasini iye te nomu Betesda tepa koinjo ltimu wali Juda iye awilimani Yu konopu keru panjiringi

¹ Altopa walite, Juda imbomani poinyemanga yaka ningo langi noromele wai awili te wendo orumu wali Jisas Jerusalem olando purumu.

² Jerusalem tukundo kongi sipsipimanga pape kere puluna nondopa, no mongolu te molorumu aku no mongolumundo Hibru unguna Betesda ningi, akuna ulke takai kite pakera angilipe makai terimu. ³ Akuna kuro torumu imbo awini ainyembo leringi. Mongo keru lerimuma kape, kimbo keru lerimuma kape imbo poro topa kape ainyembo leringi.

Nomu lope tembalo ningo nokoko moloringi. ⁴ Walite walite nimbe Awilimunga ensel te mainye omba nomu beumbeu tirimu wali kuro ambele toli imbo te kumbe lepa nona tuku purumu imbomu

koinjo purumu. ⁵ Kuro torumu iye te akuna molopili poinye 38 ainyembo lerimu. ⁶ Jisasini iyemu kelolina ainyembo lerimu ulumu omba kanopalie, nimbei, “Nu kuro pora nipili konopu ltenoya?” nimu.

⁷ Ainyembo lerimu iyemuni topondopa nimbei, “Awilimu, no lope teremo wali imbo te na lipe tapondopa nona meli pumbelo te naa moromo. Na nanu pumboi tero wali imbo mare oi tultuku toko eno nona purumele,” nimu.

⁸ Aku tepa nimu wali Jisasini yundo nimbei, “Nu ola angilko nunge uru pereno kunumu liko meko puwi,” nimu. ⁹ Aku ungu nimu wali, wali-tikale iyemunga kuromu pora nimu kinye yu ola angilipe yunge kunumu lipe meli purumu. I ulu wendo orumu wali akumu Juda imbomanga koro moloringi wali sabat te, ¹⁰ akumunga Juda iye awili maren i kuro pora nimu iyemundo ningei, “Kinye Sabat walimunga ambe temona nunge kunumu meli andoronoya? Sabat wali melema naa meli andaio nimbe ungu mane te peremo kanomu,” ningi.

¹¹ Nalo iyemuni topondopa nimbei, “Na tepa koinjo limo iyemuni nimbei, nunge kunumu liko ambili puwi, nimo,” nimu.

¹² Aku nimumunga enoni yu altoko waliko pilkolio ningei, “Iyepe narini aku ulu tewi nimoya?” ningi.

¹³ Nalo kuro pora nimu iyemu oi ainyembo lerimu kombuna imbo awini moloringi akuna Jisas kiyengo nimbe purumomunga yuni kano iye narinje nimbe naa lipe manjirimu.

¹⁴ Pele Jisas aku iyemu Gote popo toko melema kaloringi ulke tempelena kanopalie yundo nimbei, “Piliwi! Kinye nunge kuro pora nimo nu altoko koinjo morono kani nu ulu pulu kerima altoko naa tewi! Altoko tenio lemo nu ulu umbuni awili te wendo ombalo,” nimu. ¹⁵ Iye akumuni anjo pumbe Juda iye awilimando nimbei, “Na tepa koinjo limo kano iyemupe Jisas,” nimu.

¹⁶ Jisasini koro moloringi wai Sabatemunga aku tepa uluma terimuna Juda iye awilimani Jisas yu pulu polko tepo bembo tirimolo konopu leringi. ¹⁷ Jisasini enondo nimbei, “Arani imboma wali-wali lipe taporomo mele kinye kape aku tepa moromo. Nani kape aku ulu tero,” nimu. ¹⁸ Yuni aku nimu ungu pilko Juda iye awilimani Jisas yu paa kamukumu topo kondamili konopu leringi. Oi Sabat waimunga ungu manemu topa tangondorumumunga yu mumindili kolko molangei wali altopa Gote yunge Lapa nimumunga yu Gote none tenderemo nimbe nimumunga yu kamukumu mumindili kolko yu tongei teringi.

Goteni Yunge Malo kongonoma manda tepili nimbe imbi tirimu ungumu

¹⁹ Jisasini enondo topondopa nimbei, “Nani eno i tepo paimbo nimbo tiro. Maloni yunu ulu te manda naa teremo. Yunge Lapani teremo mele kanopalie yuni kape aku ulu teremo. Lapanga Malo lepalie Lapani teremo ulu teremo, aku tepalie ²⁰ Lapani Malo konopu mondopalie yuni teremo mele pali Malo lipe ondorumu. Iye tepa koinjo ltimo akumu mainyendopa. Paimbo altopa eno paa kanoko konopu awini liko

mundunge ulu enge nili olandopama Lapani Malo lipe ondombalo. ²¹ Akumu ambe tepa wendo ombaloya? Lapani imbo kololima topa makinjipelie koinjo molangei nimo mele aku tepa Maloni imbo kololima koinjo pangei konopu ltemo imboma tepa koinjo limbelo. ²²⁻²³ I ulumunga liko manjengi: Imbomani Lapanga imbimu ambolko ola mundurumele mele Malonga imbimu aku teko ambolko ola mundengei nimbe Lapani kot pilipe imboma naa apurupe kot pileli kongono akumu Malo tirimu. Akumunga imbomani Malonga imbimu ambolko ola naa mundurumele imbomani aku teko Malo yando lipe mundurumu Lapanga imbimu kape ambolko ola naa mundurumele.

Gotenga Maloni koinjo molopa kau puli ulu pulumu tirimo ungumu

²⁴ Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Imbo nanga ungumu pilko, na lipe mundurumuna oru iyemu ipuki tirimele imboma koinjo molopa kau puli ulu pulumu eno kinye peremo. Altopa kot waimu wendo ombalo kinye eno kotena naa angilinge. Aku imboma kololi ulu pulumu tiye kolko koinjo molopa kau puli ulu pulumu eno kinye peremo. ²⁵ Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Wai wendo ombalomu, kinye oi wendo omo. Wai akumunga Gotenga Malo ungu nimoma kololi imboma pilinge. Yunge ungumu paimbo ningo pilko liko molonge imboma koinjo molko kau punge. ²⁶ Koinjo mololi ulu pulumu Lapa kinye peremo mele aku tepa Lapani koinjo mololi ulu pulumu Malo kinye pepili nimu. ²⁷ Malo yu Iyemunga Malo moromomunga Lapani

Malo imbomanga kot pilipili nimbe engemu tirimu.

²⁸ Nalo akumunga kau eno konopu awini kimbo tiko naa tiengei! Ambe telka, wali te wendo ombalo, aku walimunga imbo ono kombuna peremelemanani Malonga ungumu pilkolio ningemuni, ²⁹ ono kombumu tiye kolko wendo onge. Aku wali makilko koinjo molonge imbomanga oi maina koinjo molkolio teko kondoko moloringi imboma koinjo molonge, oi maina teko kenjiko moloringi imboma kotena angilkolio altoko mindili nonge. ³⁰ Na nanu ulu te manda naa tembo. Arani nimo mele pilipolio imbomanga kotema apurupo pio. Na nanu konopu tiembo nimbo uluma naa tepo, na lipe mundurumu iyemu konopu tipili nimbo uluma teromunga kot pilipo apurupo kondoro.

Jisas molopa terimu kanoringi mele imbo mareni ningo tiringi ungumu

³¹ Paimbo na molopo tero mele na nanu nimbo tindu lemo imbomani aku nio ungumu ipuki naa tinge. ³² Iye teni kape na molopo tero mele nimbe tirimo, akumu nando paimbo nimo lipo manjiro.

³³ Enoni iye mare Jon molorumuna paio ningo liko munduringi wali yuni na molopo tero mele paimbo nimbe tirimu. ³⁴ Maina imbo teni na molopo tero mele imboma nimbe tipe paimbo nimu, paimbo aku tepa moromo nimo lemo na konopu awini lipo naa mundupo, ulure molo konopu lteo, nalo Goteni eno tepa lipili nimbo Jononi nando nimu mele eno nimbo tiro. ³⁵ Jononi kongono terimumu kiye mele nomba imboma pa

tenderimu. Aku wali alaye kolo eno kano pa tenderimuna konopu tiko moloringi.

³⁶ Nalo Jononi na lipe tapondopa na molopo tero mele eno nimbe tirimu mele mainyendopa. Ulu te na molopo tero mele lipe tapondopa lipe ondoromo mele olandopa. Aku i tepa: Arani ulu enge nili teko pora tieni nimbe na tirimu ulu enge nili tero akumani na lipe tapondopa, Arani na puwi nimbe lipe mundurumu mele eno lipe ondoromo. ³⁷ Na puwi nimbe lipe mundurumuna oru kinye na molopo tero mele Arani kape nimbe tirimu. Enoni yunge ungu nimuma walite kape komomuni naa pilko, yunge kumbekeremu mongoni naa kanoringi. ³⁸ Arani lipe mundurumu iyemunga ungumu ipuki naa tirimelemunga lapanga ungumu enonga konopumanga naa peremo. ³⁹ Gotenga Bukuna ungu moromomani lino waliwalima koinjo molopo kau pumolo ulu pulumu timbelo ningo ainye meko karomele. Aku ainye meko karomele Bukumuni nanga nimbe para tindipe na moro mele nimbe tirimo, ⁴⁰ nalo koinjo molopo kau pumolo ulu pulumu liemili naa ningo, na morona naa omolo ningo ainye naa meremele.

⁴¹ Imbomani na kapi ningo nanga imbi ambolko ola mundunge nimbolio aku ulu naa tero. ⁴² Nalo eno aku teko naa moromele. Nani eno lipo manjipolio, enoni Gote konopu mondoli ulumu eno kinye naa peremo. ⁴³ Nanga Arani na imbi tipe yunge kongonomu tendepuwi nimbe na lipe mundurumuna oru nalo nanga ungumu eno naa pilko ltimele. Nalo imbo teni yunu imbi lipe omba kongono telkanje aku imbomunga ungumu

pilko lilimala. ⁴⁴ Eno enongano nendo yando imbi molopili ningo, Gote tendeku kau moromo akumuni enonga imbi lipe ola mundundupili naa nimele, aku lemo na molopo tero mele nimbo tiro ungumu paimbo nimu ningo ambe teko pilingeya?

⁴⁵ Nalo Gotenga kot waimu wendo ombalo wali Arani kot pilipe molopili nani kau kot tendembalo konopu naa leaio! Mosesini eno lipe tapondombalo konopu ltemele iyemuni enonga kot tendembalo. ⁴⁶ Mosesini na ombo molombo mele buk torumuna enoni Mosesini nimu unguma paimbo nimu ningo pilimalanje nanga ungumu kape paimbo nimu ningo pilimala. ⁴⁷ Nalo yuni nanga temane bukuna torumumu paimbo nimu ningo naa pimelemunga nanga ungu niomu paimbo nimu ningo ambe teko pilingeya?" nimbe Jisasini nimu.

6

Langi naa lerimu kombuna Jisasini ambo bakuluma kinye iye 5,000 kinye langi tirimu ungumu

¹ Altopa walite Jisas Nomu Galili nona andoli sipina molopa nekondo purumu. Aku nomunga imbi te Nomu Taiberias ningi. ² Aku nomuna nekondo purumu wali kuro torumu imboma tepa koinjo ltimu ulumu kanokolio Goteni kau ulu enge nilima teremo mele yuni aku tepa teremo konopu lekolio imbo paa pulumu yu lombili puringi. ³ Jisas kombu pangi te lerimuna ola pumbe lombili andolima peya pungo mainye moloringi. ⁴ Israel imbomanga Pasova Wai Awili

ningo poinyemanga yaka ningo orumumu aku waimu nondopa wendo ombai terimu.

⁵ Jisas aku pangina ola molopa mainyendo tipe kanopalie imbo paa pulumu yu orumu aulkena lombili oringina kanorumu. Kanopalie yuni yu lombili andoli iye Filipondo nimbei, “I oromele imbomape nongei langima tena topo topo ltindemili konopu ltenoya?” nimu. ⁶ Jisas yuni tembai ulumu yunu pilipe molorumu nalo Filip yuni ambele ungu nimbeldonje, nani ulu enge nili te tepolio manda langi timbo konopu lembalo molo we mini ltembalonje pilembo nimbelle yuni aku tepa Filipondo walipe pilerimu.

⁷ Filiponi yundo nimbei, “Imbore 200 kina mele-munga langi topo topo limalanje imbo mare kau alaye kolte liko nolemala. Mare molo leka naa nolemala,” nimo.

⁸ Lombili andoli te Saimon Pitanga angenu Andru, yuni nimbei,

⁹ “Ya ungulu te bali bret kaloli kelo kite pakera kinye oma kelo kaloli talo kinye noiye moromo. Nalo akumu koltalo, imbo paa awini. Manda naa tembalo lepamo,” nimo.

¹⁰ Jisasini imboma mainye molangei neio nimu. Aku kombuna era pulumu orumuna mainye moloringi. Iye 5,000 mele akuna mainye moloringi.

¹¹ Aku wali Jisasini bali plawa kalolima lipe ambolopalie Gotendo paa tereno nimbe imbo moloringima moke tepa eno manda nangei mele tirimu. Oma talo kau aku tepa moke terimu. Nongo olo tenderingi.

¹² Nongolio olo terimu wali yuni yu lombili andolimando nimbei, “Langi pundu lemoma we mainye pumbe lembalo manda naa tembalo kani liko maku taio!” nimu.

¹³ Aku wali nongo pora tiringi kinye pundu lerimuma lombili andolimani liko maku toko wale basket 12 lakilko peko tiringi.

¹⁴ Jisasini ulu enge nili akumu terimuna kanokolio imbomani pulu polko ningei, “Gotenga nimbe munduli ungu nili iye profet te mai kombuna omba lino nokombalo ningo panjiringimu paimbo i iyemu yu lepamo,” ningi.

¹⁵ Eno ningo pilkolio yu enge ningo ambolko liko enonga kingimu molopili ningei teringi. Aku tengei teringi ulu minyeko lipelie yunu molombaindo pangi kanona altopa olando pumbe molorumu.

Jisas nomuna ola kimbo kambulupe andorumu ungumu

¹⁶ Ena pe pumbei ipo kala torumu wali yu lombili andolima pangina mainyendo pungo nomu kulendona pungolio ningimuni, ¹⁷ akuna nomuna andoli sip tenga tuku pungo nomunga yakondo ulke kombu Kaperneam ongo pungei puringi. Aku wali tumbulu torumu nalo Jisas naa orumu wali lombili andolima enongano puringi.

¹⁸ Nomuna pungei puringi wali poporome enge nili torumu kinye no paa beumbeu keru lepa telipe orumu. ¹⁹ Kelepa paloli none telimani no tuku tiko kundungei sipimu nomu awi tuku tingina purumu wali Jisas nomuna ola kimbo kongono tepa sipimu purumuna orumu. Yu orumu wali iyema kanokolio kuro te oromo konopu lekolio paa mini

lteringi. ²⁰ Nalo yuni enondo nimbei, “Na kau oro. Mini naa lteaio!” nimu. ²¹ Aku nimu ungu pilkolio “Awilimu oromo lepamo sipina peya molamili!” ningo enoni konopu tiko yu sipimunga tukundo ltingi. Tukundo orumu wali eno pungei puringi nomu kulendona sipimu walitikale purumu.

Imbomani Jisas andoko kororingi ungumu

²² Ipu leli oi imboma nomu kulendona nekondo ipu leli moloringima konopu kimbo tikolio ningimuni “Olianga ipu leli nomuna andoli sip tendeku kau ya lemo, Jisas akuna tuku naa pumo. Yunge ki tipi kanoli iyema enongano akuna tuku pungo nomu kulendona nekondo punge,” ningo pilingi. ²³ Aku wali olianga Awilimuni langi walo kolte lipe ambolopa Gotendo paa tereno nimbe imboma tirimu noringi kombuna nondopa ulke kombu Taiberias imbomanga sip mare nomu kulendona oringi.

Jisasini ungu iko topa na mulu kombuna gaimu moro nimu ungumu

²⁴ Jisasini langi tirimuna noringi kombuna imbomani Jisas yu korokolio ningimuni, yu kinye yu lombili andolima kinye akuna naa moloringi kanokolio sip eno moloringina nomu kulendona nondoko ongo leringimanga tuku pungo ulke kombu Kaperneam Jisas korongei puringi. ²⁵ Nomu nekondo ongo Jisas kanoko ltendekolio enoni yu waliko pilkolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, nu te wali yando onioya?” ningi.

²⁶ Nalo yu orumu mele nimbe para naa tipelie topondopa enondo nimbei, “Nani enondo paimbo i tepo nimbo tiro. Na Gotenga ulu enge nilima

teromunga enoni na naa kororomele. Nani eno langi tindu nongo olo tendenge kanomunga kau na kororomele lepamo. ²⁷ Eno langi nondopa pururumoma lipo nomolo ningo kongono naa teaio! Nalo Iyemunga Maloni langi naa puruli lepa kau pupili timbeloma lipo namili ningo kau kongono teaio. Aku langi nongolio koinjo molko kau punge. Iye akumuni paimbo kano langimu imboma timbelo ningo pilengei nimbe Goteni ulu enge nilima teremo mele aku iyemuni ulu enge nilima aku tepa tepili nimbe Gote yuni Malo tirimu,” nimu.

²⁸ Nimu ungu pilkolio i teko ningei, “Lino ambele ulumu tepolio Gotenga kongono nino akumu tendemoloya?” ningo waliko pilingi.

²⁹ Yuni topondopa nimbei, “Gotenga kongonomu i tepa: Goteni mai kombuna lipe mundurumu iyemu yu Gotenga malo, yu lino molopo kondopo kau pumolo ulu pulumu timbelo iyemu ningo ipuki tiko molaio!” nimu.

³⁰ Aku nimo ungu pilkolio enoni yundo waltindikolio ningei, “Nuni na paimbo Goteni lipe mundurumu ningono Goteni ulu enge nili teremo mele nuni aku teko ambele ulu te liko ondonioya! Ambele ulu teniona kanopolio nuni paimbo nino nimbo pimolonje? ³¹ Linonga ara kaue kame oi moloringima imbo naa peli kombuna langi mana noringi. Langi mana orumu mele Gotenga bukuna temanemu moromo,

Yuni eno mulu kombuna yando langi nangei, (*Kis 16:4; Neh 9:15; Sng 78:24-25*)
nimbelle tirimu ungu akumu moromo. Nuni linonga aku teko tendani molo ambe tenioya?” ningi.

³² Jisasini enondo nimbei, “Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Oi moloringi imboma mulu kombuna maindo langi tirimu iyemu Mosesire molo. Arani tirimu. Molko kondoko kau puli ulu pulu peremo langi nio kano paimbo langimu mulu kombuna yando tirimo iyemu Ara kau. ³³ Mulu kombuna mainye omba maina imboma koinjo molko kondoko kau punge langi tirimomu Goteni tirimo,” nimu.

³⁴ Jisasini nimu ungu pilko tundukolio, “Aw- ilimu, aku langimu lino waliwali tiwi!” ningi.

³⁵ Aku wali Jisasini enondo enge nimbe nimbei, “Molko kondoko kau punge langimu na. Na molombona onge imboma engele naa kolonge. Na ipuki tinge imboma altoko walite no wali naa kolonge. ³⁶ Aku tengge imboma aku teko molonge nalo enoni na Gotenga ulu enge nilima tero mele kanokolio kanoko tunduko we teremo, yu Goteni naa lipe mundurumu ningo na ipuki naa tirimele oi nimbo tiru aku mele kinye kape aku teko we teremele. ³⁷ Arani Nanga imboma molangei nimbe kanopa ltimo imboma pali na molombona ongo na ipuki tinge. Aku wali na lombili andongeindo na molombona onge imboma tendekurendo kape lombili naa ongo anjo puwi paa naa nimbo. ³⁸ Na nanu konopuna pilto mele teambo nimbo na mulu kombuna tiye kolopo maina mainyendo naa oru, molo. Na lipe mundurumuni konopuna pimo mele tewi nimo ulu temboi oru. ³⁹ Na lipe mundurumu iyemuni konopu ltemo mele i tepa: Na timbelo imboma pali nokopo kondopo, tendekure kape paa naa tiye kolopo, mai kombu pora nimbelo

walimunga eno pali topa makinjipo olando limbo!
⁴⁰ Arani konopu ltemo mele i tepa Malo kanoko imbi tinge imboma pali koinjo molko kau punge. Aku tenge imboma mai kombu pora nimbelo walimunga nani topo makinjipo olando limbo,” nimu.

⁴¹ Jisasini na mulu kombuna mainyendo oru langimu nimu ungu pilkolio wali Juda iye awilimani yu mumindili kolko enongano kono kono ningolio ⁴² ningei, “Aku ungu nimo iyemu Joseponga malo Jisas kau. Yunge anumu lapa talo karomolo kanomu. Altopa yu mulu kombuna molopo maina mainyendo oru nimomu ambe telka nimoya?” ningi.

⁴³ Jisasini nimbei, “Eno nendo yando kono kono naa neio! ⁴⁴ Imbo tendekure kape na we manda naa lombili onge. Na lipe mundurumu Arani konopundo tope tirimo imboma kau na lombili oromele. Na morona ongo ipuki tirimele imboma kombu pora nimbelo walimunga nani topo makinjipo olando limbo. ⁴⁵ Gotenga nimbe munduli ungu nili profet iyemanga bukuna moromo ungu te i tepa,

Goteni imboma pali ungu mane timbelo, (Ais
 54:13)

ningo toringi bukuna aku tepa moromo. Arani nimo mele pilkolio aku ungumunga puluma pilko ltimele imboma pali na morona oromele. ⁴⁶ Mai kombuna imboreni kape Ara naa kanoringi, naa karomele. Imbo tendekumuni kau yu kanorumu. Lapa kinye molopalie mainye orumu iyemuni kau yu kanorumu. ⁴⁷ Nani enondo i tepo paimbo nimbo tiro. Na ipuki tirimele imboma koinjo

molko kondoko kau punge ulu pulumu eno kinye peremo. ⁴⁸ Koinjo molko kondoko kau punge langimu, na. ⁴⁹ Enonga lanieli kolenaleni imbo naa peli kombuna langi mana noringi nalo al-toko koloringi. ⁵⁰ Nalo mulu kombu tiye kolopa mainyendo omo langi ltemo akumu nongei imboma te naa kolonge. ⁵¹ Langimundo i nio. Pora naa nimbe we lepa kau puli langimu, akuna tuku molko kondoko kau puli ulu pulumu peremo langimu, akumu mulu kombuna mainyendo orumu langimu, na. Imbo teni langi akumu nomo lemo, yu koinjo molopa kau pumbelo. Aku langimu, nanga kangimu. Mai kombuna imboma pali molko kondoko kau pangei nimbo nani nanga kangimu enonga langi timbo,” nimu.

⁵² Jisasini aku nimu ungu pilko tunduko imbomani ungu mele nale tekolio ningei, “I iyemuni lino yu naio nimo kani yuni lino ambe tepa timbei nimoya?” ningi.

⁵³ Jisasini enondo nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Enoni Iyemunga Malonga kangimu naa nongo yunge mememu naa nongei lemo molko kondoko kau puli ulu pulumu eno kinye manda naa pembalo. ⁵⁴⁻⁵⁵ Nanga kangimu paimbo langimu, nanga mememu paimbo nomu akumunga nanga kangimu kinye mememu talo nongei imboma waliwalima molko kondoko kau punge ulu pulumu eno kinye peremo. Kano imboma mai kombu pora nimbelo walimunga nani topo makinjipo olando limbo. ⁵⁶ Nanga kangimu kinye mememu talo noromele imboma eno na kinye kopu teko moromele, na

eno kinye kopu tepo moro. ⁵⁷ Molopa kau purumo Arani na lipe mundurumu, yuni na molko kau pani nimuna molopo kau puro, aku tero mele na nongei imboma molko kau pangei nimbo, aku wali eno pali molko kau punge. ⁵⁸ Aku langimu mulu kombuna mainyendo orumu langimu. Linonga oi anda kolepale moloringimani langi mana nongolio kolonge waima wendo orumu wali koloringi, nalo kinye orumu langimu nongei imboma waliwalima koinjo molko kondoko kau punge,” nimu. ⁵⁹ Juda imboma maku toko Gotenga ungu pilingi ulke te, ulke kombu Kaperneam angilerimu, akuna tuku Jisasini imboma ungu mane tipe aku unguma nimu.

Jisasini nimu ungumu

⁶⁰ Jisasini yu nongei nimu ungumu pilkolio Jisas lombili andoringi imbo awini ningei, “Imbomu keke lepo topa kolomo. Narini yunge ungu manda pilipe limbeloya? Lino naa piltimolo,” ningi. ⁶¹ Yu lombili andoringi imboma yu nimu ungu keru konopu lekolio nendo yando kono kono ningo tomboloringina Jisasini pilipelie nimumuni yuni nimbei, “I ungumunga eno konopu keru ltemeloya? ⁶² Walite Iyemunga Malo oi molorumuna altopa olando pumbelo kanonge lemo konopu ambelemu lengeya? Kamukumu mumindili kolongenje? ⁶³ Mini Kake Telimuni koinjo molko kau puli ulu pulumu tirimo; kangimuni koinjo molko punge ulure naa tirimo. Nanga nio ungumu Mini Kake Teli tirimo kani aku ungumuni eno koinjo molko kau puli ulu pulumu tirimo. ⁶⁴ Nalo eno

moromele imbo mareni nani kolo toromo konopu ltemele,” nimu. Imbo mareni yu ipuki naa tirimelema oi lipe manjirimu. Jisas yu yunge opa pulema lipe timbelo iyemu oi kape lipe manjirimu. Akumunga eno mareni na kolo toro konopu ltemele nimu. ⁶⁵ Aku nilipe pumbelie nimbei, “Eno mareni na kolo toromo ningo pimelemunga Arani na morona paio ungu naa nimo imboma na morona manda naa ongo, na ipuki manda naa tiko andonge oi nimbo tindu kanomu,” nimu.

⁶⁶ Aku ungu nimu wali yu lombili andoringi imbo awini yuni nimu mele pilko konopu kerilekolio yu tiye kolko umbulu tiko altoko yu lombili naa puringi.

⁶⁷ Yu tiye koloringi wali yunge ki tipi kanoli 12, iye akumando yuni walipe pilipelie nimbei, “Eno kape na tiye kolopo anjo pamili konopu ltemeleya?” nimu.

⁶⁸ Saimon Pitani topondopa nimbei, “Awilimu nari moromona pumoloya? Koinjo molopo kondopo kau pumolo unguma nu kinye peremo.

⁶⁹ Lino lipo manjipo nu Gotenga Kake Teli Iye mendepolomu nimbo ipuki tirimolo,” nimu.

⁷⁰ Jisasini topondopa nimbei, “Nani nanu eno iye 12 akumando pali na lombili waio niu nalo enonga iye te kuromanga nomi Satanenga kuro te mele moromo,” nimu. ⁷¹ Aku nimumu Saimon Iskariot malo Judasini tembalo ulu lipe manjipelie nimu. Judas Iskariot yu eno iye 12 akumanga iye te nalo yuni altopa Jisas lipe yunge opa pulemanga kindo tirimuna toringi.

7

Jisasinga angenupili yu ipuki naa tiringi ungumu

¹ Altopa walite Jisas kombu Galili distrik andopa molorumu. Juda iye awili kombu Judia distrik moloringimani yu tongei nokoko moloringimunga pilipelie yu kelepa Judia naa pumbo nimbe anjo molorumu. ² Nalo Juda imbomani oi imbo naa peli kombuna sel ulke takoko peringi walimu liko manjiringi wai awilima nondopa wendo ombai terimu wali ³ Jisas yunge angenupilini ningei, “Nuni ulu enge nilima tereno mele nu lombili andoromele imboma kanangei ningo nu ya i kombu tiye kolko Judiando pani konopu ltemolo. ⁴ Imbo teni yu kongono tepa moromo mele pilko yu kanoko imbi tiengei nimbe uluma lopeke tepa naa teremo. Akumunga nu aku uluma paimbo tereno lemo imbomani pali kanangei pungo tepuwil!” ningi. ⁵ Jisas yunge angenupilini kape Jisas yu Goteni lipe mundurumuna orumu iyemu ningo naa liko manjikolio aku teko ningi.

⁶ Aku ningimunga Jisasini nimbei, “Nanga waimu oi wendo naa oli. Nalo enonga waimu we ltemo. ⁷ Mai kombu imbomani eno kinye konopu keru naa panjirimele nalo nani imbomando ulu terelemelema teko kenjirimele niomunga na kinye konopu keru panjirimele. ⁸ Eno Wai Awilimu wendo ombalo kombuna punge lemo paio! Nalo nanga waimu oi naa wendo oromona na i teli oi naa pumbo,” nimu. ⁹ Aku tepa nimbelie yu Galili we molorumu.

Oi sel ulkemanga peringi mele pilingi Wai Awilimu wendo orumu wali peya pilingeindo Jisas Jerusalem purumu ungumu

¹⁰ Nalo Jisas yunge angenupili Wai Awilimu waye kanamili ningo oi puringi wali Jisas kape purumu. Nalo Jisas yu naa kanoko imbi tiengei nimbe kiyengo nimbe kombu Judia distrik pumbe ulke kombu awili Jerusalem purumu. ¹¹ Akuna Juda imbomanga wai kake telima pilingi Juda iye awilimani Jisas omonje ningo koroko molkolio enongano ningei, “Kano iyemu tena moromonje?” ningi.

¹² We imbomanga awini yundo olo toko ningo andoko moloringi. Mareni ningei, “Yu yandopa imboma kolo topa tirimo,” ningi. Mareni ningei, “Yu iye pengamu,” ningi. ¹³ Nalo eno Juda iye awilima pipili kolkolio lino nimolo mele eno pilinge wali mongo limolo ningo ungu mona naa ningi.

¹⁴ Wai Awilima oi wendo orumu tuku tingina Jisas Gote popo toringi ulke tempelemu okoko pape teringina tukundo pumbe imboma mane tirimu. ¹⁵ Juda iye awilimani konopu awini liko mundukolio ningei, “I iyemu ambe tepa lipe manjili peremoya? Yu skul awili tenga naa purumu,” ningi.

¹⁶ Jisasini topondopa nimbei, “I ungu nimbo tiromu nanga ungu te molo. Na lipe mundurumuna oru iyemunga ungumu. ¹⁷ Goteni teaio nimo uluma pilipo lipo teambo konopu lepa moromo imbomuni i nio ungumunga pulumu pilipelie, nani Gotenga ungumu nimo lemo molo yuni yunu konopuna pilipe nimo lemo konopu

lembalo. ¹⁸ Imbo teni yunu konopuna pilipelie ungu nimbe tirimomuni nanga imbi ola molopili nimbe teremo, nalo imbo teni lipe mundurumu iyemunga imbimu lipo ola mundembo nimbe kongono teremo imbomu yu tumbi nili imbo te molopa, tepa kenjipe kolo toli imbo te naa moromo. ¹⁹ Oi Mosesini eno Gotenga ungu manema naa tindirimuya? Tirimu nalo eno moromelemanga teni kape kano ungu manema pilko naa tenge tirimele. Aku lemo na kano ungu manema topa tangondoromo ningo ambe temona na toko kondongei teremeleya?" nimu.

²⁰ Yuni aku tepa nimu ungu pilkolio imbomani topondoko ningei, "Narini nu topa kondombai teremoya? Nunge konopuna kuro keru te moromomunga pilkolio aku teko nino lepamo," ningi.

²¹ Jisasini enondo topondopa nimbei, "Nani ulu enge nili te teru wali eno konopu awini liko munduringi. ²² Mosesini ungulumanga kangu pundu te kopingei nimbe ungu mane tipe panjirimumunga enoni koro awili Sabat walimu kinye ungulumanga kangu pundu te kopirimele. Paimbo Mosesini oi pulu polopa aku ulumu teamili ungu naa nimu. Oi enonga lanieli kole-naleni aku ulumu teringi, nalo altopa Mosesini aku ungu manemu topa panjirimumunga pilkolio teremele. ²³ Enoni Mosesini ungu mane tirimumu pilko likolio ungulu tenga kangu pundu te kopinge walimu koro awili wendo oromo wali paa kopirimele konopu ltemele. Akumunga nani koro awili wali iye te undukana tepo koinjo ltiumunga na kinye ambe telka unjo kande meko noirimeleya? ²⁴ Enoni mongoni karomele uluma kanoko-

lio tumbi tiko imu paimbo, imu kolo lepamo ningo naa pilengei! Uluma wamongo kanoko konopu liko manjikolio apuruko kondaio!” nimu.

Jisas Yu paimbo Goteni lipo mundumbo nimu iye Kraist moromonje ningi ungumu

²⁵ Yu aku tepa nimbe molopili Jerusalem moloringi imbo maren i eno enongano waliko pilkolio ningei, “Iye i kanomu toko kondongei tere meleya? ²⁶ Nalo kanaio! Imbo awini moromelena yu mona omba angilipe ungu mane tirimo nalo iye awilimani yu kinye ulu te naa tere mele. Enoni yu paimbo Goteni lino nokombalo iye te lipo mundumbo nimu iye Kraist liko manjirimelenje? ²⁷ Nalo linoni i iyemunga pulu kombumu karomolo. Goteni lipe mundumbelo iye Kraist ombalo wali imbo teni yu molopa ombalo kombumu naa kanopa imbi timbelo,” ningi.

²⁸ Aku wali Jisas, oi ulke tempelena ungu mane tipe molorumu mele we tepa molopalie, ru nimbelie nimbei, “Paimbo enoni na kanoko imbi tiko, na molopo ondu kombumu karomeleya? Na nanu konopuna pilipolio naa oru. Na lipe mundurumuna oru iyemu paimbo ulu pulumu yu kinye peremo iyemu. Aku iyemu eno naa pimele ²⁹ nalo na yu peya molopolio, yuni na lipe mundurumuna oru akumunga nani yu kanopo imbi tiro,” nimu.

³⁰ Aku tepa nimu ungu pilkolio yu ambolko liko ka tingei teringi nalo yu tonge waimu oi wendo naa olina imbo teni yu naa ambili ambili teringi.

³¹ Aku tengei teringi nalo imbo awini yu paimbo

kano iyemu ningo ipuki tikolio ningei, “Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist ombalie nimbemuni, i iyemuni ulu enge nilima teremo mele kano iyemuni ulu enge nili olandopama manda tembaloya? Kraistini tembalo nimbo pimolo uluma i iyemuni teremo,” ningi.

Juda iye awilimani ele iye mare Jisas pungo ka tipeio ningo liko munduringi ungumu

³² Imbomani aku tepa Jisas molorumu mele aku teko nendo yando olo toko ningi mele Juda iye awili Farisimani pilkolio ningimuni, eno kinye Gote popo tondoringi iye awilima kinye enoni ulke tempel ele iye mare Jisas pungo ka tipeio ningo liko munduringi.

³³ Aku wali Jisasini nimbei, “Alaye kolo kau eno kinye molopolio, altopa na lipe mundurumu iyemu moromona pumbo. ³⁴ Aku wali enoni na andoko koronge nalo naa kanoko, molombona manda naa onge,” nimu.

³⁵ Juda iye awilimani enongano nendo yando ningolio ningei, “Yu tena pumbelona linoni yu manda naa pumbo kanomoloya? Aku lemo linonga Juda imbo mare oi kombu lupemanga puringi moromele kombumanga pumbe imbo talape lupema ungu mane tipe molombalona naa kanomolonje? ³⁶ Yuni oi nimbei, na andoko koronge nalo enoni na naa kanonge, na molombona eno manda naa onge nimo kanomu ambele ungu-mundo nimonje?” ningi.

Koinjo molopa puli ulu pulumu peremo nomunga ungumu

³⁷ Imboma Jerusalem ongo maku toko Wai Awilimanga uluma teringi walima pora nimbeindo wali awilimu wendo orumu kinye Jisas ola angilipelie enge nimbelle nimbei, “Imbo te no waka kolomo lemo na morona omba no nopili!
³⁸ Na ipuki tirimele imbomanga konopuna imbo koinjo molopa kau puli ulu pulumu tirimo nomu pikopiko nimbe akupe aku molombalo. Gotenga bukuna ungu te aku tepa nimbe peremo,” nimu.
³⁹ Yuni ungu nimumunga pulumu i tepa: Yu ipuki tinge imboma walite Gotenga Mini Kake Telimu enonga konopumanga omba molombalo lingei ungundo nimu. Jisas oi kolopa makilipe koinjo molopa mulu kombuna olando naa purumumunga Mini Kake Telimu oi naa oli.

Imbomani Jisasindo konopu talo lekolio moke-make leringi ungumu

⁴⁰ Imbomani Jisasini ungu nimuma pilkolio mareni ningei, “I iyemu Mosesini Gotenga profet iye te ombalo nimu kanomu, i iyemu lepamo,” ningi.

⁴¹⁻⁴² Mareni ningei, “Yu Goteni lino nokopili lipo mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist lepamo,” ningi. Nalo mareni ningei, “Iye Nomi Kraist kombu Galili molopalie ombaloya? Yu Galili naa menge. Gotenga Bukumuni nimbei, Iye Nomi Kraist iye nomi king Devitini kalopa limbelo. Devit yu meringi ulke kombu Betlehem akuna Iye Nomi Kraist menge nimo kanomunga yu Galili manda naa menge lepamo,” ningi. ⁴³ Aku teko imbomani Jisasindo konopu talo lekolio mokemake leringi. ⁴⁴ Imbo mareni Jisas ka tiemili konopu

leko moloringi nalo teni yu pumbe ambolopa naa ltimu.

Juda iye awilimani Jisas we iyere konopu leringi ungumu

⁴⁵ Ulke tempel ele iyema Jisas kinye imboma kinye ningo moloringi mele pilko molkolio, kelko we yando ongo Gote popo tondoringi iye awilima kinye Farisi iyema kinye moloringina puringi. Jisas ka tiko naa meko oringi ulu kanokolio enoni ele iyemando ningei, “Ambe telka iyemu naa meko ongeya?” ningi.

⁴⁶ Ele iyemani ningei, “Iye teni oi ungu mane tirimele mele yuni aku tepa naa timo. Yuni ungu mane paa olandopa timo,” ningi.

⁴⁷ Farisimani ningi kano ungumu pilkolio ningei, “Yuni kolo topa ungu nimoma paimbo nimo konopu leko eno altoko we yando ongeya?

⁴⁸ Linonga iye awilima kinye Farisi iyema kinye linonga iye teni paimbo nimu nimbe konopu ltemoya? Paa molo. ⁴⁹ Nalo we imbo maku toko molongema Mosesini ungu mane tirimu peremoma paa naa pimele. Goteni enonga kotemu oi pilipe, kolonge wali mindili nangei nimbe panjirimu,” ningi.

⁵⁰ Nikodemus yu oi walite Jisas molorumuna purumu iye kanomu, Farisi iye akumanga te yu, yuni eno waltindipelie nimbei, ⁵¹ “Linonga ungu manemani imbo te kot naa pilkolio we umbuni liko tiwi nimoya? Yu oi kotena ombalie nimo ungu pilipolio altopa nimo ungumanga puluma apurupo pimolo,” nimu.

⁵² Farisi iyemani yundo topondoko ningei, “Aku nu kape kombu Galili iyere lepamo? Gotenga bukuna tukundo wamongo kanani! Wamongo kanokolio Gotenga iye profet te Galili wendo ombalo nimbe peremo kanonioya?” ningi.
⁵³ Imboma pali ulkendo bulu balu ningo puringi.

Ambo iye puli te kinye iye te kinye wapu ulu kerinale teringili wali Jisasini ulu te terimu ungumu

8

¹ Nalo Jisas Unjo Oliv Angileringi Mulu Kembona olando purumu. ² Otilikondo kombu tangombai muni kinye yu altopa Gote popo toringi ulke tempelemu okoko pape teringina tukundo purumu. Aku terimu wali imboma yu molorumuna ongo maku toko moloringi kinye eno ungu mane timbeindo yu mainye molorumu. ³ Kano kinye Gotenga ungu manema pilko imboma mane tiringi iyema kinye Farisi iyema kinye enoni ambo iye puli te iye te kinye wapu ulu kerinale teringilimu liko meko ongo imboma moloringi kumbekerena liko ola anjikolio, ⁴ Jisasindo ningei, “Ungu Mane Tilimu, i ambo iye pulimu iye te kinye wapu ulu kerinale teko molongele imbomani kanoko ltendengena mepo oromolo. ⁵ Mosesini ungu mane te nimbe panjirimumu i tepa. Ambo aku tembalomu kouni toko kondaio nimu kani nuni ambele ninoya?” ningi. ⁶ Nalo enoni paimbo pilingeindo naa ningi. Yuni ungu ambelemu nimbelonje, nimbe kenjimbelo kinye kot tendemolo konopu lekolio aku teko waliko pileringi.

Nalo Jisas mai kanopa kimuni maina we imbi topa molorumu. ⁷ Kano wali yu altokola altokola waliko pilingi. Naa pileli kelkele topa mai kanopa altopa para lepa kanopalie nimbei, “Enonga iye te ulu pulu keru te naa peremo iye teni i ambomu kiyendo ki winjipe kouni topili!” nimu. ⁸ Aku tepa nimbelie yu altopala mai kanopa maina we imbi topa molorumu.

⁹ Aku nimu ungu pilkolio iye awilima eno te talo ningo kunduko lteko pena pena pungo Jisas tiye kolko eno puringi. Iye awilimanga iye nomima oi kumbe leko puringi. We iye awilima akilko puringi. Wayema eno puringi wali, ambomu kinye Jisas kinye elongalo moloringili. ¹⁰ Kano wali Jisas para lepa kanopalie ambomu walipe pilipelie nimbei, “Ambomu, iyema tena pungeya? Kano iyema teni kape nuni teko kenjiniomunga kot tendambo ungu naa ningeya?” nimu.

¹¹ Ambomuni nimbei, “Awilimu, teni na kot naa tendembai teremo,” nimu. Jisasini nimbei, “Nani kape nuni teko kenjiniomunga mindili nani ungu naa nio kani nu pungolio imuni undupe kanopili kani altoko i ulumu naa tewi!” nimu.

Jisas yuni mai kombumu pa tenderimu nalo im-bomani Yu ipuki naa tiringi

¹² Imbo moloringimando Jisasini kelepa nimbei, “Na mai kombu imbomanga pa tendelimu. Na andopo molombona lombili andoko molonge imboma tumbulu tolina naa andoko molonge. Koinjo mololi ulu pulumu tirimo pa telina molonge.”

¹³ Aku tepa nimu ungu pilkolio iye awili Farisimani yu nendeleme ningolio ningei, “Nu morono mele nunu ningo tirino kani nuni ungu ninoma pilipolio paimbo nimu nimbo pilimalanje manda naa telka,” ningi.

¹⁴ Jisasini topondopa nimbei, “Na oi molopo oru kombumu kinye kelepo pumboi tero kombumu kinye lipo manjipo moromunga na molopo tero mele paimbo nio. Nalo na molopo oru kombumu kape altopo pumboi tero kombumu kape eno naa liko manjirimele. ¹⁵ Maina imbomani pilko apuruko teremele mele eno Farisi iyemani aku teko pilkolio apururumele, nalo nani imbo te naa apururo.

¹⁶ Nalo nani paimbo pilipo apurulkanje na nanu kau naa apurulkamunga tumbi tipo apurulka. Na lipe mundurumu iye Ara kinye peya kopu tepo morombolomunga tumbi tipo pilipo apururo. ¹⁷ Enonga ungu mane te bukuna moromo kanomu i tepa: Imbo taloni ningele ungumu tendekuna omba pumo lemo paimbo ltemo ningo pimele. ¹⁸ Akumunga na molopo tero mele nanu nimbo tiro kape; na lipe mundurumu iye Arani kape na molopo tero mele nimbe tirimo,” nimu.

¹⁹ Aku wali enoni waltindikolio ningei, “Lanie tena moromoya?” ningi.

Jisasini topondopa nimbei, “Enoni na kape nanga Ara kape naa kanoko imbi tirimele. Na kanoko imbi tilimalanje Ara kape kanoko imbi tilimala,” nimu. ²⁰ Jisas ulke tempelena tukundo, Gotenga ningo imbomani kou mone tiringi unjo ketemu lerimu kiripina molopa imboma ungu mane tipe molopalie i unguma nimu. Nalo yunge

waimu oi wendo naa oli imbo teni yu ambili ambili teko ka naa tiringi.

Jisasini iye awilimando Na pumbo kombuna eno manda naa punge nimu ungumu

²¹ Jisasini altopa Juda iye awilimando nimbei, “Na kinye pumboi tero, aku wali enoni na koroko kelkolio enonga ulu pulu kerima konopuna pepili kolonge. Na pumboi tero kombuna eno kame manda naa punge,”

²² Aku nimu ungu pilkolio Juda iye awilimani enongano nendo yando ningo waliko pilkolio ningei, “Ambe temona ‘Na pumbo kombuna eno manda naa punge’ nimoya? Aku lemo yu yunu topa kondombalonje?” ningi.

²³ Jisasini kelepa nimbei, “Eno mainye imboma, na ola iyemu. Eno mai kombu imboma na mai kombu iye te molo. ²⁴ Nani enondo oi nimboindo, ulu pulu kerima konopuna we pepili kolonge nindu kanomu. Akumu kinye moro oi moloru altopo molopo kau pumbo iyemu nimbo tiro mele enoni ipuki naa tienge lemo pele eno kolonge wali paimbo enonga ulu pulu kerima konopuna peli kolonge,” nimu.

²⁵ Farisi iyemani yu waltindikolio ningei, “Nu nariya?” ningi.

Jisasini topondopa nimbei, “Na molopo tero mele eno waliwalima nimbo tiro kanomu. ²⁶ Nani eno molko ulu teremele mele pilipo apurupolio enoni teko kenjirimele mele ungu awini nimbo para timbo nalo nanu konopuna pilipolio unguma naa nimbo. Na lipe mundurumu iyemu, yu ulu paimboma kau tepa ungu paimboma kau nimo

iye, kanomuni nimo mele kau pilipolio maina imboma nimbo tiro,” nimu.

²⁷ Yuni Lapando nimu nalo yuni nimu mele pulumu naa pilingi kala. ²⁸ Jisasini enondo nimbei, “Pele enoni Iyemunga Malo pala toko panjinge wali enoni kanoko pilkolio Nape aku iye moro nimbo tiro mele enoni paimbo moromo liko manjikolio kape, na nanu konopuna pilipolio ulu te naa tero. Arani na mane tirimo mele kau pilipolio nio waliwalima nimbo tiro akumu paimbo lepamo liko manjinge. ²⁹ Na lipe mundurumuna oru iyemu na kinye peya kopu tepo morombolo. Waliwalima yuni konopu mondopili uluma kau teromunga walite kape na tiye naa koromo,” nimu. ³⁰ Yuni aku tepa nimbe molopili kape imbo awini Jisas yu Goteni paimbo lipe mundurumu ningo yu ipuki tiringi.

Ungu paimbomuni lino ka tirimo melema wendo ltindipe we molko kondange nimu ungumu

³¹ Jisasini yu ipuki tirimele Juda imbomando nimbei, “Nani ungu mane tiroma paimbo pilko liko tenge tiko molonge lemo eno paimbo nanga lombili andolima molonge. ³² Aku tekolio enoni paimbo ungumu pilinge wali eno ka tirimo melema paimbo ungumuni wendo ltindipe eno we molko kondangei nimbelo,” nimu.

³³ Enoni topondoko yundo ningei, “Lino Abrahameni kalopa ltimu imboma molopo imbo tenga ka kongono te naa tendepo molorumulu. Aku terimulu kani nuni ka tirimo melema wendo pumbelo lino molko kondonge ninio kanomu ambe teko liko manjikolio ninoya?” ningi.

³⁴ Jisasini topondopalie nimbei, “Nani eno ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo ulu pulu kerimelema ulu pulu kerimani ka tirimo kani aku ulu pulu kerimanga ka kongono tenderemele. ³⁵ Ka kongono teremo imbomu ulke pulu imboma kinye waye kamukumu naa moromo, nalo bakulumu yunge ulke pulu imboma kinye waliwalima tendekuna kopu tepa moromo. ³⁶ Akumunga Ulke Pulu Iyemunga Maloni eno ka tirimo melema wendo lipe eno we molko kondangei nimo lemo melteni ka naa timbelo we paa molko kondonge. ³⁷ Eno Abrahameni kalopa ltimu imboma moromelena pilipo moro nalo enonga konopuna nanga ungumu naa peremomunga na toko kondonge teremele. ³⁸ Nape Ara kinye molopolio kanoru mele eno nimbo tiro. Enoni enonga lanieni nimo mele pilkolio teremele,” nimu.

Jisasini enonga lanie Satan nimu ungumu

³⁹ Jisasini imbomando, eno lanienga ungumu pilkolio teremele nimu ungu pilkolio Juda imbo mani topondoko ningei, “Lino kalopa ltimumu Abraham,” ningi. Jisasini nimbei, “Molo. Eno paimbo Abrahameni kalopa ltimu imboma molemalanje Abrahameni terimu mele eno aku teko telemala. ⁴⁰ Nalo aku ulu naa teremele. Goteni na nimbe tirimu unguma na pileru ungu paimboma eno nimbo tiro iyemu toko kondonge teremele. Abrahameni aku ulure naa terimu. ⁴¹ Eno enonga lanieni teremo mele manda manjiko teremele,” nimu. Enoni enge ningo karaye tekolio ningei, “Linonga ama kameni iye lupema kinye wapera

tokolio lino naa meringi. Linonga lapa kanomu Pulu Iye tendekumu kau,” ningi.

⁴² Jisasini enondo nimbei, “Na Gote kinye molopolio oru ya moromunga Gote yu paimbo enonga Lapa lekanje enoni na konopu mondolemala. Na nanu konopuna pilipolio naa oru. Yuni na lipe mundurumuna oru. ⁴³ Nani ungu niomanga pulumu ambe temona tumbi tiko naa pimeleya? Ungu pulumu naa pimolo ningo liko tui tirimele akumunga nanga ungumu eno naa pimele. ⁴⁴ Eno kuromanga nomi Satanenga bakuluma, Satan yu enonga lanie. Lanieni konopu tirimo uluma teamili ningolio teremele. Oi pulu polopa mulu mai talo kokele wendo orumu wali yu imbo topa kondoli iyemu molorumu mele kinye kape aku tepa we moromo. Yu paimbo ungu pulu te naa perimuna paimbo ungu te walite kape paa naa nimo. Yu kolo toromo iyemu; yu paimbo kolomunga gote moromomunga oi yu kolo torumu mele kano kere we ltemo. ⁴⁵ Nalo nani ungu paimboma nimbo tiromunga eno naa pilko kolo toromo nimele. ⁴⁶ Narini nanga ulu pulu keru te kanopalie manda nimbe para timbeloya? Te naa peremo nalo nani ungu paimbo nindu lemo paimbo nimo lepamo ningolio eno ambe temona naa pimeleya? ⁴⁷ Gotenga bakulumani Goteni nimo ungumu pilko ltimele. Eno Gotenga bakuluma naa molkolio yunge ungumu nani nimbo tiroma naa pimolo ningo naa pilko ltimele,” nimu.

Jisasini Abraham oi naa molopili Na moloru nimu ungumu

⁴⁸ Juda iye awilimani yundo topondoko ningei, “Nu Samaria iye te morono, nunge konopuna kuro keru te moromo nimolo kanomu paimbo nimolo ltemo,” ningi.

⁴⁹ Ningi mele pilipelie Jisasini topondopa enondo nimbei, “Nanga konopuna kuro keru te naa moromo. Nani Aranga imbi lipo ola munduro nalo enoni nanga imbi teko kenjindirimele. ⁵⁰ Nanu imbi ola molopili naa nio, nalo iye te moromo akumuni na imbi ola molopili nimbe nanga imbi lipe ola mundundurumo. Kano iyemuni nani nio mele kape enoni nimele mele kape wamba pilipe apurupe paimbo nimu nimbe lipe manjirimo. ⁵¹ Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo te nanga ungu pilipe lipe tenge tipe molombalo imbomu paa kamukumu naa kolopa molopa kau pumbelo,” nimu.

⁵² Juda iye awilimani yundo ningei, “Kinye lino piltimolo. Kuro keru te paimbo nunge konopuna moromo lemo. Linonga ara kaue Abraham kolorumu. Gotenga iye profetema kape koloringi. Nalo nuni ninindo, ‘Nanga ungumu pilipe lipe molombalo imbomu kamukumu naa kolombalo,’ nino. ⁵³ Abrahamenga imbi mainye mele molopa nunge imbi ola moromoya? Yunge imbi paa ola, nalo yu kape kolorumu. Profet imboma kape imbi ola molorumu nalo koloringila. Nunge imbimu ola enonga imbima mainyeya? Paa molo. Iye nomi kelkele toronoya,” ningi.

⁵⁴ Jisasini topondopa nimbei, “Nani na awili kelkele tolkanje aku na imbire naa molka. Nalo akumu molo. Arape, enoni linonga Gote nimele

aku iyemuni nanga imbi ambolopa ola mundundurumo. ⁵⁵ Enoni yu naa kanoko naa liko manjirimele nalo nani yu kanopo lipo manjiro. Nani yu naa kanopo naa lipo manjiro nilkanje eno mele na kape iye kolo toli molka. Nalo nani yu paimbo kanopo pilipo, yunge ungumu pilipo lipo tenge tipo moro. ⁵⁶ Enonga kolena Abrahameni na maina mainye ombo walimu kanomboya nimbe tono kolopa molorumu. Kano waimu kamukumu kanopalie wali paa tono kolorumu,” nimu.

⁵⁷ Aku tepa nimu wali Juda iye awilimani yundo ningei, “Nunge poinye 50 aku tepa oi omba naa puli. Nu kelo iyemu kau. Pele nu Abraham kanoru ninoya? Nuni yu manda naa kanorunu. Kolo torono,” ningi.

⁵⁸ Jisasini enondo nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Abraham paa koro oi molopa kolorumu nalo yu oi naa molopili na moloru,” nimu. ⁵⁹ Aku nimu ungu pilkolio enoni yu topo kondamili ningo kou liko yu tongei teringi. Nalo Jisas lopeke tepalie, ulke tempel pape tawendo yu kundupe lerimu.

9

Jisasini iye mongo keru lerimu te tepa koinjo ltimu wali tomboloringi ungumu

¹ Jisas aulkena pumbei purumu wali iye mongo keru leli te molorumuna kanorumu. Anumuni merimu wali mongo keru lerimu. ² Yu lombili andoli iyemani yu waliko pilkolio ningei, “Ungu Mane Tilimu, narini ulu pulu keru terimumunga i iyemunga anumuni yu merimu wali mongo keru

lerimuya? Iyemu yunu terimu molo anumu lapa taloni teringiliya?” ningi.

³ Jisasini nimbei, “Iyemu yuni kape anumu lapa taloni kape ulu pulu keru te teringina yunge mongo keru naa lerimu. Gotenga ulu enge nili te i iyemu kinye mona wendo opili imboma pali kanangei nimbe i iyemu mongo keru lerimu. ⁴ Kombu we tangopa ltemo wali na lipe mundurumu iyemunga kongono paa teamili lemo. Tumbulu toromo wali imbo teni manda kongono naa tembalo. ⁵ Na i mai kombuna molopolio, na mai kombuna imbomanga pa tendelimo moro,” nimu.

⁶ Aku tepa nimbelie yu maina olkambe topalie maimu kinye ambolopa topele mapele topalie iyemunga mongona kandopalie nimbei, ⁷ “Nu no mongolu Siloam pungo kumbekerena no lepuwi,” nimu. Siloamunga ungu pulumu Lipe Munduli. Yu akuna pumbe kumbekerena no lerimu wali mongomu penga lerimu. Melema kanolipe ulkendo orumu.

⁸ Aku wali yunge kombu imboma kinye yu kou mone tieio nimbe oi aulkena konge tepa molorumu kanoringi imboma kinye yu aku tepa orumu ulu kanokolio enoni enongano nendo yando ungu ningo waliko pilkolio ningei, “I iyemu oi kou mone tieio nimbe konge tepa molorumu kano iyemunje?” ningi. ⁹ Mareni ningei, “Paimbo yu aku iyemu kau,” ningi. Mareni ningei, “Molo. Elo kumbekere tendeku tepa nalo i iyemu lupe,” ningi. Nalo iyemu yunu enge nimbelie nimbei, “Iye kanomu na kau,” nimu.

¹⁰ Enoni topondokolio ningei, “Ambe temona nunge mongomu kinye penga ltemoya?”

¹¹ Ningi wali yuni topondopa nimbei, “Iye te Jisas nimele kanomuni maimu olkambe topa le oli ltendepa mongona kandopalie nimbei, no mongolu Siloam pungo kumbekerena no lep- uwi nimu wali pumbo kumbekerena no lep- undu kinye nanga mongomu makilimona kombu kando,” nimu.

¹² “Aku iyemu tena moromoya?” ningi wali “Na naa kanondu,” nimu.

¹³ Iye oi mongo keru lerimumu imbomani Farisi iyema moloringina meko puringi. ¹⁴ Jisasini le oli lipe iyemunga mongona kandopalie iyemunga mongomu altopa penga lepili nimu kano walimu Juda imboma koro moloringi wali Sabat kinye ter- imu. ¹⁵ Akumunga Farisi iyemani kape yu waliko pilkolio ningei, “Ambe temona nunge mongomu penga ltemoya?” ningi. Iyemuni topondopa nim- bei, “Nanga mongona le oli apipe kandomo wali na kumbekerena no lepolio wali mongoni kinye melema kando,” nimu.

¹⁶ Farisi iye mareni ningei, “I iyemu Sabat walimu naa pilipe we andoromo, aku tepa ulu pulu keru teremomunga Goteni yu naa lipe mundurumu lepamo,” ningi. Nalo mareni ningei, “Ango kame, ulu keru te teli iyemuni i tepa ulu manda tembaloya?” ningi. Akumunga eno mokemake leringi.

¹⁷ Akumunga mongo oi keru lerimu iyemu al- toko kanoko waliko pilkolio ningei, “Kano iye- muni nunge mongomu tepa penga tendemo aku- munga nuni yu ambele iyemu konopu ltenoya?”

ningi. Iyemuni topondopalie nimbei, “Yu Gotenga iye profet te,” nimu.

¹⁸ Nalo Juda iye awilimani i iyemu oi yunge mongomu paa paimbo keru lerimu nalo kinye penga ltemo nimbo paimbo ltemo we naa nimolo. Yu lino kanopo imbi naa tirimolo kani anumu lapa talo walipo pilemili walio ningi. ¹⁹ Anumu lapa talo oringili wali, waliko pilkolio ningei, “I iyemu elonga marenaya? Meringili wali mongomu keru lerimu nimbele kano iyemupe imuya? Aku lemo, kinye mongoni ambe tepalie karomoya?” ningi.

²⁰ Anumu lapa taloni topondoko ningilindo, “Yu paimbo iltonga malo, merimbulu wali mongo keru lelumu merimbulu lipo manjirimbolo. ²¹ Nalo kinye yunge mongomu penga ltemomu ambe tepa temonje ilto naa lipo manjirimbolo. Yu narini mongomu tepa makinjimonje akumu kape ilto naa lipo manjirimbolo. Yu iyemu moromo kani yu temo mele yunu nimbe tipili yu waliko pileio,” ningili. ²² Anumu lapa talo Juda iye awilima pipili kolkolio aku teko ningili. Ambe telka, Juda iye awilimani oi ningo panjikolio ningei, “Imbo teni Jisas yu paimbo Goteni lipe mundurumu iye nomi Kraist nimo lemo aku imbomu ulke maku topo Gotenga ungu pilipo yu kapi nimolo ulkemanga naa opili kamukumu makoromolo,” ningi. ²³ Oi iye awilimani aku teko ningo panjiringimunga anumu lapa talo pilkolio yu iyemu kani yunu nipili waliko pileio ningili.

²⁴ Juda iye awilimani altoko talo tiko oi mongo keru lerimu iyemu owi ningolio yundo ningei, “Nuni Gote pilipe moromo ningo kolo naa toko,

nu temo mele tumbi tiko lino pilemili ningo tiwi! Lino Gotenga ungumu wambo pimolo iyemani pilipo, nunge mongo tepa makinjimo nino iyemu yu ulu pulu keru teli iyemu nimbo piltimolo,” ningi.

²⁵ Yuni enondo topondopa nimbei, “Nanga mongo talo tepa makinjimo iyemu ulu pulu keru teli iyemunje, na naa lipo manjiro. Nalo na kumbe tundu mongo lipo manjiro ulu imu, oi na mongo taloni melema naa kanoru nalo kinye kanopo imbi tiro,” nimu.

²⁶ Altoko enoni yu waliko pilkolio ningei, “Yuni nu ambe temoya? Ulu ambelemu temo wali nunge mongomu makinjimoya?” ningi.

²⁷ Yuni topondopa nimbei, “Nani eno oi nimbo tindu nalo naa pilingeindo ungu nindumu liko tui tinge kanomu. Ambele ungu nemboi ningolio nando niwi kau nimeleya? Eno kape yu lombili pungeindo waltindirimeleya?” nimu.

²⁸ Aku wali enoni yu kinye mumindili kolko iri tokolio ningei, “Nu aku iye kerimunga lombili andolimu nalo lino Mosesinga lombili andolima.

²⁹ Goteni paimbo Moses kinye ungu nimu nimbo pilipolio Moses Gotenga iye awilimu konopu lepo moromolo nalo i iye kerimu yu terenga molopa orumunje lino naa lipo manjirimolo,” ningi.

³⁰ Iyemuni topondopa nimbei, “Iyemuni nanga mongomu tepa makinjimo nalo yu tena molopa orumunje eno Gotenga ungumu wamongo pimele iyemani naa liko manjirimele akumu paa ulu te lupe. ³¹ Lino i tepo pimolo. Ulu pulu keru tereleme imboma Goteni konge teko liko tapowi nimele unguma naa pimo. Imbo te Gotenga

imbimu olandopa molopili nimbe uluma tenge tipe molopa, yuni tewi nimo mele pilipe teremo imbomu Goteni konge tepa liko tapowi nimo unguma pimo akumu lino pimolo. ³² Oi Goteni mulu mai talo terimu wali kape yandopa kape imbo te anumuni merimu wali mongo keru lerimu imbomunga mongomu imbo teni tepa makinjirimu ningo temane kolte kape oi teni naa toringi, oi naa pilerimulu. ³³ Goteni i iyemu lipe naa mundulkanje yuni aku tepa ulu enge nili te manda naa telka,” nimu.

³⁴ Aku nimu ungu pilkolio enoni topondoko ningei, “Nu aminyeni merimu wali ulu pulu keru awini pepili merimu. Kinye nuni lino mane timbo konopu lekolio ninoya?” ningi. Aku ningolio yu Gotenga ungu pileringi ulkena kamukumu makororingi.

Ipuki naa tirimele imboma mongo keru leli mele moromele nimu ungumu

³⁵ Jisasini mongo makinjirimu iyemu Juda iye awilimani Gotenga ungu pileringi ulkena kamukumu makororingi Jisas yu pilipelie nimumuni, yu pumbe kanopalie nimbei, “Nu Iyemunga Malo Yu paimbo Goteni lipe mundurumu ningo ipuki tirinoya?” nimu.

³⁶ Aku iyemuni Jisas walipe pilipelie nimbei, “Iye Awilimu, iye nino akumupe nariya? Nani yu ipuki timbo kani ningo tiwi!” nimu.

³⁷ Jisasini nimbei, “I ungu nimbele nu kandono iye imu,” nimu.

³⁸ Aku wali iyemuni nimbei, “Awilimu, kinye nu aku iyemu paimbo lepamo nimbo pilto,” nimbelie Jisasinga imbi lipe ola mundupe yu kapi nimu.

³⁹ Jisasini nimbei, “Na imboma ulu pulu keru teko moromele mele mona lepili pilengei nimbo mai kombuna oru. Imbo mongo keru lemoma mongoni melema kanoko, mongo penga lemoma mongoni melema naa kanangei nimbo mai kombuna oru,” nimu

⁴⁰ Farisi iye yu kinye waye moloringi mareni yuni aku nimu ungu pilkolio yu waliko pilkolio ningei, “Lino kape mongo keru leli iyema konopu lekolio ninoya?” ningi.

⁴¹ Jisasini nimbei, “Enonga mongoma keru lekanje enonga ulu pulu keru teremelema naa kanoko naa liko manjilimala. Nalo mongoni melema karomolo nimelemunga enonga ulu pulu kerima konopuna we pepili moromele,” nimu.

10

Jisas kongi sipsipimanga tapu iyemu moromo ungumu

¹ Walite Jisasini imbo moloringimando nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Iye te kongi sipsip pape ombona tuku naa pumbe, we tenga alumbiye tepa purumo iyemu yu wapu iyemu. ² Nalo iye te pape ombona tuku purumo iyemu yu sipsip tapu iyemu.

³ Pape ombona nokopa angimo iyemuni yunge pape akuromo. Sipsipimani tapu iyemunga ungumu pimele. Yunge sipsipimanga imbima lepa ti nimbe pape ombona akupe mepa purumo.

⁴ Yunge sipsipima wendo lipelie, yu kumbe lepa

purumo wali yunge ungumu pilkolio eno umbulu pala moromele. ⁵ Iye lupe teni omba ti nimo wali yu minyeko naa likolio umbulu pala naa molko talopa leko purumele,” nimu. ⁶ Jisasini aku ungu ikomu topa tirimu nalo ungu pulumu i tepa nimbemo ningolio naa liko manjiringi.

Jisas Yu kongi sipsipimanga tapu iye pengamu moro nimu ungumu

⁷ Jisasini kongi sipsipimanga ungu ikomu topalie nimumuni, ungu pulumu naa pileringi wali kelepa ungu te nimbei, “Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Na sipsipimanga pape ombomu. ⁸ Na oi naa wamboi imbo kumbe leko oringima wapu iyema kau, nalo enonga unguma sipsipimani naa pileringi. ⁹ Na pape ombomu. Imboma tukundo pamili ningolio na molombona ongema ulte manda naa wendo ombalo kani tukundo tawendo teko era nonge. ¹⁰ Wapu iyemu sipsipima topa kondopa wapu nomba bembo timbeindo kau oromo. Nalo nape eno koinjo molko paa molko kondangei nimbo oru.

¹¹ Na nanu kongi sipsip tapu tepo kondoro iyemu. Sipsip tapu tepa kondoli iyemuni yunge sipsipima mindili naa nongo, kolko naa kolangei nimbelle eno lipe taponropa enonga nimbe kolo wangopa kolombai teremo. ¹² Iye te yu sipsip pulu iye molo, yu we kou kongono kau tepa sipsipima we nokondoromo. Kano we tapu tendeli iyemu owa takera te sipsip mare topa nombai oromo ulu kanopalie, yu sipsipima tiye kolopa talopa lepa purumo. Kano kinye owa takeramuni sipsipima topa bulubalu tirimo. ¹³ Iyemu yu kou kongono

teli iyemu kau molopalie, sipsipima kondo naa kolopa yu kowa purumo.

¹⁴⁻¹⁵ Na nanu sipsip pulu iyemu molopolio eno tapu tepo kondoro. Arani na kanopa lipe manjirimo nani yu kanopo lipo manjiro. Aku teko melela nani nanga sipsipima kanopo lipo manjiro enoni na kanoko liko manjirimele. Nani sipsipima eno naa kolangei nimbo enonga kolo wangopo kolombo. ¹⁶ Nanga sipsip mare lupe moromele, i Juda kombu sipsip mare molo. Aku sipsipima kape meli ombo. Mepo ombo wali kanoma nanga unguma pilko linge aku wali sipsipima pali talape tendekumu kau molonge. Sipsip pulu iye tendeku kau molopa eno tapu tepa kondombalo. Akumupe na. ¹⁷ Enonga nimbe kolopolio makilimbo akumunga Arani na konopu mondoromo. ¹⁸ Imbo teni na manda naa topa kondombalo. Nanga konopumuni kolamboi nindu lemo kolombo. Koinjo pamboi nindu lemo aku koinjo pumbo. Arani aku ulu tewi nimbe enge tirimumunga na kau ulu talo manda tembo,” nimu.

¹⁹ Jisasini nimu ungu pilkolio Juda imbomani mokemake leringi. ²⁰ Imbo awinini ningei, “Yunge konopuna kuro keru te moromomunga yu keke lepo topa aku tepa ungumu nimbe kenjirimo. Ambe temona yunge ungumu piltimeleya?” ningi.

²¹ Nalo mareni ningei, “I ungu we manda naa nilka. Kuro kerireni imbo tenga mongo keru lelimu ambe tepa manda tepa makinjilkaya?” ningi.

Juda iye awilimani Jisas Gotenga Malore molo ningi ungumu

²² Kano wali Juda imbomanga wai awili te wendo orumu. Koro oi imbo marení Gote popo toko kaloringi Ulke Tempelena Teko Kake Tenderingi Waimu pinyinemanga yaka yaka ningo liko manjingeindo Jerusalem maku toringi aku Waimu wendo orumu. Aku Waimu kombu ali terimu walimanga wendo orumu. ²³ Aku wali Jisas ulke tempel kerepuluna Solomononga takoko anjo ltingina andopa molorumu ²⁴ Aku wali yu molorumuna Juda iye awilima ongo maku toko angilkolio yundo ningei, “Lino konopu talo tepo naa lipo mundupo molamili kani Goteni lino nokombalo iye te lipo mundumbo nimbe panjirimu iye nomi Kraist nu lemo, lino kondo ningo tiwi,” ningi.

²⁵ Jisasini topondopa nimbei, “Nani oi nimbo tiru nalo ipuki naa tirimele. Nanga Arani na enge tipe yunge kongonomu tendepuwi nimuna ulu enge nili teromani na molopo tero mele lipe ondoromo, ²⁶ nalo eno nanga kongi sipsipima naa moromelemunga molopo tero mele nio akumu kolo toromo ningo pimele. ²⁷ Nanga sipsipima nanga unguma pimele. Nani eno kanopo imbi tiro, enoni na umbulu pala moromele. ²⁸ Nani eno koinjo molko kau pangei nio, eno kombu kerina naa pungo molko kenjinge. Sipsipima nani nokopo molambona imbo teni manda wendo naa limbelo. ²⁹ Arani kano sipsipima nando tirimu iyemu, yu melemanga pali olandopamu. Yuni kanoma nokopa molopili, imbo teni manda wendo naa limbelo. ³⁰ Na kinye Ara kinye ilto tendekumu,” nimu.

³¹ Pilkolio wali Juda iye awilimani altoko kou

liko Jisas tongei teringi, ³² nalo yuni enondo nimbei, “Nani Aranga ulu enge nili awini pengama eno lipo ondopo teru, akumanga ulu temu tepo kenjiruna kanokolio na kouni tongei teremeleya?” nimu.

³³ Juda iye awilimani topondoko ningeindo, “Ulu enge nili terenomanga nu kouni tomili ulure naa teremolo. Nu we maina iyemuni Gote liko ungu taka tondoko nuni Na Gote nino, aku ungu-mundo nu kouni tomili teremolo,” ningi.

³⁴ Jisasini topondopa nimbei, “Gotenga ungu manema moromo buk noirimemunga Goteni ungu te nimbei,

Nani eno gotema niu kanomu, *(Sng 82:6)*
nimbe Bukuna moromo. ³⁵ Gotenga bukuna ungu moromomani kolo naa toromo, ungu nimoma pepa kau purumo kanomu. Oi Goteni yunge ungu pilingi imbomando gotema nimu ltemo. ³⁶ Arani kanopo lipe nanga iyemu molopili nimbe mai kombuna lipe mundurumuna orumu iyemupe yu Gotenga Malo manda naa nimbeloya? Nani na Gotenga Malo niomunga nando Gote liko ungu taka tondorono aku ungu ambe telka nimeleya? ³⁷ Arani uluma teremo mele nani aku tepo uluma naa tendu lemo na ipuki naa tieio! ³⁸ Nalo Arani tewi nimo uluma tero. Nanga ungumu ipuki naa tingepe ulu enge nili teroma kanoko ipuki tinge. Aku tekolio Ara na kinye kopu tepa moromo, na kape yu kinye kopu tepo moro ningo liko manjinge,” nimu ³⁹ Yuni aku tepa nimu wali yu ambili ambili teko ka tingei teringi nalo yu purumu.

⁴⁰ Aku tepalie nimumuni, Jisas altopa no Jordan lembulupe nekondo pumbe, Jon oi imboma no ltindirimu kombuna pumbe molorumu. ⁴¹ Aku wali imbo awini yu molorumuna oringi. Ongolio ningeindo, “Jononi ulu enge nili alaye tendekure kape naa terimu, nalo iyemuni altopa omba tembalo uluma Jononi oi nimu kano unguma paimbo nimu,” ningi. ⁴² Kano wali aku kombuna imbo awinini Jisas yu paimbo lepamo ningo ipuki tiringi.

11

Lasarus kolorumu ono teringi wali Jisasini topa makinjirimu ungumu

¹ Iye te kuro torumu, yunge imbi Lasarus. Yunge ulke kombu Betani, akuna yunge kemulu Maria kinye Marta talo peya moloringi. ² I ambo Mariani altopa walite Awilimunga kimbona kopongo wel ondopa kandopalie Maria yunge pinyendimuni Awilimu yunge kimbona kulu tondorumu. Ambo akumunga kemulu Lasarus kuro torumu. ³ Yunge kemulu taloni Lasarus kuro torumu wali Jisas molorumuna ungu te ningo mundukolio ningilindo, “Awilimu, nu konopu mondorono iyemu kuro tomo,” ningo mundurungili.

⁴ Jisasini aku ungumu pilipelie yu lombili andolimando nimbeindo, “Lasarus kuro toromomu manda naa kolombalo, molo. Yu kuro toromomunga Gotenga enge nilimu mona lepa yunge imbi ola molombalo. Yu kuro toromomunga Gotenga Malonga enge nilimu mona lepa imbi ola molombalola,” nimu. ⁵ Jisasini ambo Marta kinye angenu talo, elonga kemulu Lasarus kinye

eno paa konopu mondorumu. ⁶ Nalo Lasarus kuro torumu ungu pilipelie, wali talo yu anjo we molorumu.

⁷ Wali talo molopalie pele yu lombili andoli iyemando nimbeindo, “Lino kombu Judia distrikingo kelepo yando pamili!” nimu.

⁸ Nalo enoni ningeindo, “Ungu Mane Tilimu, Juda iye awilimani nu oi kouni tongei teringi kanomu. Kinye nu akuna kelko punindo ninoya?” ningi.

⁹ Jisasini topondopa ungu iko topalie nimbeindo, “Wali tenga ekondo kombu tumbulu topa ekondo tangopa naa teremoya? Kombu tangoromo wali imbo te mai kombuna pa teremona pumbelie aulke tumbi tipe kanopa pumbe manda ai naa toromo. ¹⁰ Nalo imbo te ipu leli purumomu pa telimu yu kinye naa peremomunga yu alumalu nilipe purumo,” nimu.

¹¹ Aku ungu nimbelie yuni altopa enondo ungu te peya nimbeindo, “Linonga kanopa lili iye Lasarus uru peremo, nalo nani pumbo yu topo makinjimbo,” nimu.

¹² Yunge lombili andolimani ningeindo, “Awilimu, yu uru pemo lemo kelepa koinjo pumbelo,” ningi. ¹³ Jisasini Lasarus kolumumundo nimu nalo yunge lombili andolimani yu we uru peremo konopu leringi.

¹⁴ Aku teko konopu leringi kolo Jisasini ungu ikomunga pulumu nimbe para tipelie nimbeindo, “Lasarus nomi ka akupe ltimu. ¹⁵ Nalo na yu kinye naa molondumunga ulu enge nili wendo ombalo akumunga enoni na moro mele pilko

kondongei nimbo yu kinye naa molondumu paa tendu. Onomu ltemona pamili!” nimu.

¹⁶ Pumbe kolombalo konopu lepalie, Tomas, yunge imbi te Didimus, yuni ki tipi kanoli iye wemando nimbeindo, “Lino Jisas yu kinye peya kolamili pamolo!” nimu.

Imbo kololima makilko ola moromelemunga pulumu kape imbo koinjo moromelemunga pulumu kape Jisas Yu aku pulumu moromo

¹⁷ Jisas ulke kombu Betani orumu wali, Lasarus ono teangei ono kombuna pepili wali kite omba purumo ningina pilerimu. ¹⁸ Ulke kombu kelo Betani kinye ulke kombu awili Jerusalem kinye paa nondopa mele lerimu, manda manjili kilomita yupoko mele. Nondopa lerimu kolo ¹⁹ Juda imbo awini Lasarus kolorumu ungu pilkolio Marta Maria talo moloringilina eno kola aulke oringi. ²⁰ Martani Jisas orumu ungu pilipelie yuni aulkena kanopo limbo nimbe purumu, nalo Maria yu ulke tuku we molorumu.

²¹ Martani Jisas kanopa lipelie yundo nimbeindo, “Awilimu, nu ya peya molemalanje nanga kemulu naa kolka. ²² Nalo na i tepo lipo manjiro. Kinye kape nuni Gote kinye konge tenio wali nu konge tenio ungumu yuni pilipelie nu timbelo,” nimu.

²³ Jisasini yundo nimbeindo, “Kemilie altopa makilipe koinjo molombalo,” nimu.

²⁴ Martani nimbeindo, “Paimbo. Mulu mai pora nimbelo walimunga imboma makilko koinjo molongwe kinye Lasarus kape makilipe koinjo molombalo,” nimu.

²⁵ Jisasini yundo nimbeindo, “Imbo makilko koinjo molonge ulu pulumu kinye koinjo mololi ulu pulumu kinye aku ulu talonga pulumu na. Moro mele paimbo nimbe na ipuki tirimo imbomu kolopalie koinjo molopa kau pumbelo.

²⁶ Imbo koinjo molopalie na paimbo Goteni lipe mundurumu iyemu nimbe ipuki timo imbomu paimbo kamukumu naa kolopa waliwalima koinjo molopa kau pumbelo. I nio ungumu, paa nio ningo ipuki tirinoya?” nimu.

²⁷ Martani Jisasindo nimbeindo, “Paa lepamo, Awilimu. Goteni lino nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo nimu iye nomi Kraist, yu Gotenga Malo, aku maina ombalo iyemuya nu lepamo ipuki tiro,” nimu.

Jisas kola terimu ungumu

²⁸ Martani aku tepa nimbelie yu anjo pumbelie angenu Maria kiyengo nimbe nimbeindo, “Ungu Mane Tilimu omba molopalie, Yu morona owi nimo,” nimu kani ²⁹ Maria pilipelie yu tamburumbu ola angilipe Jisas molorumuna purumu.

³⁰ Kola ulke moloringina Jisas oi naa omba, Martani yu aulkena angilipili pumbe kanopa orumu akuna yu we molorumu. ³¹ Aku wali Juda imbo kola ulke peya moloringimani Maria tamburumbu ola angilipe omba pena purumu ulu kanokolio ningimuni, “Yunge kemulu ono tengei kombuna kola tembai pumonje,” ningo lombili puringi.

³² Maria Jisas angilerimuna omba Jisas kanopalie yunge kumbekerena omba tamalu

pepalie nimbeindo, “Awilimu, nu ya peya molemalanje nanga kemulu naa kolka,” nimu.

³³ Maria kinye Juda imbo yu kinye peya oringima kinye kola teringi ulu kanopalie Jisas eno paa kondo kolopa konopu umbuni awili tepa kolorumu. ³⁴ Yuni waltindipelie nimbeindo, “Ono tena tengeya?” nimu.

Enoni topondoko ningeindo, “Awilimu, nu ongo kanowi,” ningi.

³⁵ Jisas kola terimu.

³⁶ Aku terimu ulu kanokolio Juda imbomani ningeindo, “Kaname! Kolomo kano iyemu paa konopu mondoromo ltemo,” ningi.

³⁷ Nalo mareni ningeindo, “Imbo mongo kerileli imbomando melema kanangei nimu iyemu yuni wi kolomo iyemundo naa kolopili manda naa nilkaya?” ningi.

Jisasini Lasarus ono kombuna topa makinjirimu ungumu

³⁸ Jisas yu altopa eio konopu lepalie ono kombuna orumu. Yu ono teringi wali kou angana noiko aku kou anga kerepuluna kou awili te pipi tiko noieringi lerimu. ³⁹ Jisasini nimbeindo, “Koumu wendo lieio,” nimu.

Nalo kolorumu iyemunga kemulu Martani nimbeindo, “Awilimu, yu ono kombuna pepili wali kite omba pumo lkupindi paa tombalo,” nimu.

⁴⁰ Jisasini yundo nimbeindo, “Nani nundo na ningo ipuki tinio lemo nuni Gotenga engemu kanonio nindu kanomu aku naa piltinoya?” nimu,

⁴¹ Aku tepa nimu wali enoni kou akumu wendo ltingi. Aku wali Jisasini olando tipe kanopalie

nimbeindo, “Ara, nuni na piliniomunga nani nu paa tereno nio. ⁴² Nuni nanga ungumu wali-walima pino, nuni pino mele pio nalo imbo ya i angiltimelemanu na nuni mundurunu iyemu ningo pilengei nimbo nani nundo nio unguma piliniomunga paa tereno nio,” nimu.

⁴³ Aku ungu nimbelie nimumuni, ru nimbelie nimbeindo, “Lasarus, nu makilko wendo wa!” nimu. ⁴⁴ Kano wali iye kolorumu kanomu makilipe wendo orumu. Yu wendo orumu wali yunge kimbo kima banisini ka toko yunge kumbek-eremu kape maminyeni okoko yu ono teringima wendo naa lipe we omba angilerimuna kanopalie Jisasini angileringi imbomando nimbeindo, “Yu okonge akuma wendo lieio! Yu omba pupili!” nimu.

Jisas tongeindo langi ningi ungumu

⁴⁵ Lasarus kolorumu wali Jisasini yu topa makinjirimu ulu kanokolio Juda imbo kola ulke oringimanga awinini ipuki tiringi. ⁴⁶ Nalo mareni Farisi iyema Jerusalem moloringina pungo Jisasini terimu mele temane toko tiringi. ⁴⁷ Aku ungumu pilkolio Farisima kinye Gote popo tondoringi iye awilima kinye enoni lino Judamanga kaunsilima pali maku tamili waio ningolio ningeindo, “Linoni i iyemu ambe temoloya? I iyemuni ulu enge nili awini teremo,” ningi. ⁴⁸ “Linoni yu aku tepa uluma tepa molopili tiye kolomolo lemo imbomani pali yu Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist ningo ipuki tikolio yu lombili andonge wali Rom gavmanemu lino kinye opa temolo konopu lekolio ningemuni, ongo

linonga Gote popo topo melema karomolo ulke tempelemu toko tekiriko linonga imboma toko bulubalu tiko mundunge,” ningi. ⁴⁹ Kano wali enonga iye Kaiafas nili iye te, yu aku poinyemunga Gote popo tondoringi iyemanga iye nomi awilimu molorumu, yuni nimbeindo, “Eno keke lepo toko, i ulu wendo oromomunga pulumu naa pimele. ⁵⁰ Linonga imboma pali kolonge molo imbo te imbomanga pali kolo wangopa kolombalo manda tembalo konopu ltemeleya? Teni aku tepa kolombalo, manda,” nimu.

⁵¹ Aku nimu ungumu yunu pilipe naa nimu. Yu aku poinyemunga Gote popo tondoringi iyemanga iye nomi awilimu molorumumunga Goteni yunge konopuna tukundo i tepa nipili nimbe tope tirimuna aku tepa nimu. Jisas Juda imbomanga pali nimbe kolo wangopa kolombalo ulumundo Kaiafas nimu. ⁵² Nalo Juda imbomanga kau molo. Gotenga bakulu kombumanga pali moromele akuma peya tendekuna lippe mepa omba nombeya tembalomunga yu enonga peya nimbe kolombalomundo Kaiafas yuni nimu. ⁵³ Kaiafasini kerena nimu ungu pilkolio kaunsilima enoni Jisas tongeindo aku wali pulu polko langi ningi.

⁵⁴ Juda iye awilimani yu tongeindo langi ningi ungu pilipelie Jisas eno moloringina kanangei naa andorumu. Yu eno tiye kolopa imbo naa peli kombuna nondopa lerimu ulke kombu Ipereme pumbe, akuna yunge lombili andolima peya moloringi.

⁵⁵ Juda imbomanga Pasova Wai Awilimu nondopa wendo ombai terimu kinye Juda imbo

awini enonga pulu kombuma tiye kolko pungo, Goteni eno kake tepili molonge kanombalo uluma tengeindo Jerusalem olando puringi. ⁵⁶ Akuna pungolio Jisas korokolio, Gote popo toko kaloringi ulke tempelena maku toko angilkolio nendo yando ungu ningolio ningeindo, “Eno ambele konopu ltemeleya? Pasova uluma peya kanamili nimbe naa ombaloya?” ningi. ⁵⁷ Nalo Gote popo tondoringi iyemanga iye awilima kinye Farisi iyema kinye kano Juda iye awilimani oi ningo panjikolio ningeindo, “Imbo teni Jisas tenga molomona kanomo lemo, ka tiemili linondo nimbe tipili!” ningi.

12

Lasarusinga kemulu Mariani Jisasinga kimbona kopongo wel kandorumu ungumu

¹ Pasova Wai Awilimu, wendo ombaindo wali kite talo pakera we pepili Jisas Lasarus molorumu ulke kombu Betani purumu. Kano iyemu yu oi kolorumu ono teringi kinye pele Jisasini wendo wa nimu wali yu makilipe wendo orumu.

² Betani kanona ulke tenga imboma langi Jisas peya nongeindo langi awili kaloringi. Lasarus kemulu Martani langima moke terimu. Jisas peya langi nongo moloringi imbomanga te Lasarus yu.

³ Aku wali Lasarus kemulu Mariani mune toli wel nat ningo mingi te lipe Jisas molorumuna mepa orumu. Aku nat yunge mingi tenga skel wan lita mele, akumu kou mone paa pulumu purumu. Lipe mepa ombalie nimumuni, Jisasinga kimbo talonga kandopalie Maria yunge pinyendimu lipe

kimbo talo kulu tondorumu. Ulkena tuku mune paa pengare torumu.

⁴ Nalo Jisas yunge lombili andoli te, Judas Iskariot, yuni pele Jisas lipe Jisas yunge opa pule imboma tirimu iye kanomu, yuni nimbeindo, ⁵ “Yuni ambe temona i wele mune paa toli mingi pali we naa timoya? Tilkanje akumunga iye teni poinye tendekumunga kongono tepa kou limo mele pali lipolio imbo koropama moke tepo tilimala,” nimu.

⁶ Nalo yuni koropama kondo kolopalie aku tepa naa nimu. Yu wapu limbeindo nimu. Yu Jisas lombili andoli iyemanga kou walemu nokopa mendepa, enonga kou mone lakilingima waliwalima yu wapu ltimu.

⁷ Judas Iskariot yuni aku tepa nimu wali Jisasini topondopalie nimbeindo, “Ambomuni temomunga unguure naa niwi! Na ono tengeimunga kandombaindo paa noirimu. ⁸ Imbo koropama eno kinye peya waliwalima molonge nalo na peya waliwalima naa molomolo,” nimu.

Gote popo tondoringi iye awilimani Lasarus kape tamili ningo langi ningi ungumu

⁹ Jisas ulke kombu Betani ulke tenga molorumu Juda imbo awini pilkolio yu molorumuna oringi. Jisas kau kanongeindo naa oringi. Lasarus oi kolorumu Jisasini topa makinjirimu kano iyemu koinjo molorumu mele kanongi oringila. ¹⁰ Aku teringina Gote popo tondoringi iyemanga iye awilimani pilkolio Lasarus kape tongeindo langi ningi. ¹¹ Lasarus kinye ulu enge nili te wendo orumumunga Juda imbo awini enonga Juda iye

awilima tiye kolko Jisas lombili andoringimunga Lasarus yu kape tamili ningo langi ningi.

Jisas Jerusalem tukundo pumbei purumu wali iye nomi king te ulke kombu tenga tukundo purumo wali teremele ulu teringi ungumu

¹² Imboma Pasova Langi nomolo ningo ulke kombu awili Jerusalem tukundo tukundo ongo maku toko moloringi. Jisas oliangakondo ulke kombu Betani Lasarusinga ulkena molorumu. Pele otulikondo yu Jerusalem ombai orumu wali kano imbo maku toko moloringimani pilkolio ningimuni, ¹³ enoni yawaye gomo mele mare langoko meko pungo, aulkena Jisas lingei pungolio enge ningo ningeindo, “Gote kapi neio! Awilimunga imbina kongono tembai oromo iyemu Goteni nokopa kondopili! Israel imbomanga iye nomi King nokopa kondopili!”

nilko puringi. ¹⁴ Jisas kongi donki te koropa kanopa lipe, ola pumbe molopa orumu. Aku terimu wali Gotenga ungu pele wendo ombalo toko panjiringimu wendo orumu. Aku ungumu i tepa,

¹⁵ Jerusalem imboma, pipili naa kolaio! Iye nomi kingimu kongi donki angilimbelo tenga umbuluna molopa oromo kanaio! (*Sek 9:9*)
nimbe moromo.

¹⁶ Oi Jisas naa toli eno kinye molorumu wali yu lombili andolimani kano ulumanga pulumu naa pilko ltingi, pele kau liko manjiringi. Jisas yu imbomani toringi Goteni yu kelepa mulu kombuna olando lipe yu tepa kondorumu wali eno kano uluma, oi yu mulu kombuna naa pupili wendo orumu, kelko pilkolio, Jisas maina mainye naa

opili yundo pele wendo ombalo mele oi bukuna toko panjiringi mele pele imbomani yu kinye teringi mele kape yuni terimu mele kape liko manjiringi.

¹⁷ Imbomani Jisas aulkena we naa lipuringi. Oi ulke kombu Betani Lasarus kolopa ono kombuna perimu kinye Jisasini yu topa makinjirimu imbo maku toko moloringi mareni kanoringi. Aku imbomani kano ulu enge nilimu Jisasini terimuna kanoringi temanemu andoko toringi.

¹⁸ Aku wali imbomani yu kano ulu enge nili terimumu pilkolio yu aulkena lingei puringi. ¹⁹ Aku teringi ulu kanokolio Farisi iyemani enonga awilimando ningeindo, “Kanaio! Enoni yu toko mainye mundungei tereleme mele manda naa teremo. We imboma pali pungo yu lombili purumele,” ningi.

Grik imbo mareni lino Jisas kanamili ningi ungumu

²⁰ Pasova Wai Awilimu pilinge uluma tengei walimu wendo ombai terimu wali imboma Gote popo tondopo yunge imbi lipo ola mundemili ningo Jerusalem puringi kano imbomanga Grik imbo mare eno waye puringi. ²¹ Aku imboma kombu Galili ulke kombu Betsaida iye Filip molorumuna ongo yu waltindiko ningeindo, “Awilimuya, lino Jisas kanamili!” ningi. ²² Ningi ungu Filiponi pilipelie anjo pumbe Andru nimbe tirimu. Aku wali Jisas lombili andoli iye Filip Andru talo elo pungo Jisas ningo tiringili.

²³ Jisasini topondopa yu nondopa tembalo mele nimbe tipelie nimbeindo, “Iyemunga Malo altopa

pumbe yunge kombu pengana molopa kondombalo waimu wendo oromona imbi awili limbelo. ²⁴ Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Langi mongo maina mainye pumbe naa pemo lemo yunge yunu kau we lembalo. Nalo yu muli tombaindo maina mainye pumbe pemo lemo muli topa wendo omba mongo awini tombalo. Aku tepala na naa kolondu lemo nanga imbo awini naa molonge, nanu kau molombo. ²⁵ Imbo teni maina uluma konopu mondomo lemo yu kolopalie kombu kerina mindili nomba molopa kau pumbelo. Nalo imbo te na lombili andopa nanga kongono tendembaindo yu maina mindili nombo molombo mandala, kolombo mandala konopu lemo imbo te yu pele kamukumu molopa kondopa kau pumbelo. ²⁶ Imbo nanga kongono tenderemo imbo te yu na lombili andopa na tero mele tepili! Na imboma lipo tapon-dopo, Gotenga ungu mu enondo nimbo timboindo mindili nombo moro mele kano imbomuni aku tepa nanga kongono tepili! Aku wali na molombo kombuna nanga kendemande kape peya kopu tepo molombolo. Imbo te nanga kongono tepa molomo lemo pele Arani aku imbomunga imbi lipe ola mundumbelo,” nimu.

Jisas kolombaindo ungu te nimu

²⁷ Jisasini ungu te peya nimbeindo, “Imbomani na tongeimunga kinye na mini purumo. Ambele ungu nimbonje? Arando Ara, kinye na ulu pulu wendo ombai oromomu naa wendo opili niwi nembonje? Aku molo. Na i ulu pulumu wendo opili nimbo oru. ²⁸ Ara, nunge imbi ola pupili niwi,” nimu.

Aku wali ungu te mulu kombuna wendo ombalie nimbeindo, “Nanga imbimu oi ola purumu. Pele kinye kamukumu ola pumbelo,” nimu. ²⁹ Maku toko moloringi imbomani aku ungumu pilkolio ningimuni, “Mulu topamo,” ningi. Mareni ningeindo, “Mulu kombuna ensel teni yundo ungu te nimo,” ningi.

³⁰ Jisasini nimbeindo, “I ungu wendo omomu na lipo tapambo nimbe i ungumu naa nimo. Eno konopu enge nipili molangei nimbe i ungumu nimo. ³¹ Kinye Goteni mai kombuna imboma moke tembalo walimu nondopa wendo ombai teremo. Na kolombo wali Goteni mai kombumunga iye nomi Satan tepa mainye mundumbelo. ³² Nalo na liko ola mondonge wali na molombona imboma pali waio nimbo,” nimu. ³³ Yu kolopili ningo unjona pirimu toko uku tonge yunge lombili andolima pilengei nimbe aku tepa nimu.

³⁴ Aku tepa nimumunga imbo maku toringimani ningeindo, “Gotenga Ungu Manema Moromo Bukuna Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iye nomi Kraist ombalie naa kolopa, wali walima molopa kau pumbelo nimbe moromo kanomu pilipo moromolo. Akumunga nuni Iyemunga Malo liko ola mondonge nino akumu ambe telka ninoya? Iyemunga Malo ninomu nariya?” ningi.

³⁵ Kano wali Jisasini enondo nimbeindo, “Wali alaye kolo pa telimu eno kinye molombalo. Akumunga pa tendelimu eno kinye moromo wali eno pangei! Pele eno tumbulumuni pipi naa tipili! Imbo tumbulu tolina purumo imbomu purumo aulkemu kanopa imbi naa tirimo. ³⁶ Kinye pa

telimu eno kinye moromo kani lino pa telimanga imboma molamili ningo pa telimu paimbo ningo ipuki tiengei!” nimu. Unguma nimbe pora tipelie nimumuni, Jisas imboma tiye kolopa tenga pumbe lopeke tepurumu.

Juda imbomani Jisas ipuki naa tiringi

³⁷ Jisasini ulu enge nili awini terimuna imbomani kanoringi nalo yu Goteni lipe mundurumu iyemu ningo ipuki naa tiringi. ³⁸ Gotenga profet iye Aisaiani oi nimu mele kamukumu wendo orumumunga enoni aku teko ningo naa pilingi. Aisaiani nimbeindo,

“Awilimu, linoni nimbo tirimulu unguma narini paimbo nimele nimbe pilimoya? Awilimuni yunge enge nari lipe ondorumuya?” *(Ais 53:1)*

nimu. ³⁹ Aisaiani ungu te kape nimbelie aku imbomani ipuki naa tinge ungumunga pulumu mona lepili i tepa nimbe para tirimu:

⁴⁰ Goteni enonga mongoma pipi tindipe, enonga konopuma pipila tindirimuna eno mongoni naa kanoko, konopuna melte naa pilko, konopu topele toko na morona naa wangei!

Olemalanje tepa koinjo leka nimbelie enonga mongo konopu talo aku ulu terimu, *(Ais 6:10)*

⁴¹ Aisaiani Jisinga engemu kanopalie aku tepa nindirimu.

⁴² Aku ungu peremo nalo Juda iye muli muli awinini Jisas paimbo Goteni lipe mundurumu ningo ipuki tiringi. Nalo eno Farisi iyema pipili kolkolio, yu paimbo nimbo para timolo wali Farisi iyemani

Gotenga ungu maku topo pimolo ulkemanga naa waio ningo kamukumu makoronge ningo pilkolio, ningo para naa tiringi. ⁴³ Eno Goteni kapi nimbelo kinye penga ningo naa pilko, imbomani lino kapi ninge kinye penga ningo aku teko we molko, Jisas paimbo ningo ipuki tiringi mele ningo para naa tiringi.

Jisasini nimu ungumuni altopa imbomanga ulu teremelema apurumbelo

⁴⁴ Kano kinye Jisasini ru nimbelie nimbeindo, “Imboma na paimbo ningo ipuki tirimele imboma na kau paimbo ningo ipuki naa tirimele. Na lipe mundurumu iyemu paimbo ningo yu kape ipuki tirimele. ⁴⁵ Aku imbomani na kanokolio wali na lipe mundurumu iyemu kape karomele. ⁴⁶ Imbo teni na paimbo lepamo nimbe ipuki timbelo imbomu, yu tumbulu tolina naa molopili nimbo na mai kombumanga pali pa tendelimu mai kombuna oru.

⁴⁷ Nalo imbo te nanga ungumu pilipelie nalo naa tenge timo lemo nani yu kot naa tendembo, aku ambe telka, nani maina imbomanga kot pilipo mindili nongo molangei nimbo naa oru. Mindili naa nongo, molko kenjingei aulkena tiye kolko wendo ongo Gote kinye molangei nimbolio oru. ⁴⁸ Imbo te na umbulu tipe nanga unguma paimbo nimbe naa pilipe limbelo imbomu kot tendepa apurumbelo melemu peremo. Mulu mai pora nimbelo wali kinye ungu nimbo tiro ungumani yu kot tendembalo. ⁴⁹ Aku ambe telka, Arani na lipe mundupelie niwi nimo ungu pilipolio nio. Na nanu konopuni pilipolio i unguma naa

nio. ⁵⁰ Arani niwi nimona nio ungumuni imboma waliwalima koinjo molko kondoko kau punge ulu pulumu tirimo nimbo piomunga yuni aku teko ningo tiwi nimo ungu nimbo tiro,” nimu.

13

Jisasini yu lombili andoli iyemanga kimboma kulumie tondorumu temanemu

¹ Israel imbomani Goteni oi Pasova walimu kinye terimu mele liko manjingeindo kongi sipsip nongei walimu otilikondo ombai terimu. Jisas yu nondopa mai kombu tiye kolopa Lapa moromondo pumbelomunga lipe manjirimu. Yuni yunge maina moloringi imboma kinye andopa konopu mondopalie kolombai terimu wali eno paa lakopa konopu mondopalie yu pumbe kolumu.

² Jisas yunge opa pule iyema Saimon Iskariot malo Judasini lipe timbelo ungumu kuromanga iye nomi awili Sataneni Judas yunge konopuna oi toperope tipili, Jisas kinye yu lombili andolima kinye ipupene langi nongo moloringi. ³ Jisas, Lapani melema pali yu nokowi nimu pilipelie, yu Gote tiye kolopa mainye orumu altopa Gote moromona olando pumbei terimu, pilipe molorumu.

⁴ Aku ulu pilipelie, yu langi nongo moloringi polomu tiye kolopa ola angilipelie yunge ola wale pakoli pakorumumu kulupe wendo lipe noipe, ulke pulu imbomanga kimbo kulumie tondongeindo kendemande imbomani teringi mele yuni kangu kulu toli maminye te lipe panjipelie nimumuni, ⁵ plet tenga no ondopa mundupe yu

lombili andolimanga kimboma pulu polopa kulumie tondopa kulu toli maminye porona panjirimumuni kulu tondorumu.

⁶ Kulumie topalie kulu tondolipe ombalie Saimon Pita molorumuna orumu wali Pitani yundo nimbeindo, “Awilimu, nuni nanga kimbomu kulumie tondoni terenoya? Aku manda molo,” nimu.

⁷ Jisasini topondopa yundo nimbeindo, “I tero mele nu kinye naa liko manjirino nalo akilio liko manjinio,” nimu.

⁸ Pitani yundo nimbeindo, “Nu nanga iye Awilimu kani kinye kape altoko kape nuni nanga kimbo talo kulumie paa naa tondonio, molo,” nimu. Jisasini nimbeindo, “Kulumie naa tondodu lemo na nu kinye peya kopu tepo naa molombolo,” nimu.

⁹ Pitani aku nimu ungu pilipelie nimbeindo, “Awilimu, aku ulu tembalo kani kimbomu kau molo! Kimbo ki kape kangima pali kulumie tondowi!” nimu.

¹⁰ Jisasini nimbeindo, “Imbo te yunge kangima pali kulumie topalie pele yu kombu tenga purumo wali yunge kimbona mai angimo kelepa kulumie toromo wali yu kangima pali altopa kake teremo. Kinye eno kake tepili moromele, nalo eno palire molo,” nimu. ¹¹ Waye moloringimanga iye teni na lipe nanga opa pulema langi nimbelie lipe timbei teremo lemo lipe manjipelie kano iyemu konopu kalaro molopili moromo nimbeindo ungu iko topa eno palire kake tepili naa moromele nimu.

¹² Kano wali yuni enonga kimboma kulumie topa pora tindipe, yunge kulupe noirimu kano wale pakoli lipe pakopa mainye molopalie nimumuni, eno waltindipelie nimbeindo, “Nani, kinye enonga tendendumunga ulu pulumu enoni liko manjirimeleya? ¹³ Enoni na Ungu Mane Tilimu ningo, Awilimu ningo imbi tirimele. Aku imbi talo paimbo tirimele, na aku tepo moro. ¹⁴ Na enonga Awilimu molopo enonga Ungu Mane Tilimu moro nalo kinye enonga kimboma kulumie tondondu kani eno kape nendo yando enongano kimbo kulumie tondangeila nio. ¹⁵ I ulu pulumu nani eno teangei nimbo lipo ondoro kani enoni aku teko akilio kape teaio! Kimbomundo kau naa nio. Eno imbo pengama molopolio lupema lipo naa tapon-domolo naa ningo, kendemandema mele molamili ningo molangei nimbo i ulumu tero. ¹⁶ Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Kongono tendeli imbo teni yunge nokoli iyemu maindo yu iye nomi kelkele naa topili. Imbo kongono pumbe tenderemo imbo teni yu kongono pumbe tendepili nimbe mundurumo imbomu akumu maindo na paa olando aku tepa manda naa nimbelo kani na enonga Awilimu molopolio enonga kongono keru te tendero aku mele eno imbo lupemanga aku teko kongono tendaio! ¹⁷ Enoni i unguma pilko kondokolio nio ulu tenge lemo Goteni eno tepa tono kondombalomunga paa tono kolonge.

¹⁸ Nani enondo nio akumu eno palindo naa nio. Nanga iyema nimbo oi kanopo ltiu, nalo Gotenga Bukuna ungu te moromo mele aku tepa wendo opili nimbo enonga imunana iye te kanopo ltiu. Aku ungumu moromo mele i tepa:

Na kinye peya langi nombo moromolo iye te nanga opa pule iyemu moromo. (*Sng 41:9*)

¹⁹ Aku ulumu wendo ombalo kinye na paimbo oi molorumu, kinye molopa kau purumo iyemu lepamo ningo pilengei nimbo aku ulumu oi wendo naa opili nani aku ungumu eno nimbo tiro. ²⁰ Enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Imbo te nanga kongono tendepuwi nimbo lipo munduro imbomu kombu tenga pumbe imbo te moromona purumo kinye paa orono, peya molambili owi nimo imbomuni na kape peya molambili owi nimola. Nando peya molambili owi nimo imbo akumuni na lipe mundurumu iye Ara kape peya molambili owi nimola,” nimu.

Judasini opa pulema wai topa panjipelie Jisas lipe timbei purumu temanemu

²¹ Jisasini aku tepa nimbelie nimumuni, yunge konopu paa umbuni terimu kolo yu lombili andoli iyemando nimbe tipelie nimbeindo, “Nani eno ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Eno moltomele iyemanga teni na lipe opa pulemanga kindo timbelo,” nimu.

²² Yuni aku nimu ungu pilkolio lombili andolima enongano nendo yando kumbekerena ne kana ya kana tekolio i ulumu narini tembalonje konopu leringi. ²³ Enonga iye te, Jisasini paa konopu mondorumu aku iyemu Jisas kinye kopu tepa molorumu. ²⁴ Akumunga Saimon Pitani aku iyemundo mai kuye lepalie nimbeindo, “I narindo nimonje? Waliko piliwi!” nimu.

²⁵ Kano wali lombili andoli kanomu Jisas kopu tepa molopalie yundo komuna olo topalie nimbeindo, “Awilimu, narindo ninoya?” nimu.

²⁶ Jisasini topondopa nimbeindo, “Nani langi te lipo timbo iye akumundo nio,” nimu. Aku tepa nimbelie langi te lipe Saimon Iskariot malo Judas tirimu. ²⁷ Jisasini langi tirimumu Judas ltimu wali yunge konopuna kuromanga nomi Satan tukundo purumu kinye Jisasini yundo nimbeindo, “Tembo konopu lteno ulumu welea pungo tepuwi!” nimu, ²⁸ nalo langi peya nongo moloringi iyema Jisasini Judasindo ungu nimumunga pulumu naa liko manjiringi. ²⁹ Judasini enonga kou walemu nokondoromomunga mareni pilkolio Wai Kake Telimanga langi nomolo mare pumbe topo topa lipupili nimbe nimunje molo imbo koropama lipe taponropa kou mare pumbe tipupili nimbe nimunje konopu leringi. ³⁰ Judas langi tirimumu lipelie walitikale omba pena purumu wali kombu tumbulu topa pepili purumu.

Jisasini Pitando Yu altopa tiye kolopa umbulu timbelo mele nimbe para tirimu temanemu

³¹ Judas Iskariot pena purumu kinye Jisasini we lombili andoli ulkena peya moloringimando nimbeindo, “Kinye na Iyemunga Malo imbimu paa olandopa molombai teremo. Kano kinye nanga imbi paa olandopa molombalomunga Gotenga imbimu kape paa olandopa molombalo. ³² Aku wali na Iyemunga Malo imbi paa olandopa molombalomunga Gotenga imbimu paa olandopa molomo lemo Goteni kano iyemunga imbimu kinye waye talo paa olandopa

molopili nimbelo. Aku nimbelomu paa nendo mundupe nimbelo.

³³ Nanga bakuluma, na eno kinye alaye kolo molto. Altoko enoni na koroko kelenge. Juda iye awilima oi aku tepo nindu mele kinye enondo aku tepo nimbo tiro. Na pumboi tero kombu akuna eno manda naa onge.

³⁴ Eno teangei nimbo ungu mane koinjongamu eno nimbo tiro. Eno nendo yando konopu mondangei! Nani eno konopu mondonda mele eno nendo yando aku teko konopu mondangeila! ³⁵ Eno nendo yando konopu mondonge lemo aku teko tenge wali we imbomani kanokolio eno nanga ki tipi kanoli imboma ltemo ningo kanonge,” nimu.

³⁶ Saimon Pitani yu waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, nu tena puniya?” nimu.

Jisasini topondopa nimbeindo, “Na pumbona nu i teli oi manda naa onio. Nalo akilio nu paimbo lombili onio,” nimu.

³⁷ Pitani waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, nu puni aulkena na i teli oi ambe temona manda lombili naa omboya? Nunge opa tondopolio na kolondu lemo manda,” nimu.

³⁸ Aku nimu ungu pilipelie Jisasini topondopa nimbeindo, “Nuni paimbo nanga tondoko kolonioya? Nani nundo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Kera gula oi ko naa topili Jisas naa karo ningo wali yupoko tendenio,” nimu.

14

Jisasini Lapa moromona imboma punge aulkemu Na kau nimu ungumu

¹ Jisasini yunge lombili andolimando kelepa nimbeindo, “Eno konopuna umbuni tepili mini lteko naa molaio! Gote ipuki tirimele. Na kape ipuki tieio. ² Aranga ulkena kiripi pulumu ltemo. Naa lekanje nani enondo naa ltemo nilka. Nalo paimbo ltemomunga nani enonga molongei kombumu pumbo tepo amenge tendepuro. ³ We naa tendembo. Enonga molongei kombumu pumbo tepo amenge tendepolio nimbomuni, na molombona eno peya molamili nimbo eno ombo limbo. ⁴ Kombu pumbomunga aulkemu eno karomele,” nimu.

⁵ Lombili andoli iye Tomasini yundo nimbeindo, “Awilimu, nu kombu puniomu lino naa karomolo. Aku tepolio lino aku kombumunga aulkemu ambe tepo kanomoloya?” nimu.

⁶ Jisasini yundo nimbeindo “Na aulkemu, na paimbo ungumu, na koinjo molko kau puli pulumu. Imbo te Ara moromona pumbeindo na molombona kau manda ombalo. We aulke te molo. ⁷ Enoni na paa liko manjilimalanje Ara liko manjilimala. I nimbo tiro wali Ara pulu polko kanoko imbi tirimele,” nimu.

⁸ Yu lombili andoli iye Filiponi yundo nimbeindo, “Awilimu, Lanie liko ondowi! Kanopolio lino molopo kondomolo,” nimu.

⁹ Jisasini yundo nimbeindo, “Pilip, na eno kinye koro mololipo omolo kano nalo na Ara mele moro alaye naa liko manjirimeleya. Na karomeleman Ara karomele. Kinye Ara liko ondowi nino akumu ambe telka ninoya? ¹⁰ Na Aranga konopuna tukundo molopo yu kinye kopu tepo moro, yu nanga konopuna tukundo molopa na kinye kopu

tepa moromo. Aku ulu ipuki naa tirimeleya? Ungu enondo nioma nanga konopuna pilipolio naa nio. Ara nanga konopuna tukundo molopalie na ulu teroma yuni yunge kau teremo. ¹¹ Na Ara kinye konopuna tukundo moro, yu na kinye konopuna tukundo moromo nio akumu paimbo nio ipuki tieio! Molo ungumu kau pilkolio paimbo nimo ningo we naa ipuki tienge lemo nani ulu enge nili teroma kanokolio Arani manda teremo ulu enge nilima mele kau nani paimbo aku tepa teremo ningo kanokolio Ara na kinye tendeku tipo morombolo nio paimbo nimo lepamo ningo pileio nimu. ¹² Nani enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Na ipuki tinge imboma nani ulu enge nilima tero mele aku imbomani aku teko tengela. Nalo Ara moromona pumbomunga enoni ulu enge nili ongondoko tenge. ¹³ Na Maloni Ara imbi kapi nengei nimbolio nanga imbina konge tenge uluma pali tembo. ¹⁴ Nando ulu te molo mele te nanga imbina konge tenge lemo akumu tembo,” nimu.

Jisasini Gotenga Mini Kake Telimu ombalo nimu ungu

¹⁵ Jisasini ungu te peya nimbeindo, “Enoni na konopu mondonge lemo nanga ungu mane tiroma pilko tenge tinge. ¹⁶⁻¹⁷ Aku tenge wali nani Arando enonga konge tendembo kani yuni Lipe Taponkoli te lupe eno kinye kamukumu molopili nimbe akumu eno timbelo. Aku Lipe Taponkolimu, Paimbo Unguma Lipe Ondoromo Mini Kake Telimu. Imbo wemani yu naa kanoko naa liko manjirimelemunga Mini Kake Telimu manda naa linge. Nalo na lombili andolima, Mini

Kake Telimu eno kinye moromo, akilio enonga konopuna tukundo molombalo akumunga enoni yu liko manjirimele. ¹⁸ Pumbolio nimbomuni, nani eno enongano bakulu kolu muluma mele molangei nimbo naa timbo, molo. Kelepo eno molongena ombo. ¹⁹ We imbomani na naa kanonge waimu nondopa wendo oromo. Nalo enoni na kanonge. Na koinjo molopo kau purona eno kape koinjo molko kau punge. ²⁰ Aku walimunga enoni pilkolio, na Aranga konopuna tukundo moro mele kape, eno nanga konopuna tukundo moromele mele kape, na enonga konopuna tukundo moro mele kape liko manjinge. ²¹ Imbo te yu nani tewi nio ungu manema pilipe moromo imbomu yuni na paa konopu mondoromo. Na konopu mondoromo imbomu Arani kape aku imbomu konopu mondombalo. Nani aku imbomu konopu mondopolio na pilipo moro mele pilipili nimbo yu molombalona ombo tendekuna kopu tepo molopolio moro mele lipo ondombo,” nimu.

²² Jisasini aku tepa nimu wali yu lombili andoli iye Judas nili te, Judas Iskariot molo, Judas te lupe, yuni Jisas yundo nimbeindo, “Awilimu, nuni lino kau lipo ondombo ningo, ambe temona we imboma naa lipo ondombo ninioya?” nimu.

²³ Kano wali Jisasini topondopa yu lombili andolimando nimbeindo, “Imbo teni na konopu mondomo lemo yuni nanga ungu manema pilipe lipe tembalo. Aku tembalo imbomu nanga Arani konopu mondopalie Ara kinye ilto yu peya tendekuna molamili nimbo yu molombalona ombolo. ²⁴ Na konopu naa mondoromo imbomuni nanga ungu manema pilipe lipe naa teremo. Ungu

niona piltimele ungumu nangare molo. Arani na lipe mundurumu iyemunga ungumu kau.

Jisasini eno konopu toimbo topili molangei nimu ungumu

²⁵ Na eno kinye molopolio i unguma pali nio.

²⁶ Nalo na kolo wangopa Arani Mini Kake Telimu eno tapopili nimbe timbelo. Mini Kake Telimu yuni eno unguma pali mane tipe nimbe, nani enondo nio unguma pali te komu tindinge wali aku ungumu altopa nimbe timbelo. ²⁷ Na konopu toimbo topili moro mele eno konopu toimbo topili molangei nio. Nanga ungumu naa pimele imboma konopu toimbo topili moromele kano tepamundo naa niola. Na konopu toimbo topili moro mele ulu teni eno tepa pipili naa kondopalie eno tepa konopu umbuni naa tipili tepo toimbo tondoro.

²⁸ Nani oi nindumu eno pilinge. Na eno tiye kolopo pumbo, altopo eno molongena yando ombo nindu ungumunga konopu keru naa panjingei. Ara yu olandopa na mainyendopa. Enoni na konopu mondolemalanje na Ara mulu kombu moromona pumbomunga aku paa tonu kole-mala. ²⁹ Pumboi wali nani enondo nindu unguma paimbo nimo ningo ipuki tiengei nimbolio oi naa pumbolio tembo mele enondo nimbo tiro.

³⁰ Mai kombumu nokoromo iye nomimu oromona nani eno kinye ungu nilipo naa puro. Na maina molombo walimu pora nimo. Mai kombumunga iye nomi oromomu yu kuromanga iye nomi Satan kanomu. Akumuni na tangei nimbe oromo nalo yuni na naa nokoromona ulure we manda naa tepamo. Nani yuni na ulure tepili nindu lemo na

manda tembalo. We manda naa tembalo. ³¹ Nalo maina imbomani pali na Ara konopu mondoro ningo pilengei nimbo Arani nando tewi nimu ungu manema pali pilipo lipo tembo,” nimu.

Aku tepa nimbelie, “Manda nio kani kinye pamili waio,” nimu.

15

Jisasini Na unjo wainimu, eno unjo wain kouma nimu

¹ Jisasini yu lombili andolimando nimbeindo, “Na unjo wain paimbomu. Ara yu unjo wain poinye nokoromu iyemu. ² Na Unjomu. Nanga koumani mongo naa toromoma pali Arani langopa wendo lteremo. Kou mongo toromoma pali penga tepa angilipe kamukumu mongo pulumu topili nimbe yuni akumanga unjo kola keru ltemoma langopa wendo lipe tepa amenge teremo. ³ Lombili andolima, eno nimbo tiro ungu-muni enonga konopu keru oi wendo lipo konopu tepo amenge tendu, eno konopu kake tepili moromele. ⁴ Unjo kouma paka tepa wendo oromomuni manda mongo toromo, aku teko eno na kinye molko, na eno kinye molombo wali eno manda molko ulu pulu pengama tenge. Kou te kerepa mainye omba ltemomu altopa mongo naa toromo. Kou unjona ola paka tepa angimomu yu mongo toromo. Aku teko eno na peya kopu tepo molamili naa ninge lemo eno teaio nio uluma manda naa teko nanga kongono manda naa ten- denge.

⁵ Na unjomu, eno kouma. Kou paka tepalie unjona angilipe mongo toromo mele eno na kinye

kopu teko molko na eno kinye kopu tepo molopo aku temolo lemo nani teaio nio mele eno manda teko nanga kongono manda tendenge. Eno na tiye kolko eno na kinye kopu teko naa molonge lemo nanga uluma eno manda naa tenge. ⁶ Unjo kou langoko wendo liko ltekolio, koromo wali aku kouma liko tipena tukuruku teremele. Aku tepala, imbo te na kinye naa tenge tipe molopalie ulu pengama naa temo lemo unjo kou kololima teremele mele yu aku ulu tenge. ⁷ Eno na kinye kapu teko molko nanga unguma enonga konopumanga pepili pilko liko molonge lemo ulu te teamboa ningo, ungu te pilemba konopu leko, melte molo lembalomu liemboa ningo, Ara konge tenge mele yuni ee nimbe tendembalo. ⁸ Eno nani teaio nio uluma paa ainye meko tenge wali eno tenge mele imbomani kanokolio eno paimbo Jisasinga lombili andolima ltemo konopu lenge. Eno ulu tengemuni Ara imbi molombalo.”

Eno enongano nendo yando konopu mondaio nimu ungumu

⁹ “Arani na konopu mondoromo mele nani eno konopu mondoro. Eno nanga konopu mondoli imboma molko paio! ¹⁰ Arani nando tewi nimo ungu manema lombilipo teromunga yunge konopu mondoli iyemu molopo puro mele enoni aku teko nani teaio nio ungu manema pilko liko tenge lemo aku ulu tengemunga nanga konopu mondoli imboma molko punge. ¹¹ Na tonore tepili moro mele eno aku teko tono kolko molangei nimbo i unguma nimbo tiro. ¹² Teangei nimbo

mane tiro ungumu i tepa: Nani eno konopu mon-
doro mele enoni enongano nendo yando aku teko
konopu mondaio. ¹³ Imbo teni yunge kanopa
lili imboma konopu mondopalie eno kolo nimbe-
lie kolomo lemo yuni konopu mondoromo mele
olandopa, we imbomani konopu mondoromele
mele mainyendopa. ¹⁴ Nani enondo teaio nio
ungu manema tenge lemo eno nanga kanopa
lili imboma molonge. ¹⁵ Kinye nani enondo al-
topo nanga kendemandema naa nimbo, nanga
kanopa lilima nio. Ambe temona, kendeman-
dema enonga nokoli iyemuni uluma tepa konopu
lepa andopa moromo mele eno naa nimbe tir-
imo naa kanoko naa pimelemunga kinye enondo
aku tepo nanga kendemandema ungu naa nio.
Iye tenga kanopa lilima kau iyemu yu andopa
moromo mele nimbe tirimona pimele. Aku
tepa pilipolio nani enondo nanga kendeman-
dema ungu naa nio. Arani nando nimbe tir-
imuna pioma pali eno nimbo tiro kala nani
eno nanga kanopa lili imboma nio. ¹⁶ Enoni
na linonga Awilimu ningo kanoko naa ltingi,
molo. Enope nanga iyema molangei nimbo
nani kanopo ltiu. Eno pungo, teaio nimbo
mele aku teko nanga kongono tendangei! Aku
ulu penga tengeima tukume pepili nimbo nani
enondo nangama nimbo eno kanopo lipo na lom-
bili waio niu. Akumunga Ara lino Awili Jisasinga
imboma moromolo ningo mele te konge tenge
wali yuni pilipelie konge tenge melemu eno tipe
enonga tendembalo. ¹⁷ Nani eno ungu mane tipol-
lio nanga imboma enongano nendo yando paa
konopu mondaio nio.”

Imbomani Jisasinga lombili andolima kinye opa pule tonge ungumu

¹⁸ “We maina imbomani eno kinye opa pule tonge wali aku teko oi na kinye opa pule toringi melela. Opa pule tonge karolo ulumu terelemele konopu leaio. ¹⁹ Eno we imboma kinye konopu tendekuna pupili molemalanje we imbomani eno linonga imboma ningo konopu mondolemala. Nalo eno we imboma kinye eno manga pupu tendekumu molo. Eno mai kombuna uluma tiye kolko nanga imboma molangei nimbo kanopo ltiumunga we imbomani eno kinye opa pule toromele. ²⁰ Nani eno nimbo tindu unguma konopuna pilko molangei! Nani oi enondo nimboindo, kongono tendeli imbo teni yunge nokoli iyemu mainyendo, yu iye nomi kelkele naa toromo nindu kanomu. Aku teko na mindili liko tirimele mele eno kape aku teko mindili liko tinge. Nanga ungumu pilko liko tenge tirimele imbomani enonga ungumu pilko liko tenge tingela. ²¹ We imbomani Na Lipe Mundurumu Iyemu liko naa manjikolio, eno nanga imbi leko kongono tendenge wali eno mindili liko tinge. ²² Na imboma moromelena ombo ungu te naa nilkanje enoni Goteni lipo mundumbo nimbe panjirimu iyemu liko tui tiko, aku teko ulu pulu keru naa telemala. Nalo kinye na paimbo Goteni lipe mundurumuna ondu iyemu liko tui tirimelemunga ulu pulu keru paimbo naa teremolo manda naa ninge. ²³ Imbo te na kinye opa pule tomo lemo aku imbomuni Ara kinye kape opa pule toromo. ²⁴ Kongono lupe lupema, oi imbo teni ulu enge nilima naa terimu mele nani enonga tuku tingina ombo naa

telkanje enoni na liko umbulu tiko ulu pulu keru teremele mele naa telemala. Nalo ulu enge nili teruma kanokolio kape Ara ilto kinye opa pule toromele. ²⁵ Nalo enonga ungu mane te Gotenga Bukuna moromo mele ara tirimelemunga aku ulu teremele. Bukuna ungu te moromo mele i tepa, Eno na kinye we opa pule toromele. (*Sng 35:19, 69:4*)

²⁶ Ara kinye Lipe Tapondolimu kinye morombelena pumbolio enonga tapopilimu tipo mundumbo akumu ombalie nimbelomuni, nanga ulu tero mele eno nimbe timbelo. Eno Lipe Tapondolimu yu Paimbo Ungu Nimo Mini Kake Telimu, yu Ara kinye molopalie oromo Minimu. ²⁷ Nalo Minimu yuni kau nanga ungumu naa nimbe timbelo. Eno na kinye oi pulu polopo molorumulu mele kinye yandopa moromolomunga eno kape nanga ungu tapoko nindili iyema moromelela.”

16

¹ “Enoni na tiye kolko loi naa leangei nimbo i unguma nio. ² Imboma maku toko Gotenga ungu pimele ulkena iyemani eno tukundo naa wangei ningo makoronge. Imbomani Gotenga kongono tenderemolo ningo eno nanga lombili andolima toko kondonge waimu paimbo wendo ombalola. ³ Ara kinye ilto naa liko manjikoliomunga imbomani eno kinye aku teko teko kenjinge. ⁴ Nalo aku uluma tenge waimu wendo ombalo wali imbomani lino i teko tenge waimu Jisasini akilio wendo ombalo nimbe lepi lepi torumu walimu ya i wendo oromo lepamo ningo pilko molangei

nimbolio altopa ombalo eno mindili nonge mele, kinye oi lepi lepi topo nio. Oi eno kinye molopolio i unguma naa nimbo tiru.”

Jisasini Gotenga Minimuni kongono tembalo mele nimbe tirimu ungumu

⁵ “Nani kinye pumboi tero nio nalo aku niomunga enonga iye teni nu tena purunoya ningo naa waliko piltimele. ⁶ Na pumboi tero niomunga eno mini pupili moromele. ⁷ Nalo mini naa lteaio! Paimbo enondo nimbo tiro. Eno tapomboimunga pumbo. Na naa pundu lemo eno Mini Kake Telimu eno toimbo tondombai naa ombalo. Pundu lemo eno molongena yu lipo mundumbo. ⁸ Yu yando ombalie nimbelomuni, ulu pulu kerimanga peremomunga pulumu kinye konopuna ulu pulu keru te naa pepa konopu tumbi nilimunga pulumu kinye kotemunga pulumu kinye nimbe tumbi tipe, imbomani kanomanga puluma ningo pilko tunduromelema yuni nimbe moro tondombalo. ⁹ Imbomani na ipuki naa tirimele ulu kanomu ulu pulu kerimanga pali pulumu peremomu Mini Kake Telimuni nimbe moro tondopa, ¹⁰ na Ara moromona pumbo altoko naa kanongemunga na iye toya toli moro akumunga na ulu toya tolimunga pulumu moro tondopa, ¹¹ kotemunga pulumu nimbo moro tondamboi nimbe ya mai kombumunga iye nomi awili Satan mongo ltimumunga Goteni Satan yunge kot oi pilerimu wali kinye nondopa yu mainye pupili nimbe panjirimu mele lipe moro tondombalo.

¹² Ungu awini enondo nimboi tero, nalo eno manda naa pilko linge. ¹³ Nalo Mini Kake Telimu, yu paimbo ungumanga pulumu, yu ombalie nimbekomuni, yuni ungu paimboma pali pilko kondangei nimbe akuma eno nimbe timbelo. Yuni yunu konopuna pilimbelo mele naa nimbe timbelo. Ungu imbo tondoromuma komuni pilipelie nimbe timbelo. Ulu altopa wendo ombalo ulumanga oi nimbe timbelola. ¹⁴ Na tero mele kape moro mele kape nio mele kape aku melemanga yuni pilipelie yando eno nimbe timbelo wali aku tepa nanga imbimu ambolopa ola mundumbelo. ¹⁵ Aranga ltemo melema pali nanga. Akumunga Minimuni nanga ungu ambolopalie pilipe eno nimbe timbelo nio,” nimu.

Jisasini kinye mini pupili moltomele nalo akilio paa tono kolonge nimu ungumu

¹⁶ Aku ungu nimbelle Jisasini yu lombili andolimando ungu te nimbeindo, “Enoni na wali alaye kolo kau naa kanonge. Nalo altoko na nondoko kanonge,” nimu.

¹⁷ Yu lombili andoli mare eno enongano nendo yando ningeindo, “Linondo nimomu ambele ungu nimbei nimonje? Na wali alaye kolo kau naa kanonge, nalo altoko na kanonge nimbe, na Ara moromona pumboimunga aku tembalo nimu, ambele ungu nimbeindo nimonje? ¹⁸ Yu wali alaye kolo kau nimomu nimbei nimonje? Lino naa piltimolo,” ningo moloringi.

¹⁹ Enoni yundo walipo pilemili kani, ningo konopu leringi wali Jisas yuni lipe manjipelie nimumuni, yuni enondo nimbeindo, “Enope nendo

yando ambele ungu kolo mare ningo moromeleya? Nani wali alaye kolo kau enoni na naa kanonge, altoko nondoko na kanonge nio kano unguno nimeleya? ²⁰ Nani eno ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Na tembomunga eno kola teko kondo kolonge. Nalo we imboma tonoko kolonge. Na lombili andolima eno oi kamelena mindili tembalo nalo kelko na kanokolio tonoko kolonge. ²¹ Ambomuni yu bakulu membai wali bakulu kuro toromona mindili nomba pereremo. Nalo bakulumu kanopa lipelie yu oi umbuni mepa moromo mele komu tindipe bakulu te yunge lapuna mepalie yu tonoko kolopa moromo. ²² Eno aku tepala. Eno tiye kolopo pumbo nio wali akumunga eno kinye kamelena mindili tepili moromele. Nalo eno altopo kanombo wali eno tonoko kolongela. Eno tonoko koloko molonge ulumu imboteni manda pipi naa timbelo. ²³ Na altoko kanonge wali enoni na ungu altoko naa waltindinge. Enondo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Arando melte molo ungu te molo ulu te konge teamili ningolio ningemuni, nanga imboma moromolo ningo konge tenge wali Arani konge teko waliko pilinge melema eno timbelo. ²⁴ Oi enoni nanga imbina melte konge naa teringi. Konge teko likolio wali eno paa tonoko kolonge.”

Jisas Yu Gote kinye molopalie omo ltemo ningo liko manjiringi

²⁵ “Na lombili andolima, nani eno unguma nimbo timboindo takiraki ungu iko kau toro. Nalo altopo enondo aku tepo naa nimbo. Arani ulu

teremoma tumbi tipo nimbo timbo. ²⁶ Aku walimunga nanga imbina konge tenge. Nani kau enonga nimbo Arando konge tendembo ungu aku tepo naa nio. Aku molo. ²⁷ Enoni na konopu mondoko, na Gote kinye molopolio ya maina ondu enoni paimbo aku terimu ltemo ningo ipuki tirimele akumunga Arani eno konopu mondoromo. ²⁸ Oi Ara molorumuna molopo maina mainye oru. Kinye maimu tiye kolopo Ara moromona pumbo,” nimu.

²⁹ Yu lombili andolimani ningeindo, “A, kinye ungu iko naa toko tumbi tiko kau nino ungumu lino piltimolo. ³⁰ Imbo teni nu ningo tumbi tingei mele molo. Nu uluma pali liko manjirino. Lino aku tepo pilipolio nu Gote peya molkolio maina orunu nimbo ipuki tirimolo,” ningi.

³¹ Aku teko ningi wali Jisasini enondo nimbeindo, “Na Gote peya molopolio maina mainye oru, akumu kinye ipuki tirimeleya. ³² Pileio! Wali te wendo ombalo, molo, kano walimu oi wendo omo lemo, kano walimunga imbo lupemani eno toko bili bala tinge. Aku wali na nanu molambo ningo na tiye kolko eno yu mele mele kunduko ltenge. Nalo na nanu naa moro, Ara kinye kopu tepo morombolo. ³³ I ungu nimbo tipolio eno na kinye konopu tendekuna pupili molamili. I mai kombuna umbuni awini wendo oromele nalo konopure naa leangei. Aku ambe telka, nani i mai kombumunga uluma pali topa maindo munduru,” nimu.

17

Jisasini Yunge lombili andolimanga Gote kinye

konge nimbe ungu nimu

¹⁻² Jisasini yu lombili andolimando aku unguma nimbe pora tipelie nimumuni, mulu kombuna olando tipe kanopalie nimbeindo, “Ara, nani teambo ningo panjirinu walimu wendo oromo. Nuni imbo tirinu imboma enondo pali nani koinjo molko kau pangei nipili ningolio, nani maina imboma pali nokopili ningolio, nunge Marena imbi tirinu kani nunge imbi ola molopili ningo nunge Marenanga imbi liko ola munduwi! ³ Koinjo molko kau punge ulumu i tepa: Nu tendekumu kau paimbo Gote morono ningo pilko, na nuni imboma nokopa kondombalo iye te lipo mundumbo ningo panjikolio na liko mundurunu iye nomi Kraist ningo pilko, ilto peya kopu teko moromele imboma koinjo molko kau punge ltemo. ⁴ Nuni kongono na tirinu kanomu tepo pora tindumuni nu tepo imbi mondondou. ⁵ Ara, mai kombumu wendo naa opili na nu kinye oi molorumbulu na imbi ola molopa enge pepili moloru kano mele kinye na nu kinye aku tepo molambili niwi.

⁶ Mai kombu moromele imbo mare nanga imboma molangei ningo imbi tirinumando nu enge peremo mele kinye paa olandopa morono mele kinye nimbo para tindu. Oi nunge imbo moloringima, nuni na tirinu. Aku imbomani nunge ungumu pilko tenge tiko moloringi mele moromele. ⁷⁻⁸ Nuni nando ninu unguma nani enondo nimbo tindu wali, enoni kano unguma pilko likolio nu molorununa wendo oru pilko kondokolio Nuni na paimbo mundurunu lepamo ningo ipuki tikolio aku teko moloringina kinye melema nuni na tirinu melema pali nu moronona

wendo oromo ulu enoni pimele. ⁹ Enonga konge tendero. We maina imbomanga nimbo konge naa tendero, aku molo. Nunge imbo moromele nando tirinuma aku iyemanga kau konge tendero. ¹⁰ Nanga imboma pali nungemu, nunge imboma pali nangamu. Nuni tirinu iyema eno molko kondoromelemuni na imbi ola moromo. ¹¹ Kinye na nu moronona oromunga na maina imboma kinye naa moromolo. Nalo ya iyema eno mai kombuna enonga we moromele. Ara Kake Telimu, na nu moloniona ombo wali ilto imbo tendekumu mele molopo konopu tendekuna pupili morombolo kano mele na tirinu lombili andolima eno aku teko manga tendekumu molko konopu tendekuna pupili molangei ningo nunge engemu na tirinu akumuni eno nokowio! ¹² Na eno kinye molorumulu wali nunge enge na tirinu akumuni nani eno ulu te naa tepili nimbo nokopo molondu. Eno tapu tendu wali te molopa naa kenjirimu. Iye tendekumu kau, nunge bukuna ningo panjiringi ungumu ara tipelie tepa kenjipelie kolombai akumuni kau molopa kenjimo.

¹³ Nu moronona kinye oromunga na tono kolopo kamele akopo moro aku mele eno aku teko konopu penga panjiko molangei nimbo oi na olando naa ombolio ya mai kombuna molopo i unguma nio. ¹⁴ Nunge ungumu eno tipo pora tindu. Na ya mai kombumunga iye te molo, aku teko eno mai kombumunga iyema molola. Iltonga iyema molko iltonga ungu manema pilko liko teremelena maina uluma kau pilko teremele imbomani eno konopu keru panjiko eno kinye opa pule toromele. ¹⁵ Eno mai kombuna wendo liwi

nimbo konge naa tendero. Nalo ya maina iltonga kongono tendeko molonge wali iye keru Sataneni eno kondi topa tepa naa kenjipili ningo nokowi nimbo enonga nimbo konge tendero. ¹⁶ Na mai kombuna iyere naa moro aku tepa mele eno mai kombuna iyemare naa moromele. ¹⁷ Nunge ungumu ungu paimbomu. Kano ungumuni enonga konopu tepa kake tepili ningo nunge imboma molangei niwi. ¹⁸ Nuni na mai kombu imbomanga imunana liko mundurunu mele nani eno aku imbomanga imunana lipo mundundu. ¹⁹ Eno nunge ungu paimbomuni konopu kake tepili molko nunge imboma kau molangei nimbo na nunge nimbo kau molambo.

²⁰ Nani nanga lombili andolimanga kau konge naa tendero. Altoko enoni ungu ningo tingema na paimbo ningo ipuki tinge imbomanga kape konge tendero. ²¹ Ara, nu nanga konopuna morono, na nunge konopuna moro mele aku teko kano imboma pali konopu tendekuna pupili molangei nimbo aku tepo enonga konge tendero. Mai kombuna imbomani pali nuni na liko munduru-nuna orumu ningo ipuki tiengei nimbo kano imboma ilto kinye konopu tendekuna pupili molamili nimbo aku tepo konge tendero. ²² Nuni na imbi ola molopili ningo tirinu ulumu nani eno tipolio ilto konopu tendekuna pupili morombolo mele eno aku teko konopu tendekuna pupili molangei nimbolio tiro. ²³ Nu nanga konopuna morono mele na enonga konopumanga moro aku ulumuni eno paa kamukumu konopu tendekuna pupili molangei. Aku teko molonge wali, na konopu mondorono mele nanga ungumu paimbo

ningo ipuki tirimele imboma aku teko konopu mondorono mele kape nuni na liko mundurunu mele kape, mai kombumanga pali imbomani pilengei nimbo eno paa kamukumu konopu tendekuna pupili molangei nio.

²⁴ Ara, nuni na imbo tirinuma na molombona waye molopo, mulu mai talo oi naa teli na konopu mondokolio nanga imbi ola molopili pamu kinye au nio mele pepili ningo aku ulu tirinuna kanangei konopu lteo.

²⁵ Ara Tumbi Nilimu, paimbo we maina imbomani nu naa liko manjirimele nalo nani nu kanopo lipo manjiro. Imbo nanga ungumu pilko ltimelemanu nuni na tiko mundurununa orumu ningo liko manjirimele. ²⁶ Nani nu morono mele eno nimbo tiru. Altopo nimbo tilipo pumbolio nuni na konopu mondorono mele eno enongano aku teko nendo yando konopu mondangei nimbolio na enonga konopuna molombo,” nimu.

18

¹ Jisas aku tepa Gote kinye ungu nimbe konge tepa pora tipelie nimumuni, ipu leli yu kinye yu lombili andolima kinye aku kombumu tiye kolko No Kidron nekondo Unjo Oliv Poinye lerimuna tuku puringi.

Jisas ka tiringi temanemu

² Ipu leli no Kidron nekondo unjo Oliv poinye lerimuna puringi aku mele Jisas yu lombili andolima waye takiraki pupundala teringi lepalie Judas Iskarioteni karolo teko ongo purumele konopu lerimu. Judasini Jisas yunge opa pule iyemanga kindo lipe timbei terimu. ³ Kano wali

Judasini Jisas akuna waye takiraki pumbo moromolo karolona moromele nimbelie, ami iye talape te kinye Juda imbomanga Gote popo tondoli iye awilima kinye Farisi iyema kinye enonga ele iye mare kinye kano poinyena mepa orumu. Ongolio wali kiye kinye lamema kandoko meko opa teringi melema meko oringi.

⁴⁻⁵ Judasini iye opa lipe mepa orumu ulu kanopalie kinye yu tongei oromele konopu lepalie oringindo pumbelie Jisasini nimbeindo, “Iye nari kororomeleya?” nimu. Enoni topondoko yundo ningeindo, “Jisas Nasaret kombu kano iye kororomolo,” ningi. Jisasini “Akupe na,” nimu. ⁶ Jisasini akupe na nimu wali eno umbulu meni meni anjo pungo ai toringi.

⁷ Yuni altopa eno walipe pilipelie nimbeindo, “Iye nari kororomeleya?” nimu. Yundo ningei, “Nasaret iye Jisas kororomolo,” ningi.

⁸ Jisasini nimbeindo, “Akumu na, nio kanomu. Enoni na koronge lemo ya peya moromolo iyema ka naa tiko, yando pangei neio!” nimu. ⁹ Yuni oi Gotendo nimbeindo, ‘Nuni na tirinu iyemanga te molopa naa kenjimo, eno pali nokopo kondoru,’ nimu. Jisas altopa tembalo oi nimu ungu akumu ara timbeimunga ulu akumu wendo orumu.

¹⁰ Kano wali Saimon Pitani loi gelea lakuna kulu topa wendo lipe Gote popo tondoli iye awili nomimunga kendemandemu topa komumu laka lerimu. Aku iyemunga imbi Malkus.

¹¹ Jisasini Pitando nimbeindo, “Loi gelea lakuna panjiwi! Arani mindili namboi nimu mele naa nomboya?” nimu.

¹² Kano wali amima kinye amima nokoli iyemu kinye Juda imbomanga ele iyema kinye enoni Jisas ambolko liko ka tiko meko puringi.

Anas molorumuna Jisas meko puringi

¹³ Jisas ka tokolio oi kumbe leko Anas molorumuna meko puringi. Anasinga lemenu Kaiafasini ltimu. Aku yunge kolepa. Kaiafas yu kano poinyemunga Gote popo tondoli iyemanga iye nomi Awilimu molorumu. ¹⁴ Kaiafasini Juda iye awilimando oi nimbeindo, “Iye te imbomanga pali kolo wangopa kolombalo wali penga,” nimu.

Pitani oi kiyendo wali Jisas naa karo nimu temanemu

¹⁵ Saimon Pita kinye Jisas lombili andoli iye te kinye Jisas lombili pungili puringili. Aku lombili andolimu Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimuni kanopa imbi tirimuna, kano iye nomi awilimunga ulkena imbo maku toringi kombuna tukundo Jisas meko puringina yu purumu ¹⁶ nalo imbo maku toringi ulke kere puluna Pita tawendo we nokopa angilerimu. Jisas lombili andoli iye te tukundo molorumumu yando omba kendemande ambo ulke kere pulu nokorumumundo Pita tukundo opili nimbe walipe pilipelie Pita lipe meli tukundo purumu.

¹⁷ Kere pulu nokorumu ambo kanomuni Pitando nimbeindo, “Nu da iyemunga lombili andoli iye te karolomu ltemo,” nimu. Pitani “Molo!” nimu.

¹⁸ Ipu leli ali terimu wali kongono kendemande teli imboma kinye ele iyema kinye tipe pilko

moloringi. Pita kape eno kinye tipe pilipe angilerimu.

Anasini Jisas waltindirimu mele ungumu

¹⁹ Pita kinye imboma kinye aku teko ningo molangei Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimuni Jisas lombili andolima kinye yuni imboma ungu mane tirimu mele kape Jisas walipe pilerimu.

²⁰ Jisasini topondopa nimbeindo, “Na penana angilipo imboma ungu mane tiro. Gote popo toko kaloli ulke tempelemu kinye imboma maku toko Gotenga ungu pileli ulkema kinye aku ulke Juda imboma pali maku toromele ulkemanga ungu mane tilipo oromunga ungu mare mainye mainye naa andopo nindu. ²¹ Ungu niomu neya aku kani, na ambe telka waltindirinoya? Nanga ungu pimele imbomando waliko pileio! Nio mele aku imboma pilko moromele,” nimu.

²² Jisasini aku tepa nimu wali ele iye te yu kinye nondopa angilerimumuni yu kumbekerena larauwe topalie nimbeindo, “Nu Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awilimundo topondoko aku ungu ambe telka ninoya?” nimu.

²³ Jisasini topondopa nimbeindo, “Ungu nindumunga te nimbo kenjindu lemo ungu keru nindu akumu ningo para tiwi! Molo paimbo ungure nindu lemo nuni na ambe telka toronoya?” nimu.

²⁴ Kano wali yu ka toringi akumu we pepili Anasini Kaiafas moromona meko paio nimbe lipe mundurumu.

Pitani altopa wali talo tipe Jisas naa karo nimu ungumu

²⁵ Saimon Pita tipe pilipe angilerimu wali enoni yundo ningeindo, “Nu da iyemunga lombili andoli iye teya?” ningi. Yuni topondopa nimbeindo, “Na aku iyere molo,” nimu.

²⁶ Gote popo tondoli iyemanga iye nomi aw-
ilimunga kendemande iye te, kano iyemu kinye Pitani komu laka lerimu iyemu kinye pulu lerimu kanomuni Pitando nimbeindo, “Nu da iyemu kinye unjo Oliv poinye ltemo kombuna peya kanondu kanomu,” nimu. ²⁷ Pitani kelepa wali yupoko tipe na tenaya nimbe molo nimbe nendo lerimu wali kera gula ko torumu.

Rom Gavman iye awili teni Jisas kot pilipili ningo Pailat molorumuna meko pungo kot tenderingi ungumu

²⁸ Gote popo tondoli iyemanga iye nomi awili Kaiafas kinye Juda imbomanga kaunsil iyema pali kinye enoni Kaiafasinga ulkena Jisas kot tendeko pora tikolio, Judamanga iye awilima Kaiafas tiye kolko eno nokorumu Rom gavman iyemunga ulkena Jisas meko puringi. Kombu tangombai mune lerimu wali akuna meko puringi. Meko pungolio eno Juda imbomanga ungu mane te perimumu pilkolio lino Rom imbo tenga ulkena pumolo wali kalaro mele molombalo, kano kinye Pasova Walimu pimolo walimunga kongi sip-sip walo manda naa nomolo ningo pilkolio eno ulkena tukundo naa puringi. ²⁹ Eno ulke kerepuluna angileringi kanopalie eno angileringina pumbe Rom gavman iye nomi Pailat pena omba enondo waltindipelie nimbeindo, “Eno ya iyemu ambele ulumunga kot tenderemeleya?” nimu.

³⁰ Enoni topondoko ningeindo, “Yu mongo naa likanje nu moloniona naa mepo ombo tilimala,” ningi.

³¹ Pailateni nimbeindo, “Yu enonga meko pungolio enongano enonga ungu mane peremomani nimo mele pilkolio yu kot tendepaio!” nimu. Juda imbomanga awilimani ningeindo, “Rom gavmanemuni lino ungu mane tipelie nimbeindo, eno we imbomani imbo toko naa kondaio nimo kanomu,” ningi. ³² Aku ungu ningimunga Jisasini yu kolombalo mele oi nimbe tirimu ungumu ara tirimu.

³³ Juda iye awilimani ningi ungu pilipelie, Pailat altopa ulke awilimunga tuku pumbe Jisasindo owi nimbelie yundo waltindipelie nimbeindo, “Nu Juda imbomanga iye nomi kingimu moronoya?” nimu.

³⁴ Jisasini topondopa nimbeindo, “Imbo lupemani ningo tinge ungundo ninonje nuni ninoya?” nimu.

³⁵ Pailateni topondopa nimbeindo, “Na Juda iyere konopu lekolio ninoya? Nunge imboma kinye nunge Gote popo tondoli iye awilima kinye akumani nu na morona meko onge. Ulu ambele teniona nu liko meko ongeya?” nimu.

³⁶ Jisasini nimbeindo, “Na ya maina iye nomi kingimu molopo maina imboma nokombo mele molo. Paimbo maina iye nomi kingimu molkanje nanga imbo talapemani na Juda imbomani ka naa tiengei ningo opa telemala. Nalo na maina iye nomi kingimu, molo,” nimu.

³⁷ Pailateni nimbeindo, “Aku lemope nu paimbo iye nomi king te lepamo,” nimu. Jisasini topon-

dopa nimbeindo, “Paimbo. Goteni na kingimu molopili meaio nimuna meringila. Imboma ungu tukumemu pilengei nimbo maina mainye oru. Ungu tukumemu pilemoloa nimele imbomani nanga ungu pimele,” nimu.

³⁸ Pailateni ungu taka tondopalie nimbeindo, “Ungu paimbo te peremonje naa peremoya?” nimu. Aku tepa nimbelie yu altopa Juda iyema angileringina penando pumbelie nimbeindo, “Yu kotena ambolomolo ungu naa peremo,” nimu.

Rom gavman iye Pailateni Jisasinga kot kamukumu pilipelie kolopili nimu ungumu

³⁹ Pailateni Jisas ulure naa tepa kenjirimu konopu lepalie naa kolopili nimbe pilipelie Juda imbomando nimbeindo, “Pasova na kinye teremolo ulu pulu peremomu pilipolio teambo! Poinye yaka nimbe enonga Pasova Waimu wendo oromo wali ka imbo te enoni wendo opili nimele imbomu nani wendo pupili nio. Kinye Pasova Wali te wendo oromomunga Judamanga iye nomi kingimu wendo pupili konopu ltemeleya!” nimu.

⁴⁰ Nalo enoni ru ningolio ningeindo, “Andi iyemu pepili kani Barabas wendo liko munduwi!” ningi. Barabas yu Rom gavman kinye opa terimuna ka tiringi iyemu.

19

¹ Aku teko ningi ungu pilipelie Pailateni Jisas lipe Rom ami iyemando ka pulteni taio nimu.

² Aku tekolio enoni yu ungu taka tondoko yu iye nomi kingimu moro nimumunga yu king mele au tiemili ningolio, kingimanga wainye none

teli te tengeindo ka koko mololi te liko munguluwe teko pinyewena pakondoko, kingimani wale pakoli kondoli pakoringi mele wale kondoli te liko pakondokolio ³ yu angilerimuna pungo Judamanga kingimu, nu akuna angilinioya nipula teko, yu pungo kumbekerena larauwe toringi.

⁴ Pailat altopa penando ombalie Judamando nimbeindo, “Kanaio! Yu mongo te limomunga pilipolio yu manda tombo mele molo ningo pilengei nimbo eno moromelena yu mepo oro,” nimu. ⁵ Kano wali Jisas ka koko mololini teli kingimunga wainye none telimu kinye wale pakoli kondolimu pakopa wendo orumu wali Pailateni enondo nimbeindo, “Iyemu oromona kanaio!” nimu.

⁶ Gote popo tondoli iye awilima kinye enonga kendemande ele iyema kinye enoni Jisas penando kokele orumu kanokolio nendo tiko ningeindo, “Kolopili! Unjona ola uku toko panjeio! Kolopili! Unjona ola uku toko panjeio!” ningi. Nalo Pailateni nimbeindo, “Na molo. Yu tombomunga pulure naa peremo kani enonga meko pungo unjona ola uku taio!” nimu.

⁷ Judamanga awilimani ningeindo, “Linonga ungu mane te peremomuni nimbeindo, imbo teni Gotenga imbi lepa ungu taka tondombalo wali, aku imbomu kolopili tangei nimo, aku ungu manemu pilipolio yuni Gotenga Malo moro nimumunga pilipolio kolopili nimbo piltimolo,” ningi.

⁸ Enoni yu Gotenga malo moro nimu ningi ungu Pailateni pilipolie yu paa mini ltepalie, ⁹ kelepa ulke awilina tukundo pumbe Jisasindo waltindipolie nimbeindo, “Nu tena molko

orunuya?” nimu, nalo Jisasini yundo topondopa ungu te naa nimu. ¹⁰ Ungu te naa nimu wali Pailateni yundo nimbeindo, “Nando ungu te naa nimbo konopu ltenoya? Nanga enge peremomuni nu we pani manda nimbola, nu kolani unjona ola uku tangei manda nimbola. Aku nio ungumu naa piltinoya?” nimu.

¹¹ Jisasini topondopa nimbeindo, “Nunge enge peremomuni na ulu te manda naa telena. Olandopa Moromo Iyemuni yuni nando teani konopu lembalo ulu kau nuni tenio. Akumunga na kinye tenio mele ulu pulu keru kelo mele tenio. Iye na kolopili ningo meko ongo nu tingei iyemanga ulu pulu keru akumu awilimu,” nimu.

¹² Jisasini aku tepa nimu ungu Pailateni pilipelie Jisas yu we pupili nimbela aulke te kororumu, nalo Judamani enge ningo nipula tekolio ningeindo, “Na king te moro nimo iye te Rom kombuma pali nokoromo iye nomi king awili Sisar kinye opa pule toromo. Da yuni king te moro nimo iyemu we pupili ninio lemo aku teko teniomunga nu Rom gavman iye nomi awili Sisaramunga opa pule te taponiomunga nu kinye Sisar kinye pulu naa ltemo,” ningi.

¹³ Aku ningi ungu pilipelie Pailateni Jisas mepa penando omba, kombu te akumundo Kou Polomu ningina pumbe kot pilimbei moromo polona pumbe mainye molorumu. Kou polomundo Juda imbomanga unguna Gabata ningi. ¹⁴ Aku kot tenderingi walimu Pasova Walimanga wali te, otili Pasova walima pora nimbela walimu wendo ombalo. Aku koro molonge walimu wendo ombaindo, kinye mele Juda imbomani

langi nongeima liko norambo teringi walimu kano walimunga awi tangoli mele, Pailat kinye kot tenderingi. Pailat kot pilimbei moromo polona omba mainye molopalie nimumuni, Juda imbomando nimbeindo, “Enonga iye nomi kingimu kanaio!” nimu.

¹⁵ Nalo enoni ru ningolio ningeindo, “Towia! Towia! Unjona ola toko uku toko panjiwi!” ningi. Pailateni waltindipelie nimbeindo, “Enonga iye nomi kingimu kolopili nimbo unjona ola uku topo panjembo konopu lekolio nimeleya?” nimu. Popo tondoli iye awilimani topondoko ningeindo, “Linonga iye nomi king te lupe naa moromo. Rom gavman iye nomi awili Sisar kau,” ningi.

¹⁶ Kano wali Pailateni kamukumu nimbeindo, “Manda, yu topo kondamili. Unjona ola uku toko panjengei!” nimu. Pailateni Jisas kolopili unjona ola uku toko panjenge nimu wali Rom ami iye-manu yu ambolko liko meko pungolio ¹⁷ yu unjo polopeya te tiringi, akumu yu yunu gomo lepa meli Jerusalem wendo purumu.

Jisas unjona toko ola uku toko panjiringi ungumu

Jisas unjo polopeya tiringimu mepa pupili eno Jerusalem tiye kolko Kombu Kaungala nilina meko puringi. Kombu Kaungala kanomundo Juda imbomanga unguna Golgota ningi. ¹⁸ Aku kombuna Jisas unjona ola noiko kimbo kima pirimu tokolio iye talo wekondo yakondo toko peya unjo talonga uku toko panjikolio, Jisas imunana liko ola anjiringi. ¹⁹ Pailateni Jisasinga unjona ola imbi toko mondaio nimu mele toko mon-doringila. Akumu i tepa: ULKE KOMBU NASARET

IYE JISAS, JUDAMANGA IYE NOMI KING ningo toko mondoringi. ²⁰ Jisas unjona ola toko uku toko panjiringi kombumu Jerusalem nondopa lepa, imbi unjona ola toringima Juda imbomanga ungu kinye Rom imbomanga Latin ungu kinye Grik ungu kinye, ungu lupe yupoko akumanga ningo toko mondoringi molorumu wali aku imbima Juda imbo awinini kanoringi. ²¹ Juda imbomanga Gote popo tondoli iye awilimani kano imbima kanoko keru pilkolio Pailatendo pungolio ningeindo, “Nuni Judamanga iye nomi kingimu ningo akumu imbi taio ninio kanomu manda naa teremo. Yu linonga kingimu molo. Aku iyemuni na Judamanga kingimu moro yu yunu nimu. Akumu imbi taio niwi!” ningi.

²² Pailateni topondopa nimbeindo, “Nani imbi toko mondaio nindu aku ungumu paimbo tonge. Altopo ungu te naa nimbo. Oi tonge aku ungumu molopili!” nimu.

²³ Ami iye kiteni Jisas unjona toko uku toko pora tikolio, yunge pakorumu mele kulko noiringima liko, eno iye kite lingei mele moke teko liko maku toringi. Aku tekolio wale tendeku kau, tukundo pakorumumu, penga lerimu. Akumu tuku tingina tenga teko naa tandoko we tulemu teringi kanokolio ²⁴ ami iyemani ningeindo, “Imu ora naa tamili kani iye tendekureni kau lipili kani oi kat mele teamili!” ningi. Aku teringi ulu Gotenga Bukuna ungu te moromomuni altoko aku teko tenge oi nimu mele wendo orumu. Kano ungu bukuna moromomuni nimbeindo, Nanga wale pakolima moke teko liko, nanga mainye pakoro walemu iye tendeku kau

lipili ningo kat mele tenge, (Sng 22:18)
nimu aku mele teringi.

²⁵ Jisas unjo polopeyana ola perimu akuna nondopa yunge anumu kinye, anumu papamu kinye, Klopas omenu Maria kinye, Makdala kombu Maria kinye, aku ambo kite angileringi. ²⁶ Anumu kinye Jisas konopu mondorumu nondopa angilerimu iye kinye kanopalie Jisasini anumundo “Andi angimo iyemu marena mele molopili!” nimbe, ²⁷ kano lombili andoli iyemundo “Andi ambomu aminye mele molopili!” nimu. Aku nimu ungu pilipelie lombili andolimuni Jisas anumu lipe yunge ulkendo mepa pumbe nokopa molorumu.

Jisas nomi ka akurumu

²⁸ Jisasini yunge kongonoma pali kinye pora nimo lipe manjipelie “Na no waleni kolto,” nimu. Aku ungu nimumu ungu te Gotenga Bukuna oi ningo panjiringi ungumu ara tirimu.

²⁹ No wain kombili teli mingi te akuna lerimu kanokolio koma melte liko nona tuku mundukolio, koma none teli melte no pepili unjo isop kola teni unjo toko olando tiko Jisasinga kerena kopondoringi. ³⁰ Yuni nomu nombalie “Nanga kongonomu pora nimo,” nimu. Aku tepa nimbelie kinye kolambo nimbe yunge minimu puwi nimu wali nomi loki lerimu.

³¹ Yu kolorumu aku walimu Juda imbomanga koro molonge walimunga langi liko norambo teringi walimu. Otili enonga koro mololi wali Sabat olandopa te wendo ombai terimu. Otili Sabat wali iyema unjona ola we penge manda naa tembalo ningolio enoni Pailatendo pungo konge

tekolio ningeindo, “Ono poko, kinye mainye liemili kani eno mindili awili nongolio kinye kau walitikale kolangei ningo enonga kimboma toko elke tondaio niwi!” ningi. ³² Kano wali ami iyema ongolio kumbe leko Jisas kinye wikondonga perimu iyemunga kimbo talo toko elke tondoko, pele merekondonga pungo toko elke tondoringi. ³³ Nalo Jisas perimuna ongo yu kanoringi wali yu oi kolopa ltimuna kanokolio tiye koloringi. Yunge kimbo talo elke naa tondoringi ³⁴ nalo ami iye teni Jisasinga lambona toloni torumu, akuna meme kinye no kinye kala kala nimbe orumu. ³⁵ Aku ulu terimuna kanorumu iyemuni teringi mele temanemu topa tirimu. Aku iyemunga ungumu paimbo. Yu paimbo nio nimbe pilipelie eno i temanemu pilinge imbomani pilkolio Jisas yu paimbo Gotenga Malo, Yu paimbo Goteni lino tepa lipili nimbe lipe mundurumu iye Kraist ningo Jisas yu ipuki tiengei nimbe temanemu topa tirimu. ³⁶ Ulu pele wendo ombalo Gotenga Bukumuni oi nimu ulu pokore paimbo wendo ombaindo aku imbomani aku teko Jisas kinye teringi. Gotenga Bukumunga moromo ungu te i tepa,

Yunge ombelemanga tendeku kape elke naa tondonge,
(Kis 12:46; Nam 9:12; Sng 34:20)

nimbe moromo. ³⁷ Gotenga Bukuna moromo ungu te peya i tepa,
 Toloni tonge iyemu neme neme ningo kanonge,
(Sek 12:10)
 nimbe moromo.

Jisas ono teringi ungumu

³⁸ Jisas kolopa pora tirimu wali pele kombu Arimatea iye Josep pumbe Pailatendo Jisasinga onomu tiwi nimu. Josep yu Jisasinga ungumu pilipe lipe molorumu iye te, nalo Juda iye awili lupema pipili kolopalie mona lombili naa andopa kiyengo nimbe Jisasinga unguma pilipe molorumu. Onomu tiwi nimu wali Pailateni manda, liwi nimbelle ee nimu. Josep yu omba onomu mainye ltimu. ³⁹ Iye te, oi walite ipu lelikondo Jisas molorumuna purumu peya ungu ningo moloringili iye te, yunge imbi Nikodemus, kano iyemu yu Josep kinye waye oringili. Yu unjo talonga unjo to liko akumuni kopongo mune toli te teremele akumu awini, yunge umbuni 30 kilo mele, mepa orumu. ⁴⁰ Eloni Jisasinga onomu liko liko ningilimuni, Juda imbomani imbo ono tengei teremele mele tengilindo maminye mainye te liko olamala toko, unjo to taloni teringi kopongomu onomunga kandokolio onomu kulupi toringili. ⁴¹ Jisas unjona ola toringi kombuna unjo poinye te lepa, akuna imbo ono kou anga te lerimu. Akuna imbo te oi naa ono teringi. ⁴² Judamanga koro mololi wali Sabat nondopa wendo ombai terimu liko manjikolio aku imbo ono kou angamu nondopa lerimuna Jisas ono teringili.

20

Jisas makilipe koinjo molorumu kanoringi ungumu

¹ Judamanga koro moloringi wali Sabat pora nimbe, kongono wali tendekumu wendo orumu wali kombu tumbulu topa pepili kombu muni kinye oi ulke kombu Makdala ambo Mariani Jisas

ono teringi kou angana omba kanorumu. Jisas ono tekolio kere pulu pipi tiringi koumu perele-marele pumbe ekondonga lepa kere pulumu we lerimuna kanorumu. ² Kanopalie yu lkipe pumbe Jisas yu lombili andoringina konopu mondorumu kano iyemu kinye Saimon Pita talo moloringilina pumbelie nimbeindo, “Imbomani onomu ono kombuna wendo linge. Terenga pungenje naa lipo manjirimolo,” nimu.

³ Aku nimu ungu pilkolio Pita kinye Jisas lombili andoli iye kano talo ono kombuna pungili puringili. ⁴ Lkiko pungolio, lombili andoli iye te akumuni Pita topa akilio tipe yu kumbe lepa ono teringi kou angana purumu. ⁵ Pumbe kou angana waka tepa kanopalie Jisas kumo toko ono teringi maminyema we lerimuna kanorumu, nalo yu tukundo naa purumu. ⁶ Kano wali Saimon Pita akilio akilio omba kou angana tukundo pumbe kanopalie, yu kumo toko ono teringi maminyema ono teringi kombuna we lepa, ⁷ yunge pinyewena ka toringi maminyemu yunge pinyewe tiringindo ka toringi mele we lerimuna kanorumu. ⁸ Kano kinye lombili andoli kumbe lepa orumumu yu kape tukundo pumbe kanopalie, yu paimbo makilipe wendo pumo lepamo nimbe ipuki tirimu. ⁹ Gotenga Ungu Moromo Bukumuni Jisas makilipe koinjo molombalo oi nimbe tirimu nalo Jisas paimbo makilipe koinjo molorumu oi naa kanokolio yu lombili andolimani kano ungumu naa pilko kondoringi. ¹⁰ Kanoko pora tikolio yu lombili andoli talo kelko ulkendo puringili.

Ulke kombu Makdala ambo Mariani Jisas makilipe koinjo molorumu kanorumu ungumu

¹¹ Ulke kombu Makdala ambo Maria Jisas lombili andoli iye talo kumbe leko puringili wali akilio lepa ombalie Jisas ono teringi kou anga kere puluna kola tepa angilerimu. Kola tepa angilipelie kou angana tukundo waka tepa kanorumu wali ¹² mulu kombuna ensel talo wale pakoli kake teli talo pakoko Jisas ono oi lerimuna moloringilina kanorumu. Te yunge pinyewe tiringindo molopa, te yunge kimbo tiringindo moloringili. ¹³ Eloni yundo waltindikolio, “Ambomu, ambe telka kola terenoya?” ningili. Jisas makilipe koinjo molorumu mele naa lipe manjipelie yuni nimbeindo, “Nanga Awilimu yu liko meko pungo noienge kombumu na naa lipo manjiro,” nimu.

¹⁴ Aku tepa nimbelie yu topele topa kanorumu wali yunge umbulkondo Jisas angilerimuna kanorumu. Nalo akumu Jisas nimbe kanopa imbi naa tirimu. ¹⁵ Yuni nimbeindo, “Ambomu, nu nari korokolio kola terenoya?” nimu. Jisas yu poinye nokopa angilerimu iyemu konopu lepalie Makdala ambo Maria yuni nimbeindo, “Iyemu, nuni Jisas meko punio lemo noinio kombumu na ningo tiwi! Yu lipo meli pambo!” nimu.

¹⁶ Jisasini yundo nimbeindo, “Mariaya,” nimu. Ambomuni topele topa yu kanopalie Juda imbomanga Hibru ungu nimbelie ‘Rabonai,’ nimu. Akumunga pulumu Ungu Mane Tilimu.

¹⁷ Jisasini nimbeindo, “Na Ara moromona kelepo olando oi naa puli kani na naa kanguluwi! Nanga angenu pilima moromelena pungo enondo ningo tikolio ninindo, Na kinye eno kinye linonga

Lapa Gote moromona kelepo olando puro nimo niwi!” nimu.

¹⁸ Kano wali Maria yu Jisas lombili andolima moloringina pumbe yu Awilimu kanorumu ulumu kinye Awilimu yuni nimu unguma kinye pumbe temane topa tirimu.

Jisas makilipe koinjo molorumu Tomas peya naa molangei lombili andolimani kanoringi ungumu

¹⁹ Jisas makilipe koinjo molorumu kano walimu Juda imbomanga kongono wali kiyendo lerimu kanomunga ipo kala torumu wali lombili andolimani Juda imboma pipili kolkolio eno ulke tuku molkolio ulke nangape tiko ingi tiko lok toko moloringi. Kano wali Jisas omba enonga imunana angilipe enondo nimbeindo, “Goteni nokopili eno konopu u nipili molaio!” nimu. ²⁰ Aku tepa nimbelie, yunge ki talo kinye lambona kinye toringima lipe ondorumu. Awilimu kanokolio enoni paa tono koloringi. ²¹ Jisasini enondo altopa nimbeindo, “Eno mini naa lteko konopu ame topili molko kandaio! Arani na lipe mundurumu mele eno nani lipo mundurola,” nimu. ²² Aku tepa nimbelie yuni eno moloringina kere mulumu popo topa mundupelie nimbeindo, “Mini Kake Telimu enonga konopuna molopili lieio! ²³ Enoni imbo te ulu pulu keru tembaloma tiye kolonge lemo kano ulu pulu keru tembaloma pora nimo. Molo imbo tenga ulu pulu kerima we pepili ninge lemo kano imbomunga ulu pulu kerima we pembalo,” nimu.

Jisas lombili andolima Tomas peya molkolio, Jisas Yu altopa yando orumu kanoringi ungumu

²⁴ Jisas lombili andolima moloringina Jisas makilipe koinjo molopalie oi orumu wali enonga iye te naa molorumu. Aku iyemu Tomas. Yunge imbi te Didimus ningila. Yu Jisasinga ki tipi kanoli iye 12 akumanga tela. ²⁵ Lombili andoli iye Jisas kanoringimani Awilimu ya omona kanomolo ningi wali yuni nimbeindo, “Nani mongoni yunge kina pirimuni toringimu naa kanopo akuna nanga ki tundumu tuku naa mundupo, toloni lambona toringina nanga kimu tuku naa mundundu lemo yu paa makilipe omo konopu naa lembo, paa molo,” nimu.

²⁶ Wali kite yupoko pakera omba purumu wali Jisas yunge lombili andolima altoko Tomas kinye waye ulkena tuku moloringi. Eno ulke moloringimu nangapema pali ingi tiko lok toringi nalo Jisas enonga imunana omba angilipelie, “Goteni nokopili eno konopu u nipili molaio!” nimu. ²⁷ Nimbelie yuni Tomasindo nimbeindo, “Nunge ki tundumuni nanga kimu lope tendekolio kanowi! Nanga lambona nunge kimu lope tendekolio kanowi! Kanokolio na makilipe koinjo manda naa molombalo ningo naa pilko, paimbo makilipe koinjo moromo ningo ipuki tiwi!” nimu.

²⁸ Tomasini yundo nimbeindo, “Nanga Awilimu, nanga Gote,” nimu.

²⁹ Kano wali Jisasini yundo nimbe tipelie nimbeindo, “Na kanokolio paimbo makilipe koinjo moromo lepamo ningo ipuki tirino. Na naa kanokolio yu paimbo makilipe koinjo molorumu kinye we moromo ningo ipuki tinge imboma eno malo,” nimu.

Jononi i buk torumumunga pulumu nimbe tirimu ungumu

³⁰ Jisas lombili andolima kanoko molangei Jisas yuni ulu enge nili awini terimu, kano uluma pali i bukuna naa tondū, pokore kau tondū. ³¹ Nalo Goteni eno nokopa kondombalo iye te mundumbo nimbe panjirimu iye Kraist akumu Jisas orumu ningo pilko, yu Gotenga malo ningo ipuki tingei nimbo i bukumu tondū. Aku teko ipuki tikolio Jisasini enonga nimbe tenderimumunga eno wali-walima molko kondoko kau pangei nimbo i buk tondū.

21

Yu lombili andoli kite yupoko pakerando, oma munena oma awini omba tuku pupili liengei nimu wali likolio, yu Jisas ningo kanoko imbi tiringi ungumu

¹ Altopa walite Jisas Nomu Taiberias aku nomumunga imbi te Galili kanomu aku nomu kulendona eno yu altoko kanangei nimbe lombili andolima moloringina orumu. Orumuna kanoringi temanemu i tepa, ² Saimon Pita kinye, Tomas yunge imbi te Didimus yu kinye, kombu Galili distrik Kana taun iye Nataniel kinye, Sebedi malo talo kinye, lombili andoli iye talo kinye, eno tendekuna maku toko moloringi. ³ Saimon Pitani Jisas lombili andoli marendo nimbeindo, “Na oma koropo tomboi puro,” nimu wali pilkolio lino waye pamolo ningolio, nona andoli sipina ola pungo, nomuna pungo oma munema ipu leli nona munduliko andoko kombu tangondokolio nalo oma te naa toringi. ⁴ Ena mundi wendo

ombai terimu wali Jisas no kulendona angilerimu nalo lombili andolimani yu Jisas, ningo kanoko imbi naa tiringi. ⁵ Jisasini eno waltindipelie nimbeindo, “Nanga imboma, oma mare tongeya?” nimu. “Mare naa tomolo,” ningi.

⁶ Yuni nimbeindo, “Oma munemu imbo kindo tipe nona mainye mundeio! Mare linge,” nimu. Yuni nimu ulu tiringi wali oma paa awini munena tengepeya terimu kolo sipina winjiko ola lingei pereringi.

⁷ Aku terimu ulu kanopalie Jisas yunge konopu mondorumu lombili andoli iyemuni Pitando nimbeindo, “Neya iye linonga Awilimu lepamo,” nimu. Aku nimu ungu pilipelie Saimon Pita yunge wale pakoli ola pakorumumu kongono tembaindo kulupe noirimumu kelepa lipe pakopa puke topa nona mainye pumbe no lepa kulendona wendo purumu. ⁸ Eno no kulendona nondoko pungeimunga 100 mita mele lerimuna we lombili andolima sipina oma tengepeya tepa perimu mune kunduko meli Pita lombili akilko puringi. ⁹ No kulendona wendo pungolio kanoringi wali tipe te nomba perimuna oma mare kalopa panjirimuna kanoko, bret kaloli mare noirimuna kanoringi. ¹⁰ Jisasini enondo nimbeindo, “Andi oma liko meko oromelemanga mare meko waio!” nimu.

¹¹ Kano wali Saimon Pita sipina ola pumbe oma perimu munemu kundupe meli no kulendona wendo orumu. Oma mune tengepeya terimu. Oma munena tukundo 153 oma paa awilima perimu nalo mune tungu naa nimu. ¹² Jisasini enondo nimbeindo, “Langi ongo naio!” nimu.

Lombili andolimani i iyemu yu paimbo linonga Awilimu lepamo ningo konopu leko teni nu nariya ningo waliko naa pilingi. ¹³ Jisasini plawa kalolima lipe omama omba lipe eno moke tepa tirimu.

¹⁴ Jisas kolopalie makilipe koinjo molopalie i tepa molorumu, oi wali talo yu makilipo ola we moro mele kanangei nimbe lipe ondorumu mele imu wali yupoko tipe terimu.

Jisasini Pitando nimbeindo, “Nanga sipsipima langi tindiwi,” nimu ungumu

¹⁵ Langi nongo pora tiringi wali Jisasini Saimon Pitando nimbeindo, “Jon malo Saimon, i iyemani na konopu mondoromele mele mainyendopa, nuni na konopu mondorono mele paa olandopaya?” nimu. Pitani topondopa nimbeindo, “Awilimu, paimbo nani nu konopu mondoro kanorono,” nimu. Jisasini nimbeindo, “Aku lemo, nanga kongi sipsip waloma langi tindiwi!” nimu. ¹⁶ Jisasini altopa wali talo tipe nimbeindo, “Jon malo Saimon, paimbo nuni na konopu mondorononje mloya?” nimu. Pitani topondopo nimbeindo, “Awilimu, paimbo nani nu konopu mondoro kanorono,” nimu. Jisasini nimbeindo, “Aku lemo, nu nanga kongi sipsipima tapu tendewi!” nimu. ¹⁷ Wali yupoko tipe Jisasini Pitando nimbeindo, “Jon malo Saimon, na konopu mondoronoya?” nimu. Jisasini wali yupoko tipe na konopu mondoronoya nimbe waltindirimu ungu pilipelie Pitani nando ambe telka wali yupoko tipe i ungu nimonje konopu lepalie nimbeindo, “Awilimu, nu uluma pali kanorono. Nani paimbo

nu konopu mondoro nu kanorono,” nimu. Jisasini yundo nimbeindo, “Aku lemo, nuni nanga kongi sipsipima langi tindiwi! ¹⁸ Nani nundo ungu paimbo i tepo nimbo tiro. Oi nu kelo iye molkolio wali nu nunu waimbele panjiko, nu nunu tenga puni konopu lekolio purunu, nalo nu anda lekolio nunge ki talo tinio tinio wali iye teni lupe nunge waimbele panjindipe, nu naa puni tenio kombuna mepa pumbelo,” nimu. ¹⁹ Jisasini i ungu iko torumu Pita tonge kolombalo wali Gotenga imbi lipe ola mundumbelo ulumundo nimu. Aku tepa nimbelle yuni Pitando “Na lombili owi!” nimu.

Jisasini konopu mondorumu lombili andolimundo nimu ungu

²⁰ Pitani topele topa Jisasini konopu mondorumu lombili andolimundo kanorumu wali akilio akilio elo lombili orumu. Pitani kanorumu iyemu yu oi Jisas peya langi nongo moloringi wali yu Jisas molorumuna nondopa molopalie nimbeindo, Awilimu, linonga iye narini nu opa pulema lipe timbeloya nimu kano iyemu. ²¹ Pitani kano iyemu kanopalie Jisas waltindipelie nimbeindo, “Awilimu, iye damu ambe tembaloya?” nimu.

²² Jisasini topondopa nimbeindo, “Na kelepo yando omboindo yu oi koinjo molopili nindu lemo nunge kongonomuya? Nu na lombili owi!” nimu.

²³ Jisasini aku tepa nimu ungu pilkolio ungu te anjo anjo angenupilima ningo tiringi mele i tepa, “I lombili andolimundo naa kolombalo,” ningi. Nalo Jisasini yu naa kolombalo ungu naa nimu. Aku molo. Na kelepo yando omboi wali yu oi we koinjo molopili nindu lemo nunge kongonomuya nimu.

²⁴ Kano lombili andolimu yuni aku ulu wendo orumuma pali kanorumu mele nimbe tipe bukuna torumu. Kano iyemu lino pimolo yuni kanorumu mele nimbe tirimomu paimbo nimo nimbo pimolo.

²⁵ Jisasini ulu awini terimu. Terimu uluma pali bukuna tolemalanje i mai kombuna tengepeya telka buk akuma manda naa noilimala.

UNGU TUKUMEMU
The New Testament in the Imbo Ungu Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Imbo Ungu long Niugini
copyright © 1997 The Bible League

Language: Imbo Ungu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020

8e236e4f-bf7f-5fe1-a0ea-4f115d5cbf7e